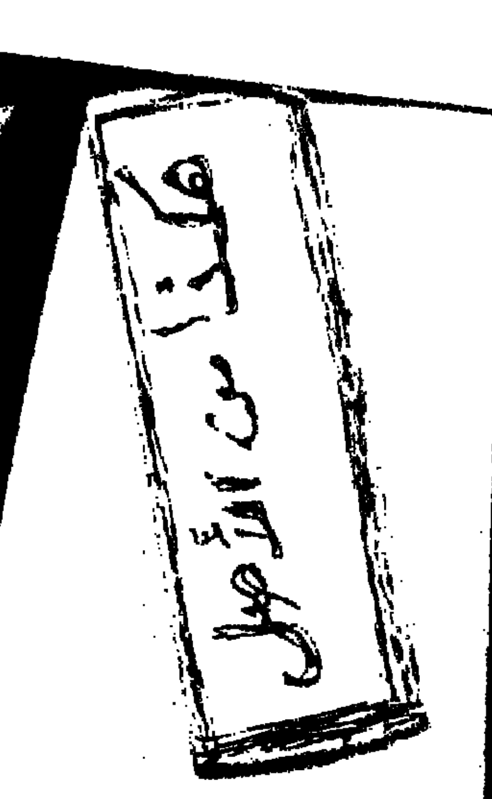

א' בסיון, תשמ"ז 29.5.1987

מישל חדד פורש מהמשטרה. מקצוען אחד פחות

הנוקמים. ישראל כרמי מדבר   פנתרה בחצר המלך חוסן   נחלת
ז'בוטינסקי. שמורת-טבע אידאולוגית   מסע בעקבות דארווין

כל מקום ש"נוה" נוגעת בו
הופך לנוה־אביבים
מרום נוה
רמת גן
השקעה טובה באיכות חיים בלב גוש דן.
דירות בנות 3, 4, 5 חדרים ופנטהאוזים לכניסה מיידית.
מרום נוה – 10 דקות נסיעה, ללא פקקי תנועה ממרכזי הבילוי, העסקים והקניות של תל־אביב.
מרום נוה – רובע מתוכנן מהיסוד לאיכות חיים מושלמת.
מרום נוה – מרכז מסחרי מודרני ובריכת שחיה.
משרד מכירות ודירה לדוגמא באתר: רח' תרצה ע"י שד' ירושלים 74 רמת־גן. טל. 03-777137.
בימים א'-ה' 11.00-13.00, 16.00-18.00
עסקה מיוחדת
5 דירות מיוחדות במחירי הוזה מיוחדים
נוה חברת בנין בע"מ
חברת בת של החברה לנכסים ולבנין בע"מ.
משרד ראשי: רח' ארלוזורוב 53 תל־אביב, טל. 03-241166/7 ימים א', ב', ג', ה', 09.00-13.00, 16.00-18.00 ביום ד' 09.00-13.00
משרד מכירות תל־אביב: רח' דיזנגוף 173

בנק לענין שלי
הבנק הבינלאומי הראשון
עו"ש משופר: ניהול חשבון חינם (חוץ ממשיכת שיקים).
הבינלאומי הוא באמת בנק לענין. מאז שפתחתי עו"ש משופר אני לא משלם דמי ניהול חשבון על פעולות כמו קניה ומכירה של תפ"ס, פק"מ, הפקדת שיקים ומזומנים, רישום פעולות של קניה ומכירת ניירות ערך ומט"ח, משיכת כסף במכשיר האוטומטי ועוד. נוסף לכך אני גם נהנה ממשיכת יתר של 1,500 ש"ח בריבית מועדפת.
הבינלאומי – כשעושים חשבון נוסף.
משיכת היתר כנגד בטוחות כנהוג.

סופשבוע

א' בסיון, תשמ"ז 29.5.1987

This Magazine is a Supplement to Maariv International Edition

עורך: צבי לביא
עריכה: דניאלה בוקשטין
עורך גרפי: יורם נאמן
מעצבת: יעל תורן
גרפיקה: נטע גרינשפן
מודעות: אורי דגן

קורא יקר,

פעוח פרשת רצח מלה מלבסקי ז"ל הביא למשטרה תהילה ובעקבותיה מין קללה מיסתורית. כמה קצינים שעסקו בה פשטו מדים. מתרתיים הולך בעקבותיהם הכוכב שבחבורה, פקד מישל חדד, מי שזכה במהלך עשרים שנות שרותו לכינוי "שרלוק הולמס". לכל אחד סיבה אישית לפרישה, אך כולם בראש אחד לגבי תנאי העבודה והשכר שלא הולמים את המאמץ, הסיכון, והלחצים – כולל מבפנים – עם דרך חקירת "התיקים הירוקים", התלונות שמגישים נגדם אורחים. עם שני תיקים כאלה שברו את חדד.

שיחתו גלויית הלב עם עמוס לבב היא כתב אישום למשטרה. ציר סיפור השער על בריחת המוחות מהגוף הממונה על בטחון הפנים. לצידה שיחות קצרות יותר עם פורשים אחרים (ועם ניצב יעקב טרנר, ראש אגף כוח־אדם במשטרה), הם לא פרשו בשמחה. המקצוע עדיין בדם. עובדה שרובם ממשיכים אותו בשוק הפרטי. משרדי החקירות והמשטרות הפרטיות הם עכשיו עסק משגשג. אחד הפורשים, עשיר מהבית, אפילו תרם מכספו לשיפור תנאי חשרות של חבריו בעת שלבש מדים. גם עתה הוא ממהר לרדוף אחר ניידות הממהרות לזירת פשע, מפני שהאדרנלין שלו זקוק ל"אקשן". אם כך הוא הלך – סיבות הפרישה נמצאות מחוץ לסולמות השכר וספרי התקציב. צריכים לחפש אותן בנוהלים ובסגנון העבודה, בהתנהגות המפקדים, ביחסי אנוש, בכל אותם דברים ששיפורם או תיקונם אינם עולה בכסף אלא בשכל וברצון טוב.

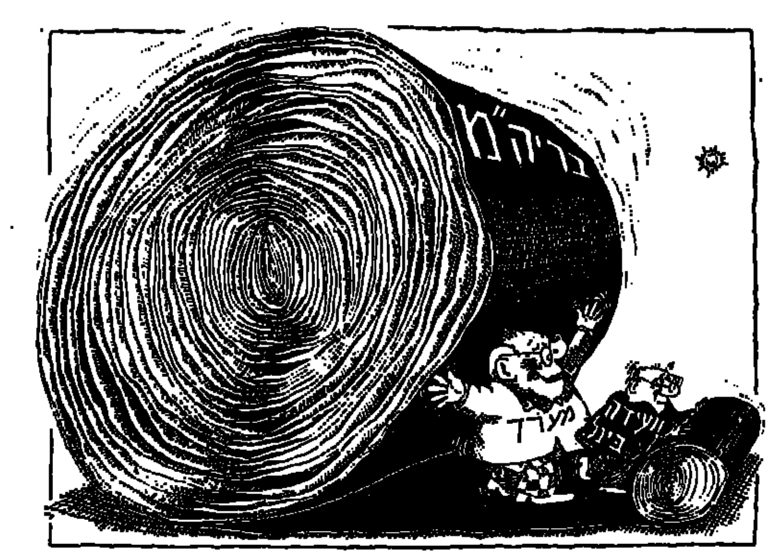
הסיפור של מישל חדד הוא דוגמה איך לא לעשות מה. איך נטפלו לאחד החוקרים המוכשרים והנדירים, וטרטרו אותו עם תלונה נגדו שנסחבה שנים ללא טיפול, דווקא בעיצומו של פיענוח פרשת רצח גדולה. ואיך נאחז המנגנון בחקירה הזו כדי לעכב את עלייתו בדרגה – ומנע ממנו את הפיצוי וההוקרה שיכולים לשמש תחליף יחיד לשכר המגוחך. אפילו מפקדו הישיר, שנלחם לצידו, נטע בו בסוף הדרך את ההרגשה שלא צריכים אותו. כשהודיע על פרישתו, איש לא חסם בגופו את הדלת ובלבד שהמשטרה לא תפסיד את הכשרון הזה. גם לא ניצב טרנר שהיה הבכיר היחיד שהוקיר את הישגו בתיק ערי־גרנות. תגובתו הרשמית – שחדד פורש "מטעמי בריאות".

פגשתי את חדד בראשית השבוע, צעיר ורענן, לא נראה כמי שסובל מחולי כלשהו. הוא גם לא עושה הסבה מקצועית לנוחיותו אלא פותח משרד חקירות פרטי. ראש ורגליים של בלש עם הרבה יותר כסף וכיף. אם פרש, זה לא מחמת פצעי תאונה שהגבילו אותו לתקופת מה. העובדה שנתנו לו ללכת בקלות ראש אולי רק תוסיף לו בריאות. היא לא מבטיחה לנו משטרה בריאה יותר.

צ. לביא

בשער: מישל חדד. כתבה בעמודים 10־13. צילום: שמואל רחמני.

מבט עולמי — רענן לוריא

שטיח אדום

החולות הנודדים של המזה"ת

קצה הקרחון

ישראל כרמי: "לא היתה החלטה או הוראה לשתוק. היתה לנו תחושה שעל העניין הזה לא צריך לדבר".

הנוקמים

"מי שמדבר לא עושה". זה הכלל שהינחה את ישראל כרמי – מפקד בכיר ב"פלוגות הלילה" של ווינגייט, בבריגדה היהודית ובצה"ל – במשך 42 שנה. עשה הרבה מאוד, אבל על פרק אחד, מדהים, בביוגרפיה שלו, לא דיבר. פרסום ראשון לסיפורו של אחד מראשי "נקם", אירגון חוליות חיסול יהודיות שמיד אחרי תום מלחמת העולם השנייה התארגנו מתחת לאפו של הפיקוד הבריטי באירופה, אספו מידע על מפקדים נאצים, איתרו אותם והוציאו אותם להורג ללא משפט.

מאת יצחק בן־חורין

צילמה: דפנה קצור

ארבעים ושתיים שנה הוא נצר את לשונו. לא משימה קשה במיוחד למי שמעולם לא נטה להפליג בשיחה. "מי שמדבר לא עושה", הוא מסכם. וקבלות לעשייה יש לו בשפע. הוא השתתף בעלייה לחניתה, היה מפקד היחידה הראשון ב"פלוגות הלילה" של אורד ווינגייט, מפקד בכיר בבריגדה היהודית, בעל זכויות רבות בהצלת שארית הפליטה מאירופה וברכש, פיקד על "חיות הנגב" במלחמת השחרור ואחר־כך – בצה"ל – על חטיבות שיריון. כמה ציוני־דרך בפעילותו של לוחם קשוח שעוצב בתקופת ההגנה על היישוב העברי הקטן טרם הקמת המדינה, חושל בקרבות מלחמת העולם השנייה במדבריות צפון־אפריקה ובאיטליה ו"קיבל הסמכה" בצה"ל שאחרי מלחמת השחרור.

פרק אחד נפקד מהביוגרפיה הרשמית שלו – הפיקוד על "נקם", אירגון חוליות חיסול יהודיות שהתפרש מיד אחרי תום מלחמת העולם השנייה על דלתות מפקדים נאציים, והוציאו אותם להורג ללא משפט. "זרו, חיים ואני חיסלנו גרמנים", מאשר ישראל כרמי, לקונית. "לא ניהלנו יומנים. לא השארנו שום עדויות בכתב או בצילום. בנושא הזה התנהגנו כמו אנשי מחתרת לכל דבר".

אפילו שלמה שמיר (לימים אלוף בצה"ל), שהיה מפקדה הרשמי של הבריגדה – החטיבה העברית הלוחמת הראשונה לאחר אלפיים שנה – לא ידע. גם ממלא־מקומו מיכאל (ג'יימס) בן־גל (גם הוא היה לאלוף) לא ידע. הם לא ידעו על שלושה חברים בלב ובנפש שהתארגנו ממש מתחת לאפו של הפיקוד הבריטי והקימו את מנגנון הנקמה. כרמי היה הרוח החיה. איתו פעלו זרו, לימים אלוף פיקוד הצפון מאיר זורע, וחיים לסקוב, לימים רמטכ"ל צה"ל.

עם תום מלחמת העולם השנייה הם עמדו במשך חצי שנה בראש ארגון של יהודים מארץ־ישראל, חיילי הבריגדה הבריטית, שרדף אחר מפקדים נאצים, אנשי גסטאפו ואס.אס. בגרמניה ובאוסטריה, שלף אותם מבתיהם והוציאם להורג. מאות גרמנים שנטלו חלק במכונת ההשמדה הנאצית התחננו על חייהם, הסגירו את חבריהם ואחר־כך הומתו – מי בירייה, מי בחנק. חברי "נקם" עשו בנאצים דין ללא משפט.

ב־1969 פירסם מיכאל בר־זוהר את ספרו "הנוקמים". זה היה גילוי ראשון על ניסיונות של יחידים וקבוצות לנקום בנאצים באירופה שלאחר המלחמה. הוא איזכר גם את חבורת "נקם" וציטט מדברי חבר באחת החוליות. החשאיות היתה כה עמוקה עד שרוב החברים אפילו לא ידעו מי היו המפקדים והמפקדים שתקו. גם הם לא יכלו לציין את שמות המחסלים. אין רשימה כזו. מידור שנועד להגן על הארגון אם מישהו מאנשיו יעצר.

היום מחליט אחד המפקדים לדבר. ישראל כרמי, בן 71, חשיפה ראשונה. לא לפני שחבריו לקבוצה מאיר ("זרו") זורע, אף הוא אלוף (מיל.), רמז על כך בראיון שפורסם ערב יום העצמאות. רק אז השתחרר כרמי מקשר השתיקה. לא שמישהו נשבע לשתוק. הם מעולם לא נשבעו. כרמי: "לא היתה החלטה או הוראה לשתוק. היתה לנו תחושה שעל העניין הזה לא צריך לדבר".

עכשיו הוא מרגיש שהגיע הזמן לספר, כל עוד יש מי שיספר. משפט דמיאניוק המתנהל כאן מחייה לצעירים ישראלים רבים שלא ידעו את השואה משהו מנוראותיה. הם צמאים לדעת עוד. שואלים שאלות. כרמי יספר להם על "נקם", הפרק שהוא החוליה המקשרת בין השואה ליצירת צבא יהודי לוחם.

איש קשוח, ישראל כרמי. עשרות שנים של חישול גופני ואימונים קבועים בנשק הפכו אותו למקצוען קר־רוח. תמיד היה בחוד. בבריגדה הוא היה רס"ר על פי הדרגות הבריטיות, אבל בעל מעמד וסמכות בכירים בהרבה על פי ההיירארכיה היהודית הפנימית.

"כשיצאנו עם הבריגדה לאירופה ידענו על ההשמדה, אבל לא ידענו אם נשארו יהודים באירופה. שלמה שמיר ואני הוזמנו להופיע בפני שאול אביגור (מהאישים הבולטים בהגנה, יד ימינו של דוד בן־גוריון) וקיבלנו הוראה לצרף שני שליחים שיעסקו בהכנת אוניות באיטליה", מתאר כרמי.

במאי 1945, לאחר שהשתתפו בכיבוש איטליה והמלחמה על אירופה הוכרעה, נעו 5,000 חיילי הבריגדה לעבר גרמניה. ההתלהבות הרקיעה שחקים. לוחמים יהודים מצויידים בנשק ובדגל כחול־לבן, נכנסים במסע נצחון למעוז הנאצי שהתמוטט. על משאיות הדרוג' הם תלו שלטים בגרמנית ובעברית, והכתובות שעליהם לא הותירו מקום לדימיון: "היהודים באים". הסופר חנוך ברטוב היה אז לוחם בבריגדה. את התחושה ההיא תאר בספרו "פצעי בגרות".

קטע מדיאלוג בספרו "גרמניה אני אומר לכם. חיל־כיבוש".

"הלוואי, רק חודש אחד. אחרי זה תהיה להם סיבה לשנוא אותנו".

"לא הרבה, רק קישינב אחת, עם מספרים עגולים: אלף בתים שרופים. חמש־מאות הרוגים. מאה אנוסות".

חנוך ברטוב אומר היום: "היתה תשוקה לנקמה. היינו שם כדי לנקום. לא היה איכפת לי בכלל להרוג כמה גרמנים. היה ברור שאם אנחנו לא נוקמים – אנחנו לא ממלאים את שליחותנו היהודית. מצד שני היה ברור שהמשימה המיידית היא לא להרוג כמה נאצים, אלא להציל את היהודים שנשארו. זה היה התפקיד ההיסטורי. החשש היה שיעבירו אותנו להילחם במזרח הרחוק, שם עוד השתוללה המלחמה. על זה היה הויכוח בבריגדה. חששנו שבגלל הנקם יעבירו אותנו למזרח הרחוק. היום אנחנו יודעים שהנוכחות של הבריגדה באירופה יצרה את המומנטום

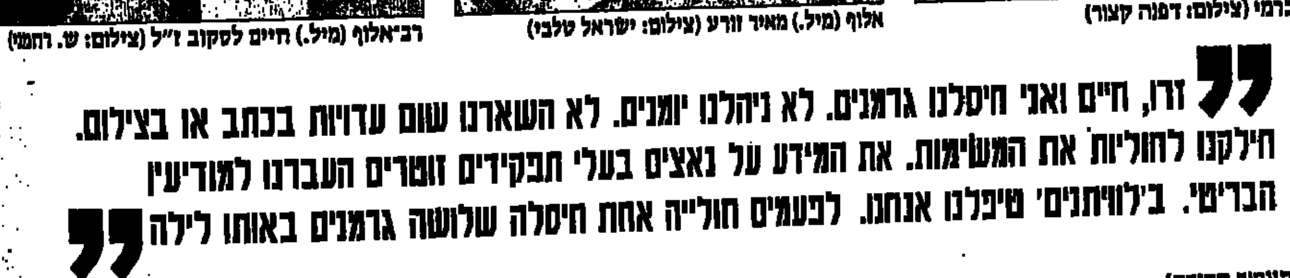
(המשך בעמוד הבא)

مقتطف من الأرشيف

ישראל כרמי (צילום: דפנה קצור)

אלוף (מיל.) מאיר זורע (צילום: ישראל טלבי)

רב־אלוף (מיל.) חיים לסקוב ז"ל (צילום: ש. רחמי)

"זרו, חיים ואני חיסלנו גרמנים. לא ניהלנו יומנים. לא השארנו שום עדויות בכתב או בצילום. חילקנו לחוליות את המשימות. את המידע על נאצים בעלי תפקידים זוטרים העברנו למודיעין הבריטי. ב'לוויתנים' טיפלנו אנחנו. לפעמים חולייה אחת חיסלה שלושה גרמנים באותו לילה"

(המשך מהעמוד הקודם)
הגדול של בריחת שארית הפליטה משם והקמת המדינה. במה שקשור לפעולות הנקם – ידענו שקורה משהו. אני לא השתתפתי".

מישהו במפקדה הבריטית העריך בסופו של דבר שאסור להכניס את הבריגדה היהודית לגרמניה. ניתנה להם פקודה לחנות בטרביזיו, עיירה בהרי האלפים במפגש הגבולות איטליה־יוגוסלוויה־אוסטריה.

כרמי: "זה היה איזור שברובו היה מאוכלס בגרמנים, ואנחנו שימשנו חיל כיבוש. היו שם בתי־חולים צבאיים גרמנים שאנשי גסטאפו ואס.אס. ניסו להסתתר בהם. היו לנו כמה מטרות: להתאמן ולהתארגן ככוח עברי לקראת המאבק המכריע על המדינה, להציל את שארית הפליטה, ולהבריח נשק לארץ".

ואז בא המפגש פנים־אל־פנים עם גרמנים, מפגש רווי תיסכול וכעס שהתפרצו בצורה בלתי מבוקרת. חיילים יהודים נכנסו לבתי גרמנים, היכו, השחיתו רכוש ואנסו גרמניות. כל אחד ניסה לנקום את הנקמה הפרטית שלו.

כרמי: "התחלנו לפעול להרגעת הרוחות. העברנו הודעה באמצעות המפקדים שאנחנו נפעל בצורה מסודרת. בשלטון הפנימי שלנו הוחלט שאנחנו נקים יחידה קטנה, שתהיה מסופחת למודיעין של הבריגדה. תפקידה יהיה לחקור את הגרמנים במקום. בבתי־החולים היו 3,000 אנשי צוות וחולים גרמנים. מדי יום שמענו שמועות והלשנות של תושבים על תושבים אחרים. התחלנו למיין את המידע. גם הבריטים היו מעוניינים לדעת. הפיקוד הבריטי מינה את רוברט גור (גרוסמן) ז"ל ואותי לחפש אנשי צבא ונאצים פעילים. רוברט ואני, שנינו דוברי גרמנית, מונינו רשמית לאסוף מידע על נאצים. ההנחיה שלנו לחיילים היהודים היתה: ברגע שמוצאים ניירות – לקרוא לנו. כדי שנבדוק אותם. התחלנו לאסוף אינפורמציה ולתחקר כאלה שהלשינו עליהם".

התפנית הדרמטית התחוללה כעבור כמה ימים. כרמי, זרו וחבר נוסף, מוטקה שרוני (לימים סגן אלוף בצה"ל), התדפקו על דלת ביתו של קצין גסטאפו. כרמי: "לפי הניירות והתחמות הכנו שהמקום שימש מוקד לפעילות נאצית. אבל הגרמני הכחיש. הזהרתי אותו שאם אמצא נשק – זה יהיה סופו. שמונה שעות חיפשנו אצלו, כמעט כל הלילה, עד שחיטטנו בערימת האפר שבתוך התנור ומצאנו אקדח ומשקפת. הוא נשבר והתחיל לשתף פעולה. אז התברר לי שהוא היה קצין בגסטאפו והממונה על הרכוש היהודים שהוחרם באוסטריה ואיטליה. פונקציונר רציני במנגנון הנאצי. לא זוכר את שמו. אחרי שמצאתי את האקדח הוא התמוטט והתחיל לשתף פעולה. ניסה להציל את עורו".

ישראל כרמי הטיל על הגרמני להכין עוד באותו לילה את רשימת הנאצים הפעילים ואנשי האס.אס. באיזור. הוא משחזר: "בבוקר, כשהוא הגיש לי את הרשימה, כמעט התעלפתי מרוב התרגשות. זו היתה רשימה מסודרת, כתובה במכונת כתיבה, והיו בה עשרות שמות עם כתובותיהם של האנשים הללו, הרקע המשפחתי שלהם, השכלה, תפקידים שמילאו במישטר. היו איתי שם חיים (לסקוב), זרו, שייקה ויינברג (בעבר מנכ"ל תיאטרון "הקאמרי" ו"בית התפוצות", כיום יועץ למוזיאונים, יב"ח) ואולי עוד אחד או שניים, אני לא זוכר. קמתי ואמרתי שצריך להקים חוליות חיסול. אף אחד לא התנגד. ואז מיסדנו את שיטת העבודה. לא זוכר מי אמר מה. קבענו שכל תוליית חיסול תצא ברכב צבאי בריטי, עם קצין אחראי, שני שוטרים במשטרה הצבאית או חבר'ה שלנו לבושים במדי משטרה צבאית, ושניים נוספים שישארו ברכב לאבטחה".

זה היה מדהים. מדי לילה היה קצין הגסטאפו לשעבר טרוד במלאכת השלמת הרשימה של המועמדים לחיסול. הדיוק שלו בפרטים היה מרהים. כל ידיעה אומתה בשני מקורות נוספים, ורק לאחר הצלבה – חוסל הגרמני.

ישראל כרמי: "זרו, חיים ואני חילקנו לחוליות את המשימות. את המידע על נאצים בעלי תפקידים זוטרים העברתי לידיעת המודיעין הבריטי. ב'לוויתנים' טיפלנו אנחנו, בלי ידיעתם. הבריטים היו מרוצים מהמידע המרוייק שסיפקנו להם וכך גם יצרנו קרקע נוחה: להמשך הפעילות שלנו. אנחנו לכרנו את הרצינים".

כיצד הצליתו להסתיר את מבצעי החיסול מעיני הבריטים?

כרמי: "ידענו גרמנית, שלטנו באנשים ובאמצעים, היו לנו נשק ומכוניות. היינו בבריגדה מספר שתיים, ובתקופה זו של אימונים ופעילויות, נוצרה מערכת אימון בגדוד השני. ידענו על מי אפשר לסמוך. היו אלה אנשים שהיו מוכנים לכל פקודה גם בנושא רכש וגם בכל מבצע שנדרש מהם. היו גם כאלה שלא נקפו אצבע. אנחנו בחרנו את הטובים ביותר. הקמנו חוליות חיסול שפעלו כהסוואה, עם מדים של המשטרה הצבאית הבריטית. היו שם אולי מאה אנשים. חוליות של יהודים. לא היה קשי להשיג רכב. לא היינו צריכים לתת דין וחשבון לבריטים. שלחנו חוליות לפי צירי תנועה. כל חולייה יצאה לבית הרחוק מיותר ואחר־כך חזרה לכיוון המחנה. לפעמים חולייה אחת חיסלה שלושה גרמנים באותו לילה. האנשים שלנו היו מגיעים לבתים לפי הכתובות, דופקים בדלת ולוקחים האיש לחקירה".

הם חדרו 300 ק"מ לתוך גרמניה, נעו לאורכה ורוחבה של אוסטריה, התדפקו על דלתות והעלימו אנשים. הגרמנים חשו שמשהו קורה, אבל קשה היה לדעת מה בדיוק מתרחש. החבר'ה מהבריגדה היו מגיעים לבית גרמני מסומן, דופקים בדלת, לבושים מדי משטרה צבאית בריטית. הסוואה מושלמת. הם מודיעים שלוקחים את בעל הבית לחקירה. מהחקירה הזאת אף אחד לא חזר. היו מסיעים אותו למקום מבודד בהרים, ביערות, ומסבירים לו שהחליטו להרוג אותו בשם העם היהודי בגלל השתתפותו במכונת ההשמדה הנאצית. מתחקרים אותו על גרמנים אחרים שלגביהם היה מידע שטרם אומת, ואחר־כך יורים בו למוות.

לקחנו קצינים בעלי דרגות גבוהות. לא ידענו אז מה שאנחנו יודעים היום על מכונת ההשמדה. איך היא פעלה. ידענו שהזמן מוגבל. שלא ברור מה יהיה מחר. חששנו מהבריטים. ההוראה שלנו היתה לא להשאיר עקבות. בגרמניה ובאוסטריה היה קל מאוד להעלים עקבות של נידונים למוות. יש שם אגמים בשפע. קשרנו את הגופות למשקולות ולאבנים והשלכנו אותן לאגם. נשארו תקועות בקרקעית. חלק התחננו על חייהם. היו כאלה ששתקו. לא היתה לנו בעייה להיות קשוחים אחרי מה שהם עשו. תחושה האישית של נטילת חיי אדם בלי משפט? שטויות. לפחות השתתפנו בנקמה קטנה על כל מה שהם עשו. אז כבר הספקנו לראות את המוזלמנים במטהאוזן, בדכאו, בלאבנגן באוסטריה. אתה נכנס עם ג'יפ למחנה ויוצאים אליך שלדי אדם. יצר הנקמה היה חזק. ידענו שאם נוכל – אנחנו צריכים לחסל כמה שיותר".

כרמי: "זו היתה יוזמה פרטיזנית. לא ידענו מי הם הגדולים, ולא היו לנו אמצעים לחפש אותם. לא ידענו שקיים אחד אייכמן. חיפשנו בעלי תפקידים חברי אס. אס. והמפלגה הנאצית. תפסנו קצינים בעלי דרגות גבוהות. פעלנו לפי הרשימה שלנו. לא תיכננו להרוג מסיבית. יכולנו להכנס למחנה שבויים או לבית־חולים ולשחוט – אבל זה היה מתגלה. כל גרמני שהסגיר את עצמו, היינו חייבים להעביר אותו לבריטים. חיסלנו רק כאלה שאיתרנו בעצמנו".

חייליה היהודים של הבריגדה הריחו שמשהו מתרחש, אבל לא ידעו מה בדיוק. אט אט החלו להתגנב השמועות. אהרון יריב, קצין בבריגדה, לימים אלוף בצה"ל, וראש אגף המודיעין במלחמת ששת הימים, אומר: "לא השתתפתי בחוליות החיסול, אבל במשך הזמן נודע לי שכרמי, זרו ולסקוב בעניינים. לא ידעתי יותר מזה".

נזכר כרמי: "יום אחד באו אלינו עסקנים יהודים, שליחים של מאיר ארגוב ואחרים. נודע להם שמתבצעים דברים והם ביקשו שנקים בית־דין־שדה ולא נחסל גרמנים בלי משפט. אמרתי להם: 'תתפסו נאצים ותשפטו אותם'. העסק היה כל־כך רגיש באותה

(המשך בעמוד 47)

ملف من الأصول

גם פקד מישל חדד פורש מהמשטרה. הבלש המבריק, מפענח פרשיות רצח מיסתוריות שהביא[illegible]תן של חווה יערי ואביבה גרנות, נפל קרבן לעלילה זדונית. לא ניסו למנוע את הליכתו, כאילו יש עודף במקצוענים כמותו. סימפטום לחולשת המשטרה. עוד 1,750 שו[illegible]רים התפטרו השנה. להיות בלש בשוק הפרטי משתלם וגם נעים יותר.

שרלוק הולמס הולך הביתה

מאת עמוס לבב צילומים: שמואל רחמני

התמודדות עם פרשת עורך־הדין הפיקח שרצח את חברתו האחות הרחמניה, ופיענוח הפרשה היתה ציון־דרך חשוב בדרכו של החוקר. בעקבותיה זכה לכינוי "שרלוק הולמס הישראלי". היו שהישוו אותו לארם דלגליש, החוקר הבריטי מסדרת הטלוויזיה. כולם גמרו את ההלל על יכולת העבודה שלו, עשרים שעות ברציפות, לעיתים ארבעים שעות. בפרשת חרמון הוא התמודד עם רצח מתוכנן להפליא. עורך־דין שהכניס להריון את חברתו ואחר־כך רצח אותה ושרף את גופתה ליד אוניברסיטת בירזית. כשהתברר לחדד שהחשוד קשה לפיצוח, הלך בדרך הקשה והמייגעת של איסוף ראיות נסיבתיות. עבודה בלשית אל"ף אל"ף. כתם דם פה, שלוש שערות של כלב שם, שנשלחו לבדיקה במעבדות הסקוטלנד יארד בלונדון. עד שפיסות הפסיפס הצטרפו לתמונה השלמה.

כדרך לפיענוח רצח מלה מלבסקי הוא היה זה שהורה לעצור את חווה יערי כשנסעה במכוניתה מתל־אביב לירושלים, ולהביאה אליו כשהיא המומה ורועדת. בשקט הסביר לה את החשדות נגדה. "אתה לא נורמאלי", קפצה ממקומה. שוטרת מוסווית שהוא שלח אליה לבוטיק כפתיון, רמזה לה כבדרך אגב שידוע כי היא רצחה תיירת. חווה אמרה לחדד כי ברור לה שנפלה קרבן לנסיון סחיטה מצד אשה אלמונית, וכשלא הצליחה – התלוננה עליה במשטרה. אחר כך התפתחה דינמיקה מאד מעניינת בין החוקר והנחקרת. היא אפילו אמרה כי התאהבה בו. הוא הקפיד לחקור אותה תמיד עם עוד שוטרת בחדר.

חבריו אומרים כי הוא יסודי מאד, מסודר מאד, לא משאיר פירצה או שטח בלתי מכוסים. סגן־ניצב אריה שגיא אמר כי תיק כמו יערי־גרנות נופל בידיו של חוקר אחת לשמונים שנה. מישל חדד מסכים עימו, אך חושב שתיק עורך־דין חרמון היה יותר מסובך. "שם עמד מולי מקצוען, עורך־דין, שקול, זהיר, מחושב, אפילו שליו".

•

נוצרה גם מערכת יחסים מיוחדת בינו לבין משפחות הרוצחים והנרצחים. "בשני המקרים היה מדובר בחשודים משכילים, בעלי סטטוס. בני משפחותיהם היו המומים. זה לא יכול להיות, שבו ואמרו. היה לי צר עליהם. ביחוד על הילדים של אביבה גרנות וחווה יערי. בני משפחות הנרצחים גם כן התעניינו מאד. היה להן מאד חשוב שהאמת תצא לאור".

בין פענוח "התיק המזדמן אחת ל־80 שנה" של שמעון חרמון, לבין פיענוח רצח מלבסקי, נפלה עליו התלונה של הבעל הקנאי. מישל הפגוע החליט לעכב את פרישתו עד שתצא צידקתו לאור. רצה לצאת בראש מורם. אבל הוא לא תאר לעצמו שהפרשה תימשך שלוש שנים. "התחלתי לשמוע הכפשות, התחילו הכתבות בעיתונים", שוב נעלם החיוך הרחב. "מה החוקרים לא עשו! שלחו ניירת אל הספרית של אשתי. זימנו אותה לחקירה. שאלו אותה אם נדיה משלמת לה עבור התספורת (נדיה: "אני מסתפרת אולי פעם בשנתיים"). אחר־כך הלכו לחקור בעל מס[illegible] שאני פוקר הרבה, חבר שלי. הוא סיפר ל[illegible] בבית פה, אוכל אצלי, אבל כשאני בא[illegible] אני מתעקש לשלם פן ירננו. [illegible] משפחתה של הנרצחת, כרמלה [illegible] זה נכון שהם הביאו לי ציוד [illegible] חברת 'חלמיש'. חקרו אותי [illegible] לחקור גם את נדיה, אבל [illegible] על גופתי המתה. רצו ל[illegible] לרב־פקד המטומטם [illegible] שלה נפטרה לא מ[illegible] יכולה להעיד נג[illegible] הפרשה הזו, לא נ[illegible]

(המשך מהעמוד הקודם)

כל אותה עת הוא כבר מנסה, עקב בצד אגודל, להתקדם בחקירה המסובכת של רצח התיירת מלה מלבסקי ז"ל, עד תיק שנופל בידי חוקר אחת ל־80 שנה, שלא לדבר על הפרסום והחשיפה. הוא פעל בלחץ עצום, מבית ומחוץ. אשת הבעל הקנאי שהתלונן נגדו התראיינה וטענה שהיתה המאהבת שלו, תוך חשיפת פרטים אינטימיים כביכול; נדיה השיבה לשאלות עיתונאים, ומישל המשיך לחקור את פרשת הרצח, כשהוא בודק חשבונות בנק, שולח שוטרת מתחזה לבוטיק של חוה יערי, מצוטט לטלפונים, יושב במשרד שעות על גבי שעות, חוקר וגם מצפה לטלפון. "קיוויתי שיתעורר איזה בן אדם במשטרה, ויגיד: 'רק רגע, הלא עושים עוול לאיש הזה'. רק איש אחד, ניצב יעקב טרנר, ראש אגף כוח אדם, אמר לי משהו. הייתי כבר אחד הפקדים הותיקים במשטרה. הוא רצה לברוק מדוע. זימן אותי אליו. שוחח עם המפכ"ל. אמרתי לעצמי: 'אולי סוף־סוף התעורר מישהו. אולי קם איזה אדם שאכפת לו במערכת הזו'".

לבסוף הועמד מישל חדד לדין משמעתי. עשה עיסקת טיעון עם התביעה, כדי לחסוך את כל העדויות, והחשיפה, ועגמת הנפש מעצמו וממשפחתו. "באילו סעיפים הורשעתי? בושה! בצילום 100 מסמכים הנוגעים בפרשת חרמון אצל חבר, כי מכונת הצילום במשטרה היתה מקולקלת, ובהתחברות לעבריין. אני אומר לך באחריות שהאיש הזה אינו עבריין. היה לו באותה תקופה תיק אחד על משחקי מזל אסורים. וגם לא הייתי חבר שלו. רק רציתי לקבל ממנו מידע מודיעיני לצרכי עבודתי".

הקש ששבר את גב מישל היה פרסום הפרשה בעיתון ערבי. הדבר נודע בכפרו, "החלה שם חגיגה. אמרו שעצרו אותי, וזה בשעה שהייתי בטיול בחו"ל. בסופו של דבר קיבלתי 200 שקל קנס ושבוע מאסר על תנאי. זה לא היה רק עלבון בשבילי, אלא בושת וחרפה למשטרה. בכל זאת בלעתי את הצפרדע. חשבתי, אולי נגמר הסיפור. לא יפה, אבל נגמר. אך התברר שתוצאות המשפט לא סיפקו את יצר הנקמנות של הבעל הקנאי, והוא הגיש תלונה חדשה, על הדחת עדים ואפילו שאנסתי את אשתו. והוא דיבר על תקופה שהייתי בגבס עד למתניים בעקבות תאונת דרכים. טענות שיקריות עם יצר נקמנות נורא מאחוריהן. ואני, שציפיתי להעלאה בדרגה, מוזמן במקום זאת לעוד חקירה. מתנצלים וחוקרים, מתנצלים וחוקרים. התחננתי שיקחו את המתלוננים למכונת אמת. סירבו. למה? כנראה היה להם נוח להמשיך לחקור. הבעל חשד באשתו שהיא בוגדת בו איתי. אם זה נכון או לא נכון, זה לא מענין אף אחד, בייחוד לא את המשטרה. הם פשוט הפכו כלי בידו של הבעל. והדרגה, כמובן, שוב מעוכבת. המפכ"ל נאחז בפקודות הקבע שקובעות כי כל עוד יש חקירה נגד שוטר – קידומו מעוכב. אז המתלוננים השיגו בדיוק מה שהם רצו – לנקום בי".

לפני שבוע וחצי, לאחר שפרישתו של הפקד הנצחי, מהמעולים שבחוקרי המשטרה, היתה סופית, הגיעה אליו ההודעה מהמשטרה כי החלט לסגור את התיק השני שנפתח, מחוסר ראיות. זה כל־כך לא עניין כבר את מישל חדד, עד כי לא סיפר זאת אפילו לאשתו.

גם לפרוש עזרו לו. כאילו לא היתה השנה האחרונה שנת שיא בפרישת שוטרים (1,750 איש), כאילו לא פרשו קצינים וחוקרים בכירים, כאילו משטרת ישראל שופעת קצינים וחוקרים מהליגה הראשונה. ועדה רפואית קבעה כי מישל חדד יוכל לעבוד רק ארבע שעות ביום, בעקבות התאונה. מישל יכול להודיע כי למרות המלצתה הוא מוכן לעבוד שמונה, ועשר, ואפילו עשרים שעות. אך הוא קפץ על המציאה. "איש לא ניסה לשכנע אותי להשאר", הוא אומר ועצב מכסה את "עיני הקטיפה". "כמו שאיש לא אמר לי מילה טובה אחרי שיערי וגרנות הורשעו. רק ניצב טרנר שלח לי מכתב ברכה אחרי הרשעתן, וביקש קצת סבלנות לגבי הדרגה. אבל כמה סבלנות יש לו? כמה עוד אוכל לסבול שיורקים עלי ולומר שזה גשם? מפקד המרחב שלי ניצב־משנה אריה עמית נלחם בשבילי, אני יודע. אבל גם הוא לא אמר לי כלום, רק שאל: 'מתי אתה רוצה לפרוש?' כל־כך נעלבתי, שאמרתי: מחר.' כך נסתיימו עשרים שנות שרות.

"חקרו אותי, עוד פעם ועוד פעם. רצו לחקור גם את נדיה, אבל אני אמרתי להם שזה יהיה על גופתי המתה. לדמה שפלות כזאת רצו לרדת".

נדיה ומישל חדד והבנות: יכול להיות סיפור טוב של קרוב לבבות.

מחרתיים תולה מישל חדד את הכובע, והולך להקים משרד חקירות פרטי. כמו כולם. "אתגעגע למשטרה", הוא אומר. "יש לי חברים טובים שם. אני מאד אוהב את המשטרה, רק סולד מהתנהגותם של כמה אנשים בצמרת כלפי. הייתי צריך לקבל צל"ש כפול ומכופל. במקום זאת התאכזרו אלי. בושה וחרפה. אבל עוול לא נעשה רק למישל חדד. לא סתם פרשו 1,750 איש. מולזלים שם באדם שנמצא במערכת ועוברים עליו בעיניים מבחינת שכר. ואין אצל מי לבכות. משכורתי האחרונה היתה 1,000 שקל. איך אפשר לחיות ממשכורת כזו? אחרי עשרים שנה במשטרה אני גר בדירה שכורה של 'חלמיש' ובחוץ עומד אוטו ישן שגם אותו קניתי בגלל העסק החדש שאני פותח. הגעתי למסקנה שהמדינה כנראה לא מעונינת במשטרה יותר חזקה, אחרת היו מעלים את השכר. היום, שוטר רוכב על קטנוע עונה למודעה בעיתון שמחפשת שליח על קטנוע. מציעים לו 1,000 דולר בחודש. במשטרה סגן־ניצב מקבל שכר כזה. והשליח הזה אינו סופג קללות ועלבונות מאזרחים, ולא יושבים לו על הזנב עם טוהר מידות, והוא לא צריך להשתתף בכל הפגנה. עובדה, הצבא כן על רמה, כי מפנים אליו משאבים. המשטרה היום זו לא אותה משטרה שאני זוכר מאז התחלתי. עכשיו אני הולך להיות עצמאי. מה שהרווחתי במשטרה ארוויח לבטח בחוץ".

עכשיו גם מישל חדד פורש. מחרתיים יתלה את מדיו ויעזוב את המשטרה. בדירתו הקטנה בנוה־שרת הוא מנסח כתב אישום חמור נגד המשטרה. שלא כחומר הראיות שהביא להרשעתן ברצח של חוה יערי ואביבה גרנות, ושנה קודם לכן להרשעתו ברצח של עורך־דין שמעון חרמון – מתובל כתב־האישום הנוכחי בהרבה רגשות. לפעמים אפילו מנצנצות הדמעות בזוית העין. מישל כלל אינו בטוח שכתב־אישום זה יסתיים אף הוא בהרשעה. שהציבור ישפוט.

"אחרי שעורך־דין שמעון חרמון הורשע ברצח האחות כרמלה בלאס, צץ איזה סיפור של תלונה נגדי", הוא מספר. "היו אלה טענות של בעל נבגד שהקנאה העבירה אותו על דעתו. הוא טען כי קיבלתי טובות הנאה והתחברתי עם עבריינים. בסדר, תלונות רבות מוגשות נגד שוטרים. תלונות מהסוג שהבעל הזה הגיש נבדקות חודש, חודשיים, חצי־שנה. אבל שלוש שנים? המפכ"ל, דוד קראוס, היה אז מפקד מחוז תל־אביב, הוא הבטיח לי לזרז את החקירה. המשטרה ידעה מהו הרקע לתלונה של הבעל הזה והמשיכה לחקור. ואני, קידומי מעוכב, ממשיך כל העת בעבודתי, חוקר, מפענח תיקים, ואיני יכול להתקדם. לא היה כאן שום מעשה נקמנות מצד העולם התחתון. סתם קנאת בעל שחשד באשתו שהיא מקיימת קשרים עם חוקר המשטרה.

דיבורו של פקד (מיל.) מישל חדד רהוט. העברית שבפיו טובה, אפילו מליצית. כשיא אורגיית התקשורת סביבו, לאחר שהביא להרשעתן של הרוצחות המפורסמות יערי־גרנות, אפילו הודה כי הוא חוטא בכתיבת שירים בעברית, וכי הוא שולט בשפה זו טוב יותר משפת האם שלו – ערבית. הוא בן 37. נולד בכפר מורעה, בין עכו לנהריה, ועם תום לימודיו בבית הספר הנוצרי "טרה־סנטה" בעכו, רצה להיות כומר, או מורה, או שוטר. זה היה לפני כעשרים שנה. "מהמשטרה הגיעה תשובה חיובית ראשונה", הוא צוחק. צחוקו מתגלגל. מישל חדד מעשן ללא הרף סיגריה תחובה בתוך פומית. הצחוק הזה, האוטיטה והפומית, ומקל ההליכה האלגנטי שנעזר בו בעקבות תאונת דרכים, היו ה"צבע" שעיתונאים השתמשו בו בעת תאור המשפט המפורסם. "עיתונאית אחת אפילו כתבה שיש לי עיני קטיפה", שוב מתגלגל צחוקו. כמעט כולם היו מאוחדים בדעה שלאיש יש קסם אישי רב. אפילו חוה יערי אמרה זאת.

אולם כשמישל שב לתאור עינוי־הדין שלו עצמו, נעלם החיוך הכובש, נמוג הקסם, ואפילו עיני הקטיפה מתכווצות בזעם, עד כי נדיה, אשתו, אותה הביא מרמאללה הישר לבית משותף של יהודים ברמת־גן, ממש מתחננת: "מישל, תירגע". גם שתי הילדות הקטנות, הלבושות כאילו יצאו מתוך ירחון אופנה, משתתקות כאשר מישל כועס. אבל כשאבא מישל צוחק, הן צוחקות ביחד איתו. אמירה ומרלן מדברות עברית בינתן ועם הוריהן. "אם זה לא היה סיפור על הפרישה מהמשטרה, זה היה יכול להיות סיפור טוב של שלום, של קרוב לבבות", אומרת הצעירה מרמאללה, שקשרה גורלה עם נוצרי־ישראלי ומצאה עצמה לפתע בעולם אחר, ואפילו בליבה של קלחת רומנטית שזרקורי הפרסומת מכוונים אליה.

"הבעל הקנאי הגיש תלונה חדשה על הדחת עדים ואפילו שאנסתי את אשתו. והוא דיבר על תקופה שהייתי בגבס עד למתניים בעקבות תאונת דרכים. טענות שיקריות עם יצר נקמנות נורא".

אגב, לאחר פרישתו מתכוון מישל להתמסר לנושא הזה של קרוב הלבבות, בהתנדבות כמובן. כבר בחודש הבא הוא ייפגש עם צעירים ערבים ביפו. "אספר להם שחייתי מחצית מחיי בין יהודים, שאני מכיר את שני העמים באותה מידה, ששני העמים שוחרי שלום, ורק מחרחרי הריב שבתוכם מונעים את בואו של השלום", הוא אומר. "אומר להם שקודם כל הם חייבים בנאמנות למדינה שבה הם חיים. מי שחי במדינה ואוכל את לחמה וגדל בה, חייב לה נאמנות ואף יותר מזה: הוא צריך להתגייס לשורותיה".

מישל חדד יודע שיהיו אנשים שיגידו עליו: "בוגד, חנפן, משתף פעולה". אבל לא איכפת לו. הוא כבר שמע זאת בעבר. אבל כשנודע על פרישתו פנו אליו בהצעות להשתלב במערכת הפוליטית. "הבהרתי לכולם: אני אפעל לבדי, בהתנדבות, בלי כל מעורבות פוליטית, כי זה איכפת לי ואני מאמין באמת, מנסיוני עם שני העמים, שהם רוצים בשלום ויכולים להגיע אליו. לפחות כאן, בתוך הארץ".

כשחדד מדבר על נסיבות פרישתו, שוב מרעים קולו: "שיא הפלא", הוא זועם, "היה דווקא בעיצומה של חקירת רצח מלה מלבסקי. פתאום אני מתחיל לקבל מברקים דחופים ממחלק חקירות פנים של המשטרה. שנתיים־וחצי הם לא עשו כלום. עכשיו פתאום הכל דחוף. שנתיים וחצי הם ישנו על התלונה של הבעל הקנאי. למה? אינני יודע. אמרו לי שישנן תלונות שנחקרות חמש שנים. אמרתי להם שזו בושה, שצריך להגיע מהר לחקר האמת. זה הרי רבץ מעלי כל הזמן".

כבר אז חשב מישל חדד על פרישה. עד לאותה הסתבכות רומנטית, והתלונות בעקבותיה, דרך כוכבו במשטרה. הוא החליט להצטרף אליה לאחר שאחד מאחיו התנדב לצה"ל ושרת ב"גולני". הוא בחר במשטרה והתנדב לשרת ברצועת עזה. אחר־כך עשה תפקידים שונים כשוטר סיור, סיים קורס סמלים בהצטיינות עם המלצה להוציאו לקורס קצינים כעבור שנה. הכל הלך כל־כך טוב. נדיה אשתו התאקלמה מהר ברחוב היהודי, למדה עברית, נולדו שתי היפהפיות הקטנות, מישל עלה די מהר לדרגת פקד והתגלה כחוקר שקדן וחרוץ, לאו דווקא מבריק אבל עקשן ושרמנטי, יסודי מאד. ■

"נשבר לי מהעבודה הקשה, מהביורוקרטיה, מהפיקוד הכושל"

בשנה האחרונה הגיעה הפרישה מהמשטרה למימדי מגיפה. לא רק מבחינה מספרית. גם האיכות פורשת. קצינים בכירים, חוקרים מנוסים ומשכילים. ועוד צירוף מקרים מוזר: פרשו שלושה קצינים בכירים שהיו מעורבים בחשיפת יערי־גרנות. כמו קללה רודפת את המשטרה במקרה המפורסם הזה. חוץ מחדד פרש סגן־ניצב אריה שגיא שדחף את החקירה, ועתה פורש גם סגן־ניצב זמיר עזריה, סגן מפקד היחידה המרכזית בתל־אביב שאף הוא היה מעורב בתיק יערי־גרנות.

איש מתון ושקט, סגן־ניצב עזריה. פרש בלי מרירות. "בניתי את עצמי במשטרה", הוא אומר. "תוך כדי שירות עשיתי בגרות ומכינה באוניברסיטה, וב־1984 סיימתי לימודי משפטים". היום הוא עורך־דין, מטובי הקצינים, וגם הוא פושט מדיו. עם הרבה צער, אבל נחוש בהחלטתו. במשפטן, בתפקיד כה בכיר, עם ותק של יותר מ־23 שנים, רכב צמוד, אין הוא מתלונן על תנאי השכר. "אני פורש משום שהרגשתי כי מיציתי את עצמי", הוא אומר בפשטות. כך גם אמר לקצינים שניסו לשכנעו להשאר. הוא רוצה יותר פנאי למשפחה ולילדים. הוא רוצה להתחיל משהו חדש. כן, בוודאי, בשוק הפרטי.

סגן־ניצב עזריה מבקש לא להקיש ממשכורתו על משכורות השוטר הממוצע. הוא מכיר שוטרים שנאלצו לבקש גמילות חסד בסתר. הוא עצמו קיבל באחרונה שלושים בקשות של שוטרים לאישור עבודות נוספות, בגלל מצוקתם הכלכלית. אחד ביקש רשות לחלק עיתונים בבוקר, חברו ביקש לאפשר לו לערוך שליחויות בזמנו הפרטי. אחד אפילו ביקש רשות לפתוח באסטה בשוק. רק בקשות מעטות אושרו, כאשר לא היה חשש לניגוד אינטרסים.

סגן־ניצב עזריה חושש שאם הפרישה תימשך בקצב כזה, המשטרה לא תהיה אפקטיבית. "עד כמה שזה נשמע מוזר", הוא אומר, "מקרה רצח אינו מפריע כל־כך לאזרח. מפריעה לו הפריצה לביתו, האלימות ברחוב, התנועה בכבישים. שכן אלים, היום עדיין המשטרה אפקטיבית, במידה מסויימת. אך זה מתחיל להפגע. אין די בחוקר המקבל תלונה, צריך להיות טיפול יעיל בתיק. אזרחים מתחילים להרגיש, במקומות מסויימים, שחבל בכלל לבוא למשטרה. תלוי היכן. המשטרות הפרטיות שקמות מוכיחות שאנשים מחפשים יותר בטחון. אינך רואה היום שוטר בכל מקום".

זמיר עזריה חושב שגם שוטרים זקוקים לוועד עובדים. "אני גם חושב שמותר למשטרה לשבות פעם", הוא מפתיע. "למה לאז למת מגן־דוד־אדום יכול לשבות, ומכבי־אש, ובתי־חולים, ורק למשטרה אסור?" הוא גם קובל על כמה מנויים שהוא מגדיר "תמוהים" שהיו לאחרונה. "הצנחות" מבחוץ. "זה פוגע במקצועיות של המשטרה", הוא אומר. "אין מה להשוות בין אדם שצמח במערכת, ואדם שבא מבחוץ".

סגן־ניצב זמיר עזריה יתגעגע מאד למשטרה. זה, אגב, מאפיין את רוב הפורשים. "תמיד ארגיש שהפסדתי את המשטרה", הוא מחייך חיוך עצוב, "אבל היא גם הפסידה אותי".

שמואל שחף הוא אחד מני רבים שגילו את החלל שנוצר כאשר אזרחים הפסיקו לחוש בטחון. הוא עזב את המשטרה, בה היה בלש ביחידה המרכזית בתל־אביב, והקים משטרה פרטית המספקת שירותי שמירה בתשלום לכמה שכונות יוקרה באיזור תל־אביב. גם אשתו, אסנת, עזבה את המשטרה. היא היתה חוקרת במחלק פשעים במרחב דן. "נשברתי מהעבודה הקשה, מהביורוקרטיה, מהפיקוד הכושל", היא אומרת. "זו עדיין משטרה מנדט. במשטרה הזו אתה צריך לשקר לאזרחים, לומר להם שאתה מטפל בתיק שלהם, בשעה שהוא קבור במגירות. למה? כי אין להם כוח אדם".

שמואל: "אתה עוסק שם במילוי תובתך כלפי הטופס, לא כלפי האזרח. הם חייבים, באופן דחוף, להעלות את השכר, לפחות ל־1,000 דולר לחודש". יש לו, לשמואל שחף, הצעה: "אחרי שבשנים האחרונות הגיעה הפרישה למימדי קטסטרופה, אני מציע שהפורשים יעשו מילואים במשטרה. זה יהפך, עם הזמן, לאחד מתנאי השירות".

שמואל שחף חושב שאנחנו, האזרחים, איננו בטוחים היום. "נסה לצלצל למשטרה בשעה אחת בצהריים, ולהודיע על פריצה. הם ימשכו אותך עד למשמרת הבאה, והחוקר יגיע אולי בערב. במשך היום לא יגיע אליך חוקר. היום יש במרחב דן 10־17 פריצות בלילה. בליל הסדר, בקביעות, ישנן 50 פריצות".

אסנת: "אני אומרת לך את זה בבטחון – היום המשטרה אונה עובדת: השיטה חייבת להשתנות. אין אפשרות לעבוד בצורה כזאת".

שניהם גם קובלים על

(המשך בעמוד 32)

זמיר עזריה: שוטרים ביקשו לחלק עתונים או באסטה בשוק. (צילום: ראובן קסטרו)

שמואל שחף: מילוי חובה כלפי הטופס, לא כלפי האזרח. (צילום: יעקב קצור)

להיות עשיר

אין הגדרה אחת למלה עשיר, אבל השורה התחתונה היא שלעשיר יש מה שלכם אין... "פורצ'ן", כתב־העת האמריקני המתמחה בנושאי ממון, הקדיש גליון שלם למעמד העשירים בארה"ב. כתביו הצליחו במה שאצלנו היו מתקשים לעשות: להביא את המרואיינים לגלות מה גובה הכנסתם ולפרט את רמת חייהם. אחת המסקנות יכולה להיות שאיש המעמד הבינוני בארץ נוהג יותר בפזרנות מאשר מיליונר באמריקה.

מאת תמר אבידר

"הכסף הוא אדון איום ונורא, אך משרת נפלא".
פיט בארנום (איש הקרקסים הנודע)

מיהו עשיר? לא זה השמח בחלקו. את הפתגם רצוי לשמור בעיקר לשיחות עם ילדים. כאן הכוונה היא לעשיר ממש. זה שאצלו הדשא ירוק יותר, למרות שיש לו צרות עם נשותיו לשעבר, עם ילדיו שבעטו בו ועם בריאותו הרופפת. ביטוי פשוט לעושר לקוח מחייו של עורך־דין אחד, עשיר מאוד, שסיפר כי הוא רוכש מכל ספר בעל כריכה קשה שלושה עותקים: אחד להניח ליד האמבטיה, שני ליד המיטה, ושלישי כדי שיוכל לתלוש ממנו בכל פעם כמה דפים כדי לקחתם עימו למשרד. ואולי זו ההגדרה לאיש עשיר. זה הקונה שלושה עותקים מכל מוצר.

היה זה אוסקר ויילד שאמר: "כשהייתי צעיר חשבתי שכסף הוא הדבר החשוב ביותר בחיים. עכשיו אני יודע שאכן זה כך". מצד שני אומרים שכסף לא תמיד מביא אושר. אנשים עם עשרה מיליון שקלים אינם מאושרים יותר מאנשים עם תשעה מיליון שקלים. אני חושבת שרק סנובים אינטלקטואלים היו מסוגלים להמציא את הרעיון שללא כסף יהיו בני האדם מאושרים יותר. מה זה? תנו לנו כסף ואנו נחליט באיזו צורה לבחור כדי שהוא יאמלל אותנו. כמו שאמר פיקאסו, זה שידע לא רק לצייר ולפסל אלא גם להתעשר מזה: "אני רוצה לחיות כמו אדם עני עם הרבה כסף".

אין הגדרה למלה עשיר. שאלו תריסר אנשים שיפרשו לכם את המושג ותקבלו תריסר פירושים שונים. אבל השורה התחתונה בכל הפירושים היא שלעשיר יש מה שלכם אין, אפילו אין זה מדוייק. אנחנו חושבים כי העשירים הגדולים יכולים לעשות כל מה שעולה בדעתם, בעוד שאנו חייבים לקום מדי בוקר לעבודת יומנו, ולחשב את צעדינו בהתאם למצב־חשבון הבנק שלנו.

מדי פעם אנחנו אוהבים לשחק בנדמה לי. מה היינו עושים אילו היינו עשירים. במשחק הזה, ההמצאות המיידיות העולות בראשנו הן בזבוזים על תכשיטים בטיפאני'ס ובפדאוני, טיסות לסוף העולם במחלקה ראשונה, פינוקים שנרעיף על בני המשפחה, שולחן קבוע אצל כריסטיאן ביפו והעיקר: קץ לוויכוחים המסורתיים לפני הפסח באיזה מלון נערוך את הסדר.

אומרים כי אנשים עשירים הם "כאלה שאינם צריכים להסתכל בטור השמאלי של התפריט במסעדה, כאלה שאינם מקבלים הוראות מאף אחד, וכאלה שאינם חייבים לעשות דברים שאינם נושאים חן בעיניהם". מקובל גם לחשוב כי אנשים עשירים הם אנשים משוחררים מעבודה, אלא שלא קשה לברר ולגלות כי כל האנשים העשירים־מאוד שבסביבה הם אנשים עובדים. ואפילו עובדים קשה.

התואר "אדם עשיר" הוא תואר יחסי. איש המעמד הבינוני בישראל נוהג בפזרנות רבה יותר מאשר מיליונר מצוי באמריקה. ניתן לקבוע זאת לפי סגנון האירות הבזבזני מאין כמוהו, נשפי בר־המצווה ויתר השמחות המשפחתיות. מנהל אמריקני בכיר, אפילו כזה שמשתכר 100 אלף דולר בשנה, אינו יכול להרשות לעצמו לחיות חיים בסגנון של "בעלי האמצעים" אם במקרה הוא נשוי בשנית ועליו לכלכל שתי סדרות של נשים וילדים. אדם מן המעמד הבינוני בארצות־הברית חי ברמת־חיים זהה לזו של אנשי העילית ברבות ממדינות אמריקה המרכזית. אבל בכל חברה שהיא – העשיר הוא מי שיש לו יותר ממה שיש ל"כולם". למקום המגורים באמריקה יש השפעה על רמת החיים. שיקאגו, למשל, היא עיר לא ראוותנית. "זוהי עיר של ערפים", מעידה יורשת המוערכת בחמישה אם לא עשרה מיליון דולר. אנשים עם מאה אלף דולר אינם חיים בצורה שונה בהרבה מזו של אנשים עם חמישה מיליונים.

אחד הגליונות האחרונים של "פורצ'ן", כתב־העת האמריקני המתמחה בנושאי ממון, מוקדש לסקירה מקפת על מעמד העשירים ומימדי העושר בכלל בארה"ב. הכתבים שם הצליחו במה שעמיתיהם בארץ היו מתקשים: להביא את המרואיינים העשירים שלהם לגלות מה גובה משכורתם/ הכנסתם ולפרט את רמת החיים שלהם. אצלנו הנושא הוא בבחינת טאבו. רק לאחר שמקימים שערוריה לאומית ומכופפים לאדם את זרועו, מביאים אותו לגלות (ברמז) את גובה שכרו. ראה מקרה הבנקים.

"פורצ'ן" מסווג את אנשי "החיים הטובים" לשלוש דרגות: "בעלי האמצעים", "העשירים" ו"העשירים באמת".

מאפייני החיים וסמלי המעמד של "בעלי האמצעים" הם: בית מרווח בסביבה טובה, מכונית וולבו־סטיישן לא־חדשה בכניסה לבית, מכונית אולדסמוביל חדשה במוסך, קולג'ים פרטיים מעולים לילדים (במידה שהם מתקבלים אליהם) חבורה בקאונטרי־קלאב ותופשות עונתיות בחו"ל. כל זה דורש הכנסה שנתית מינימאלית של 75 אלף דולר. ובארה"ב, יש 3.3 מיליון בעלי אמצעים כאלה.

בכדי לחיות חיים של "עשירים" יש צורך בהכנסה של 200 אלף דולר לשנה לפחות. זה מה שעולה כיום בארה"ב להחזיק בית מרווח או דירה בחלק הטוב ביותר של העיר, אומנת, בתי־ספר עממיים־פרטיים, אפשרות לבחור בין מכונית "פורשה" ו"מרצדס" שלאחת מהן נהג צמוד, וכמה יצירות אמנות מקוריות על הקיר. מי שנכנס למשבצת הזו הוא עוף נדיר למדי. רק 1.3 מיליון איש בארה"ב הם "עשירים" לפי הגדרה זו. אלא שלהיקרא עשיר פירושו להיות גם בעל נכסים ששוויים מיליון דולר לגיבוי אורח החיים הנ"ל.

"העשירים באמת" זקוקים ל"חבילה" של 10 מיליון דולר לגיבוי חייהם, ואז הם יכולים להפסיק לעבוד ורמת חייהם לא תיפגע. הכסף עובד בעבורם. רק 70 אלף בתי־אב אמריקנים הגיעו לרמה כזאת.

אם בישראל רווחת האימרה כי "מהעבודה אי־אפשר להתעשר" – לא כן מתנה מן הדוגמה של משכורות מיליון הדולר של כמה מנהלים בכירים בתאגידים גדולים בארה"ב. ראה מקרה לי איאקוקה. אבל עדיין מרבית העשירים הגדולים שם הם יורשים או יזמים גדולים, ולא שכירים.

דוגמה לשכיר עשיר הוא ג'ראד דראמונד (49), נשיא חברת "נרקו" לציוד כבד למכרות. משכורתו היא 400 אלף דולר לשנה ושוויו, נטו לפי ערך חסכונותיו, מתקרב למיליון דולר. הוא אומר: "כאן, כאשר אתה פוגש לראשונה את המיליונרים הגדולים, אינך יכול לקבוע שהם כאלה. יש להם סגנון". גם לו יש סגנון. הוא מייצר בעצמו את היין וגם את הדבש שלו, מגדל את הירקות וגם את האווזים העולים על שולחנו. דראמונד הוא בעל השכלה משפטית. הוא העלה את הכנסות "נרקו" מ־72 מיליון דולר לפני עשר שנים ל־600 מיליון ב־1986. אשתו סנדרה היא סגן־נשיא בחברה־בת של "נרקו", המטפלת בהזמנת טיסות מסובסדות לעובדי החברה. אבל למשכורתה – פחות מ־50 אלף דולר לשנה – אין כמעט השפעה על אורח חיי הזוג. בסופי שבוע הם יוצאים לחוותם הכפרית הנמצאת במרחק 50 ק"מ מביתם, שם עובד המיליונר בגינה ורועה עדר של מאה כבשים. הוא גם נוסע על הטרקטור שלו בשדותיו. "ניהול חברה זו עבודה נקייה", הוא אומר, "ואני אוהב להתלכלך".

לאחר ששלושת ילדיהם בגרו, יכולים בני הזוג דראמונד לחיות חיים יותר חופשיים. אלא שמלבד החווה, הפינוקים היחידים שלהם מתמקדים בציד טווסים. לעתים קרובות הם גם טסים לאירופה או נופשים בהונג־קונג והוואי. "יש אנשים הסוגדים לכסף, אבל מה לי ולהם", אומר דראמונד. הוא כמובן יכול להרשות לעצמו לומר זאת.

בין שאר התופעות המייחדות את עולם העושר בארה"ב מתייחס ה"פורצ'ן" גם ל־DINKS (ראשי תיבות של זוגות צעירים בעלי הכנסה כפולה, ללא ילדים). כאשר שני בני־זוג משתכרים, כל אחד, לפחות 50 אלף דולר בשנה, ואין להם הוצאות על גידול ילדים – הם יכולים להרשות לעצמם חיים משוגעים, כמובן בתנאי שנשאר להם זמן פנוי מחוץ לשעות העבודה.

בעוד ש"רק" 3.3 מיליון איש יכולים להיקרא "בעלי אמצעים" ו"עשירים" – ניבנות תעשיות המותרות בארה"ב על קהל גדול פי כמה של צרכני־על שמשכורתם מגיעה עד 40 אלף דולר לשנה, ושמספרם נאמד ב־26 מיליון. אלה אנשים שאינם מתעצים כספים על מכוניות וחופשות באירופה, אבל מרשים לעצמם לקנות אבזרי מותרות כמו ארנקי "לואיס ווטון" ב־250 דולר, שוקולד "גודייבה" הנשקל (כמעט) בזהב ועטי "מונבלאן" ב־200 דולר. בסקר שנערך בקרב צרכני המותרות הללו השיבו מחציתם כי הם רוכשים את פריטי המותרות בכל עת שידם משגת. רק חמישה אחוזים מתוכם משתייכים לקבוצת "בעלי האמצעים" המשתכרים כ־75 אלף דולר בשנה. יתרם משתייכים לקבוצות הכנסה נמוכות הרבה יותר. האנשים הללו אינם קונים בגדי אופנאים נודעים או מכוניות יוקרה, אבל הם נוגעים בזנב העושר עם צעיף של "הרמס" ונעלי־נופש של גוצ'י.

התופעה של "עינים גדולות" – לרצות ביותר ממה שאתה יכול להרשות לעצמך – היא כלל־עולמית, ולדברי החוקרים מהווה סימן היכר דווקא של המעמד הבינוני. ברכישת מוצרי היוקרה אתה מחזק את הדימוי העצמי שלך. רכישת פריט יקר מדי פעם שבמחשבה שנייה אינך יכול להרשותו לעצמך, נעשית יותר למען הנפש, גם אם לא בתאום מדוייק עם חשבון הבנק שלך. וכך מוותרים על קניית בגדים כדי לרכוש וידאו חדיש או בושם במחיר משוגע.

הכסף הישן, לא זה שנעשה בעשרות השנים האחרונות, עדיין מרוכז בעיקר באירופה, מקום שם אריסטוקרטים כמו הנסיך יוהאנס פון־טורן ממערב גרמניה ואשתו הצעירה גלוריה, המכונה בשם הנסיכה טי. אן. טי. – חיים בסגנון מלכי המאה ה־18. הם יוצאי דופן. חיי המיליונרים באירופה הולכים ומשתנים בשנים האחרונות. סקר של השבועון "ל'אקספרס" גילה שכ־55 מבין 100 המיליונרים של צרפת התחילו מאפס. ודווקא אלה אוהבים להפגין את הישגיהם בפומבי. לעומתם, מרבית עשירי אירופה נוהגים בסגנון המאפיה. מעדיפים להסתיר את עושרם במקום לנפנף בו. ממשלות שמאל וחוקי מס שנועדו לכרסם בעשירים אילצו אותם לחפש כיסוי לעושרם.

פאבלו פיקאסו, שידע לא רק לצייר ולפסל אלא גם להתעשר מזה: "אני רוצה לחיות כמו אדם עני עם הרבה כסף".

אוסקר ויילד: "כשהייתי צעיר חשבתי שכסף הוא הדבר החשוב ביותר בחיים. עכשיו אני יודע שאכן זה כך".

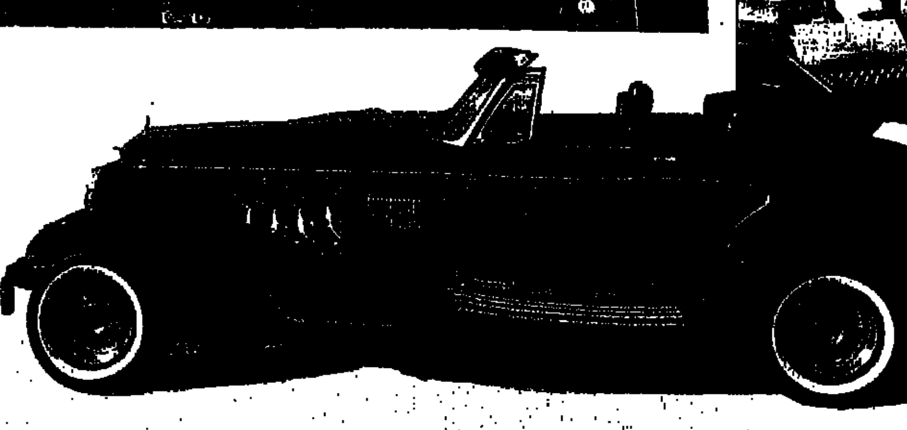
אבל אם רוב האירופים, כמו גם האסיאנים השכירים־העשירים, חיים ביתר צניעות מאשר עמיתיהם באמריקה – זה יותר בשל יוקר המחיה בארצותיהם. בית בן שלושה חדרי שינה באיזור טוב בפרנקפורט עולה 750 אלף דולר. ארוחת צהרים במסעדה מפוארת בפאריס עולה 165 דולר לזוג. אנשים המשתכרים 75-100 אלף דולר לשנה יכולים לנהל לכל היותר חיים בורגנים. אבל כדי שיוכלו להרשות לעצמם מכונית שניה, טיסת נופש לאיים הקאריביים ולסנט־מוריץ וסעודות קבועות בחוץ – חייב לוקש המשכורת שלהם להגיע ל־200 אלף דולר לפחות. לחיים בסגנון אריסטוקרטי, עם חווילת־נופש בקאן, פנימיות מהודרות לילדים, משרתת ונהג – יש כבר צורך בהכנסה של למעלה ממיליון דולר.

אלא שמנהלים בכירים בחברות ענק המשתכרים מיליון דולר – יש רק בארצות־הברית. ראשי חברות ביפן מרוויחים "רק" 200 אלף דולר. מנהלים בכירים החיים חיים טובים באירופה או אסיה, קובע ה"פורצ'ן", מצליחים לחיות כך רק תודות להטבות. דוגמאות: ב"מרקס אנד ספנסר" מספקים למנהלים הפחות־בכירים מכוניות, שירותי־חינם של רופאים וטיפול שיניים. ביפן נהנים המנהלים ממכונית פלוס נהג, הקצבות גדולות לבידור וחברות־חינם במועדונים. הונג־קונג היא גן־עדן למקבלי הטבות. חברות רבות מספקות שם למנהלים יאכטות חינם ודירות עם משרתים.

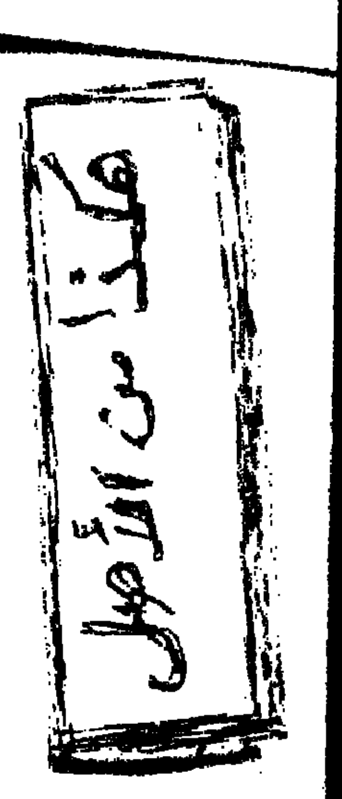
היורשים העשירים הגדולים ביותר ביפן מתגוררים בטוקיו. אבל לא תראה אותם. שם מזהים רמת־חיים ראוותנית עם טעם רע. הדוגמה היא של היורשי יאמאוצ'י, נשיא חברת צעצועים שירש מאביו. לא רואים עליו שערך מניות החברה שלו בבורסה מסתכם ב־475 מיליון דולר. האיש לא נוסע לחופשות, לא חבר במועדונים, וחי בצניעות בבית סבו.

על החוויה הישראלית של ארנסט יפת עוד לא שמעו שם.

בצילום המרכזי: שער ה"פורצ'ן" שהוקדש לעשירי ארה"ב ועליו ג'ראד דראמונד (49), נשיא חברה לציוד כבד למכרות, ואשתו סנדרה. בסופי־שבוע הם עובדים בגינת חוותם, נוהגים בטרקטור ורועים את הכבשים. בצילומים מימין: מסממני תעשיית המותרות. תיקי־מסע של "לואיס ווטון" ומכונית בעבודת־יד של "קלנט" שמחירה מעפיל ל־98.000 דולר. האיש הכי עשיר בעולם, האמריקני סם מור וולטון (בצילום השמאלי) מעדיף דווקא לנהוג בטנדר ישן (צילומים: "גאמא").

ליליאן שלום ושגריר מרוקו בארה"ב בחודש שעבר, רגע לאחר שהשגריר העניק לה את אות הכבוד מטעם חסן מלך מרוקו (בצילום, בין שניהם).

פנתרה בחצר המלך חסן

בין יהודי ארה"ב יש עשירים, חשובים ומפורסמים ממנה. אבל עיטור מלכותי אין להם. בחודש שעבר מינה אותה חסן מלך מרוקו ל"קומאנדאנט" במיסדר שלו – כבוד בלתי־רגיל לאשה (השניה בעולם), למרוקנית (הראשונה בעולם), וליהודיה (כנ"ל). ליליאן שלום הגיעה לבדה מקזבלנקה לארה"ב ב־1961 ובנתה שם את חייה. היא גם היתה התיירת ההדורה בפרוות־מינק שמצאה לילה אחד בחורף 1971, במוסררה הירושלמית, את צ'ארלי ביטון ישן בכוך מתחת לחדר מדרגות. מאותו לילה היתה ללוחמת נחרצת בעוולות הפער העדתי בישראל.

מאת עפרה ישועה־ליית (ניו־יורק)

זה קרה בסופת השלג הגדולה ביותר הזכורה לירושלמים עד היום, בדצמבר של שנת 1971. ליליאן ווין נחתה בנמל התעופה בן־גוריון עם ילדתה הקטנה דומיניק, היישר ממיאמי שטופת השמש. המשימה הראשונה היתה למצוא חדר במלון "המלך דויד" המלא עד אפס מקום. שמחה דיניץ, אז ראש לשכתה של ראש הממשלה גולדה מאיר, הופתע לקבל טלפון מגברת שפגש באירוע חברתי במיאמי חודשים אחדים קודם־לכן. היא לא זכרה בדיוק את שמו.

מהר מאוד מצא דיניץ את עצמו מסביר לפקידי המלון את החשיבות שבפינוי חדר בעבור האם הצעירה והילדה הרועדת מקור. היה זה אך טבעי שהפקיד הבכיר גרתם למילוי משאלתה הדחופה של האמריקנית המרוקנית בעלת הטמפרמנט הסוער, פחות משעתיים אחרי שכף רגלה דרכה לראשונה על אדמת המדינה. כמוהו נקראו לדגל ווינקו לרום במהלך השנים שורה של אח"מים וסתם בני אדם. המצב הזה מקבל עכשיו גושפנקה רשמית מלכותית: בחודש שעבר מינה מלך מרוקו חסן השני את ליליאן שלום ל"קומאנדאנט" (מפקדת) במיסדר המלכותי שלו – כבוד בלתי־רגיל לאשה (השניה בעולם), למרוקנית (הראשונה בעולם), וליהודיה (כנ"ל).

שלושה שבועות אחרי הטקס המרשים בביתו של שגריר מרוקו בוושינגטון, שבו הוענקה לה המדליה הענקית, ליליאן שלום עדיין נחנקת בפרץ דמעות חרש בכל פעם שמוזכר החסד המלכותי. הברכות ממשיכות לזרום מרחבי העולם, עם זרי פרחים ומתנות. בבית־עסק פאריסי מיוחד הוכנה כבר מהדורה מוקטנת של העיטור, וה"קומאנדאנט" עונדת אותו בחרדת קודש לכל אירוע ("תובהו"). בצד האחורי, הסמוי, של דש הבגד, מחוברת בסיכת בטחון עין זכוכית כחולה, נגד עין הרע, המצויה כשפע.

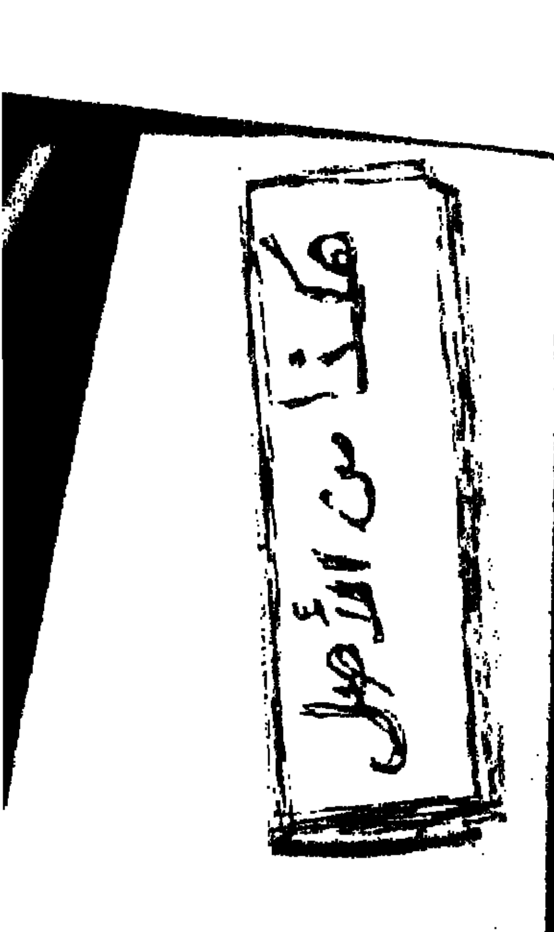
לא מכבר, בכנס מיליונרים יהודיים בניו־יורק עם שמעון פרס, היתה ליליאן מנושקת כמוזה על ידי האישים רמי המעלה של היהדות האמריקנית. יש עשירים ממנה, חשובים ממנה, מפורסמים ממנה, אבל עיטור מלכותי – כמעט תואר אצולה – הוא נכס שרק בני הרפובליקה האמריקנית יודעים להעריך במלואו. אחר הצהרים מגיע לדירתה זר פרחים ממכרים ישראליים, הורים שכולים, ולליליאן שוב מתייפחת, "מפני שלמה מגיע דווקא לי, כשאנשים אחרים כל־כך סבלו. אף פעם לא ביקשתי לעצמי משהו ממרוקו, רציתי רק לתת. מרוקו כבר נתנה לי כל כך הרבה".

בחזרה לירושלים, לחורף המקפיא של דצמבר 1971. אחרי שדיניץ סידר לה את החדר במלון, היא השכיבה את דומיניק לישון, ויצאה לחפש מקום שנקרא "מוסררה", שעל קיומו למדה ממאמר שגזרה מה"וול סטריט ג'ורנאל". היא גילתה ששכונת המצוקה המפורסמת אינה רחוקה כלל מהמלון המפואר ביותר של ירושלים. הפלא אירע תוך דקות ספורות: "פתאום הציפו אותי הריחות של מרוקו. כאילו צעדתי ישר הביתה. נשים שנראו כמו סבתי. ניגשתי לאחת מהן ושאלתי איפה אני יכולה למצוא את צ'ארלי ביטון".

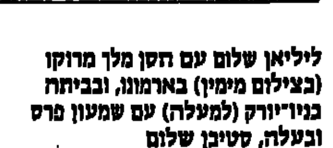
ב"וול סטריט ג'ורנאל" היה כתוב שביטון זה המרוקני שעושה צרות לממשלה של גולדה מאיר. ביטון, סעדיה מרציאנו וצ'ארלי אברג'יל זינקו אז לכותרות עם תנועת ה"פנתרים השחורים", שהעלתה על סדר היום הלאומי את התלונות על "פער עדתי" ו"אי צדק חברתי". גולדה מאיר אמרה שהם לא נחמדים, וטדי קולק דרש מהמפגינים שלהם שיירדו לו מהרשא. בעתונות נרמז שמצבם הנחות של יוצאי עדות המזרח ויהודי מרוקו בפרט נובע מפיגור חברתי־תרבותי "בן מאות שנים".

הזקנה ממוסררה שליליאן פנתה אליה התבלבלה לגמרי. התיירת המהודרת היתה לבושה במעיל מינק ונעולה מגפיים יקרים, אבל ריכרה מרוקאית־יהודית צחה. במוסררה עוד לא שמע איש על מרוקנית שלובשת פרווה. האשה הפצירה ב"גבירה רבת החסד" שלא תנסה ליצור קשר עם ביטון, "הטיפוס המקולקל הזה שהוא בושה בשבילנו". אבל ליליאן אמרה לה "לא, אמא, זו לא בושה", ותוך דקות ספורות הגיעה ה"גבירה" לכוך מתחת לחדר המדרגות ששימש לצ'ארלי ביטון בית.

(המשך בעמוד 19)

ליליאן שלום עם חסן מלך מרוקו (בצילום מימין) בארמונו, ובביתה בניו־יורק (למעלה) עם שמעון פרס ובעלה, סטיבן שלום

פנתרה בחצר המלך

(המשך מעמוד 17)

"הוא ישן שם כמו כלב מוכה כלבת", היא זוכרת. "העירותי אותו ואמרתי לו בערבית: מי אחראי לאסון הזה, מה קורה כאן? הוא הסתכל עלי מלמטה למעלה ואמר: 'חלכי הביתה, גברת, אל תבלבלי את המוח'".

השבועיים הראשונים של ביקור הגברת ממיאמי בירושלים ציידו אותה בכל מה שצריך לדעת על הפער העדתי בישראל. את המלה "פער" היא אומרת בעברית. "עם כל הצפיפות והעוני, הבעייה העיקרית לא היתה כלכלית אלא בעייה של כבוד ושל זהות", היא ווכחת עד עצם היום הזה. "אם מספרים לך יהודים, במשך שנים, שאתה אפס, מכוער ואלים – אז אתה נהפך למכוער ואלים. אמרו להם שכל מה שהביאו איתם לא שווה, לא תרבותי. גם איש עשיר מסוגל להרשות לעצמו פסיכיאטר יהיה זקוק לעשרים שנה כדי להתאושש מהמכה של אובדן הזהות. איזה סיכוי היה לאנשים של מוסררה?"

היא חזרה הביתה, וכעבור שבועיים שוב היתה בירושלים – הפעם כצירה בקונגרס הציוני, ביחד עם יהודים ספרדים מודאגים אחרים מאמריקה. מול בנייני האומה השתוללו הפנתרים. לקבוצה הספרדית החדשה מאמריקה הוקצבו ארבע דקות כריון. ליליאן עלתה על הבמה ולא הספיקה לסיים את דבריה. האולם פרץ בזעקות חמס וקריאות בוז. "אמרתי להם שאנחנו צריכים להתבייש שקמה מדינה יהודית שאספה לעצמה את המרכיבים הכי גרועים של כל שיטה פוליטית וחברתית בעולם... אמרתי שזו בושה שיהודים נהפכו בישראל לפושעים, ש־90 אחוזים מהאוכלוסיה בבתי־הסוהר באים ממשפחות מצוקה, שהבנות נהפכות לזונות וכשהאנשים האלה באים להפגין – השוטרים מכים גם את הילדים... ושלאף אחד לא איכפת מה שקורה חמש דקות מבנייני האומה". ליליאן ווין נהפכה לאירוע תקשורתי. היא חזרה לאמריקה פגועה, אך מלאת רוח לחימה.

"ידעתי רק דבר אחד: אבא שלי, שהיה איש עשיר במרוקו, התרושש בשנת 1950, ולא היה חסר הרבה שיעלה לישראל כמו כולם. אם הוא היה עושה את זה, אני הייתי נוחתת בגיל עשר בשכונה כמו מוסררה ותוך שנתיים הייתי נהפכת לזונה. טוב, בטח הייתי מהר מאוד נעשית המנהלת של כל הזונות... אבל זה מה שהיה נעשה ממני, בשיטה הישראלית". גם את המלה "זונה" היא אומרת בעברית.

אביה, ז'וזף לוי, התעניין בקבלה ובספר הזוהר יותר מאשר בעסקיו הענפים. אמנם הוא פשט את הרגל, אבל חוק ליברלי מימי נפוליאון איפשר למשפחה להמשיך ולהחזיק בווילה בת 28 החדרים בשדרה אלגנטית של קזבלנקה, שנרכשה בימים הטובים. הבית נותר "כקליפה ללא תוכן" לאחר שהנושים רוקנו ממנו את הרהיטים וחפצי הנוי. ליליאן זוכרת כמה כעסה על שנאלצה ללכת לבדה לבית־הספר בגשם, כלי המשרת שבימים הטובים הווק מטריה מעל לראשה. "אבא אמר: ילדתי, עליך להודות לאלוהים שהוא בתבונתו האינסופית מעדיף

ללטף אותך ישירות במים הטהורים הזורמים מן השמים". משרתים נאמנים אחדים עוד המשיכו לעבוד ולהתגורר בבית הגדול, גם כאשר ירש של בעלי הבית לא השיגה לשלם את שכרם.

כך למדה ליליאן מגיל רך ש"כדי להשיג דברים אני מוכרחה ללמוד להפעיל את הקסם האישי שלי, ולדעת לגרום לאנשים לעשות מה שאני רוצה שהם יעשו". היא למדה, ויותר מזה. "גוש של כאריזמה", מכנים אותה בעתונות היהודית האמריקנית, הנהנית לצטט את כל מוצא פיה. ה"שארם" המרוכז לשה מוקרן בכמויות סיטוניות וללא הרף על כל יצור חי בסביבה – ובדרך־כלל פועל את פעולתו. אין אדם שאיננו אצלה בבחינת "דארלינג", "שרי" או "בובה" – בעברית, כמובן. הכינוי הזה שמור בעיקר לגברים ישראלים כמו דובר משרד החוץ אורי סביר ומנכ"ל משרד החוץ נמרוד נוביק.

הכוח לאהוב בזירה הפוליטית חוצה גבולות אידאולוגיים, עדתיים ומפלגתיים: ליליאן אוהבת אהבת נפש את שמעון פרס ("אין עוד מדינאי ישראלי בעל שיעור קומה כזה"), דוד לוי ("הוא מנהיג עתידי של מדינת ישראל"), אהרון אבוחצירא ("היקר באדם, מנהיג מלידה") שבבני־הזוג שלום מוכנים לתת הרבה כדי לראותו חוזר למקום טוב באמצע הזירה הפוליטית הישראלית, ויצחק רבין, למרות שאמר לה בנוקשות אופיינית בשנת 1977, ש"בעיית הפער העדתי אינה נהנית מעדיפות לאומית אצלנו כיום".

"אבא שלי, שהיה איש עשיר במרוקו, התרושש בשנת 50' וכמעט עלה לישראל. אילו עשה זאת, הייתי נוחתת בגיל עשר בשכונה כמו מוסררה ותוך שנתיים נהפכת לזונה".

"אני אוהבת אותו, כי הוא אומר אמת!", מצהירה ליליאן בלהט. אהבתה ונאמנותה לבני המשפחה – לבעלה השני מזה ארבע שנים, סטיבן שלום (ראה מסגרת), ולבתה היפיפיה דומיניק מנישואיה הראשונים – אינה יודעת גבולות. וכל נשכח את אהבת ליליאן למלך חסן השני, ולאביו המנוח הצדיק מחמד השני, שהציל את יהודי מרוקו ואת ליליאן בת הארבע בתוכם כאשר סירב להסגיר את יהודיו לנאצים בשנת 1944, וכשליליאן מגיעה הביתה אחרי יום מעייף של פעילויות היא נופלת בנשיקות על צווארה של "הנשמה שלי" – העוזרת המרוקנית־ספרדיה מיה, המגישה קפה בכלי כסף ומפיות רקומות ויודעת את משאלותיה של מאדאם כמעט לפני שנוסחו בקול.

"אני לא יודעת מה מריץ אותי", היא אומרת בכנות נוגעת ללב. "אהבה? משהו אחר? אולי אני בורחת ממשהו? מאין הצורך הזה, כל הזמן להקסים את כולם? אולי חרדה? המעברים הפתאומיים האלה מדיכאון לאקסטאזה. כשאני חושבת על עצמי, זה תמיד כמו שתי המסכות של הקומדי פראנסז: אחת העצובה, של הטראגדיה, והשניה הצוחקת, של הפארסה, והן מתחלפות כל הזמן".

מה שבטוח, וגם בזה היא מודה – בלי מסכה היא לא יוצאת מהבית. ידידים ומבקרים כאחד סבורים שחלק מסודה הוא כשרון משחק מדהים. רגע אחד היא אשת חברה ניו־יורקית שנונה וזוהרת, ובמשנהו משחקת את ה"פראחה" המצויה, קומפלט עם הקללות ותנועות הידיים. היא עדיין מדברת אנגלית במבטא ככה, אבל עם שליטה וירטואוזית בשפה, והיא ידועה כנואמת בחסד. נאום התודה שטוף הדמעות שלה בטקס הענקת העיטור המרוקני היה מלאכת מחשבת של נוסטאלגיה רגשנית ותבונה פוליטית דקה.

האל הטוב (היא מודה לו באופן אישי בכל בוקר), ברך אותה בגוף נערה מיניאטורי וברעמת שיער שופעת ששזורים בה רק חוטי כסף מעטים. היא מפורסמת בכובעיה ובטוב הטעם של בגדיה התפורים אצל חייטי צמרת, אך אינה מאפרת כמעט את פניה החלקים מקמטים. היא מצהירה שהיא בת 47, אך נראית צעירה מגיל זה בחמש־עשרה שנה לפחות. את התמונה משלים קול "באס" נמוך להפתיע שמגביר את רושם ה"פאם פטאל" במפגש פנים אל פנים, אבל גורם לאנשים זרים לקרוא לה "אדוני" בטלפון.

חינוך הפורמאלי שלה הסתיים ב"אליאנס איזראליט" של קזבלנקה. בגיל 19 יצאה לתפש עבודה לסייע בפרנסת המשפחה מרובת הילדים. ג'וב זמני של דיילת ביריד מסחרי אמריקני היה הקשר הראשון עם מוסדות אמריקניים במרוקו, ששמחו להעסיק את הצעירה הדוברת אנגלית, צרפתית וערבית. במהרה התברר שליליאן פיתחה מילדות כשרון טבעי לתרגום סימולטני. היא חבה על כך תודה לסבא לוי, שלא קרא צרפתית, ודרש שהנכדה המוכשרת תתרגם בעבורו מדי יום לערבית את המאמרים שהופיעו בעתוניה הצרפתיים של קזבלנקה. אבא ז'וזף לוי, מצידו, עמד בהצלחה מול דרישתה של האם מדלין שהילדים ידברו בבית "רק צרפתית" כיאה לבני מעלה. מאביה ירשה ליליאן את הקשר העמוק לתרבות המרוקנית, שאת עלבונה היא תובעת מידי הישראלים עד היום הזה.

היא עבדה קשה, שקדה על ליטוש האנגלית והחלה אפילו ללמד את השפה. ב־1961 זכתה במילגה מטעם ממשלת ארה"ב ללימוד אנגלית באוניברסיטת ברנדייס, אולם חשבה לוותר על החלום מפני שהמילגה לא כללה את כרטיס הטיסה והוצאות המחייה באמריקה. ה"בוסים" בשגרירות האמריקנית, שלמדו להעריך את כשרונותיה של הצעירה הרצינית, הגו את הרעיון לסדר לה עבודה במרכז האו"ם. לניו־יורק הגיעה בלא להכיר שם נפש חיה. "שנאתי

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)
כל רגע, לא תארתי לי שאפשר לסבול כל־כך. לא היה לי אפילו מעיל לחורף, ובפעם הראשונה בחיים, בגיל 22, ראיתי שלג. כאילו קפצתי לתוך קרחון". היא אפילו לא חשבה שאפשר להשיג אוכל כשר בניו־יורק, וטוענת שלא ידעה כלל שיש יהודים בעיר הזאת.

"יהודי בשבילי היה מישהו שקראו לו לוי, או בן־עטר, או אבוטבול. אבל פישר, או ברגרז איך יכולתי לדעת שאלה יהודים?". היא לא הכירה את כללי המשחק: "הייתי מודרנית אבל מפגרת. תרגמתי כמרוייק את כל הדיבורים המנופחים באו"ם, אבל לא ידעתי מה זה 'דייט', או שאפשר לצאת להיפגש עם בחורים ולא קורה אסון". מן הכרידות גאל אותה בחור יהודי מבוגר ממנה ב־15 שנה שגר באותו בית דירות ועבד גם הוא באו"ם. הם התחתנו כעבור שנה. "יותר רחוק לא העזתי להגיע", היא אומרת במבט לאחור.

שנות הנישואים הראשונות של הזוג הצעיר היו מסע על פני ארצות־הברית בעקבות הקריירה של הבעל, שהחליף מקומות עבודה בשיטת הסרט הנע. סטנלי ווין היה כלכלן מבריק, אבל אדם קשה לבריות. בסוף שנות השישים היה נדמה שהם מתבססים בלוס־אנג'לס. ליליאן שכנעה את הוריה להצטרף אליה – אפילו מרוקו הסובלנית נראתה מסוכנת ליהודים בגלל הזעם ששטף את העולם הערבי אחרי מלחמת ששת הימים. אבל סטנלי מצא משרה חדשה במיאמי שבפלורידה. כאשר גם כאן התפוטר תוך שבועות ספורים, היא התמרדה, והחלה לתפוש לעצמה פרנסה.

זו היתה הצלחה מסחררת. מיאמי היתה אז איזור של "בום" כלכלי אדיר, וכל שליליאן נגעה בו נהפך לזהב. היא החלה במשרד לאספקת כוח אדם וכ"ציד ראשים" (הכינוי האמריקני לכשרונות מקצועיים), וסיימה – ביחד עם הבעל – בעיסקי מקרקעין שביססו את מצבה הכלכלי מכאן ועד עולם. חיי הנישואים, לעומת זאת, היו עצובים, וכשרומיניק שאלה פעם "האם אתם נשארים ביחד בגללי", ההורים הודו באשמה, והחליטו להיפרד בדיסקרטיות. למעשה, אומרת ליליאן, עד לפני ארבע שנים, כשנישאה לבעלה השני, סטיבן שלום, רוב מכריה לא ידעו שהיא גרושה.

היה זה, למרות הכל, בעלה הראשון האינטלקטואל, שעורר את התעניינותה בבעיות חברתיות. ה"פנתרים" הראשונים שפגשה ליליאן היו שחורים "אמיתיים" כמו סטוקלי קרמייקל. הידיעות מישראל הרחוקה על הטרגדיה המרוקנית הוניקו לפעולה את הדינאמו האנושי שהיה חבוי בה. היא יצרה קשר עם יהודים ספרדים אמריקנים ועם המימסד המאורגן היטב של יהדות ארצות־הברית. אחרי שטסה פעמיים (על חשבונה) לישראל בחורף של 1971/72, כבר היתה קצת מפורסמת, והתקבלה לפגישה אצל ארווין ברנסטיין, מי שעמד אז בראש המגבית היהודית המאוחדת. היהודי השנון אמר לה: "אותי לא מעניין העניין הזה, אשכנזים־ספרדים. בעיני יש שני סוגים של יהודים – אלה שתורמים כסף מכיסם, ואלה שעוסקים בהתרמה. אז תחליטי מה את רוצה לעשות: לתת כסף, או להתרים". זו היתה התורה כולה. כיוון שכסף משלה עדיין לא היה לה אז, אספה אותה המגבית לחיקה על תקן של "אנפאן טריבל".

"זה היה בית־הספר הטוב ביותר שעברתי בחיי", היא אומרת. במסעות הרצאות ברחבי ארצות־הברית היא הורשתה לשפוך אש וגפרית על חרפת הפער החברתי בישראל. העיסוק החדש הביא איתו שורה של נסיעות לישראל. הפגישות הראשונות עם ראש הממשלה גולדה מאיר השאירו בפיה טעם מר עד עצם היום הזה. גולדה צוטטה כאומרת ש"מי שלא מדבר אידיש הוא לא יהודי", וליליאן נעלבה עד עמקי נשמתה. את הגברת מאיר ("תנוח בשלום על משכבה") היא זוכרת לרעה, ומאשימה שחוסר הרגישות שלה בנושא הפער, בדיוק כמו בנושא הפלשתינאים, רודף אותנו עד עצם היום הזה.

כצד הפעילות הציבורית היהודית שגשגו העסקים. אדם שפגש את ליליאן ווין בישראל ב־1976 תיאר אותה אז בפני כ"אשתו של מולטי־מיליונר". היא צוחקת: "לא היו לי הרבה מיליונים, אבל העסקים פרחו". אלה לא היו העסקים של הבעל, אלא של הגברת ווין. היא נכנסה לשותפויות, השקיעה, ייבאה – תמיד עם האנשים הנכונים. "ב־1978 נסעתי לישראל ארבע פעמים בענייני הפער ותוכנית שיקום השכונות, ובאותה שנה נסעתי גם ארבע פעמים לסין ולהונג־קונג בענייני עסקים", היא אומרת, ומסבירה את הטעות של האיש שפגש אותה אז בכך ש"באמת התנהגתי והרגשתי כמו מלכה".

היא מצאה, כמובן, זמן גם לביקור במרוקו האהובה. את המלך חסן השני פגשה לראשונה כשעבדה באו"ם. במשך השנים עשתה לה מינהג להגיע לניו־יורק בכל פעם שהמלך ביקר באמריקה. היא מרגישה שלא היה לה כל חלק בהכנת ביקורו של שמעון פרס במרוקו – אבל ביחד עם מנהיגות הארגון העולמי של יוצאי מרוקו, שהיא משמשת סגן־נשיא שלו, התקבלה בחצר המלך אחרי הפגישה ההיסטורית. את עיטור הכבוד המלכותי קיבלה על פעולתה "למען השכנת שלום בין יהודים וערבים".

אין דבר שמציק לה כיום יותר מההקצנה הפוליטית של בני עדות המזרח בכלל והמרוקנים בפרט. "יהדות מרוקו חייתה במשך אלפיים שנה ביחד עם הערבים המוסלמים, באווירה של הרמוניה וכבוד הדדי. עד עצם היום הזה איש אינו נוגע לרעה ביהודים במרוקו, בבתי־הקברות ובבתי־הכנסת. לשנוא ערבים? זה רעיון זר לחלוטין ליהודי ששורשיו במרוקו". וכמו כל הרעות החולות שנפלו על יהודי מרוקו בארץ־ישראל, בעיניה גם זו מכה אשכנזית. אלא מה? זו לא המכה היחידה. עוד יותר מההקצנה הפוליטית מודאגת ליליאן מן ההקצנה הדתית שחלה בקרב העדה, שהיא "מנוגדת לכל המסורת המרוקנית".

מה שקורה זה שמשפחה מרוקנית עם קשיים כלכליים נדרשת לפתע לבחור בין שתי תפיסות חיים מנוגדות: "העובד הסוציאלי מציע לבצע הפלה – כלומר – רצח של תינוק. לעומתו מגיע חסיד אשכנזי, שאומר לאמא: תני לי את הילדים שלך לישיבה. אמא מרוקנית מעדיפה כמובן את החסיד עם הזקן. הילדים הולכים לישיבה, ושם מלמדים אותם יהדות קשוחה, חסרת רחמים. תסתכלי בישיבות: רבנים אשכנזים, תלמידים מעדות המזרח, וכולם מדברים אידיש! זה נורא ופתאום יש רב מרוקני שאומר שאם ילדים נהרגו בתאונת רכבת – זה בגלל חילול שבת! זה חילול השם הכי גדול שיש". היא אומרת "חילול השם" בעברית.

"הארגון העולמי של יוצאי מרוקו, קם, היא מודה, על רקע אי־שביעות הרצון של בני העדה בחו"ל מהתדמית החדשה של העדה בארץ. המרוקנים בישראל היו קורבן נוח ושום דבר לא מאפיין, בעיניה, את הניצול הזה לרעה כמו הצורה החדשה שלבשו חגיגות המימונה. את הגברת הראשונה הזאת של היהדות המרוקנית לא תראו במימונה בגן סאקר, אפילו לא לצידו של ידידה שמעון פרס.

עפרה ישועה־ליית

ליליאן וסטיבן שלום. הוויכוח הגדול היה בליל הסדר: הוא לא היה מרוצה מפני שבארוחתה לא הוגש אורז, כפי שהורגל מבית הוריו. היא מחתה. במרוקו אורז נחשב חמץ. הרב שהוזעק אמר שמה שנכון במרוקו לא בהכרח נכון בדמשק, ולהפך. ליליאן ויתרה. היא מאמינה בשלום בית.

"המלך של יהודי סוריה" ו"מלכת יהודי מרוקו"

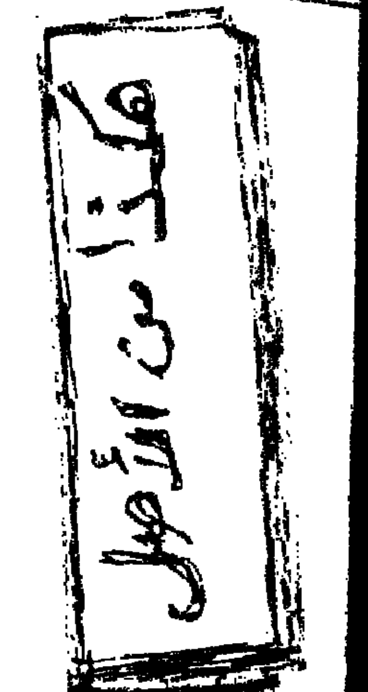
ליליאן וסטיבן שלום נישאו בחוג פרטי בניו־יורק לפני ארבע שנים. שלום הוא ללא ספק אחד הגברים המעטים שהיו יכולים להרשות לעצמם אשה כמו ליליאן בלי להסתבך בבעיות של אגו גברי פגוע. האיש העדין ונעים ההליכות הזה, שעיניו הכחולות מעניקות לו חזות אשכנזית למהדרין, ידוע בחוגים מסויימים כ"מלך של יהודי סוריה". הוא נולד עם כפית זהב בפה למשפחה מכובדת מהמודל של "עזרא ספרא ובניו". אביו, אייזיק שלום, הירבה בפעילות ציבורית והקים בין השאר רשת של בתי־ספר יהודיים, "אוצר התורה", הפעילה עד היום בחסות המשפחה במרוקו, אלג'יריה, ובצרפת. עד מהפכת חומייני היתה קיימת גם באיראן. שלום הוא "יונת שביונים", ופעיל בנסיונות מעניינים של מפגשי אישים יהודים וערבים אמריקנים, המבקשים למצוא פתרון לסכסוך היהודי־ערבי.

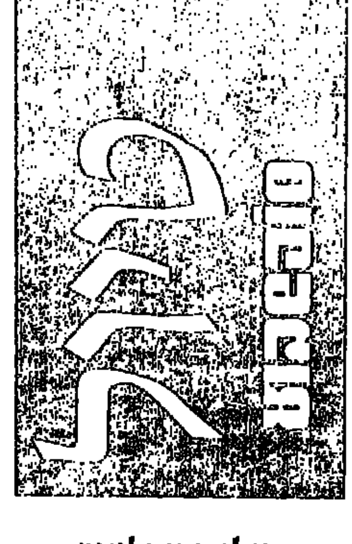
ההיכרות שהובילה לנישואיו עם ליליאן קשורה קשר הדוק לפעילותם במסגרת הפדרציה הספרדית. היא העמיקה בתקופה שליליאן וסטיבן נחלצו, ביחד עם ידידם ניסים גאון, להגנה על אהרון אבוחצירא בשני המשפטים בהם היה נאשם, שניהם לא נרגעו עד היום ממה שראו אז כמסע הכפשה מכוון של הממסד נגד מי שנראה בעיניהם כמנהיג המבריק ביותר של היהדות המזרחית, ומי שעמדותיו בנושאי דת ומדינה היו יכולות לשמש משקל נגד להקצנות של הליכוד וש"ס. "ש"ס היא חרפה שאין כדוגמתה", אומר סטיבן שלום, ולא איכפת לו שיצטטו אותו בעתון. יותר מכל דבר אחר הם היו רוצים לראות את אבוחצירא נקלט במפלגת העבודה, במקום טוב באמצע. "אבל יצחק נבון אמר: על גופתי המתה", טוען שלום במרירות.

על מעורבותם בענייני מפלגות בישראל אין בני הזוג ששים לדבר. מה שברור הוא, שכמעט אין עסקן ישראלי שמגיע לניו־יורק שאינו מנסה ליצור איתם קשר. ליליאן עצמה אומרת בזהירות שהיתה רוצה להיות "שותפה אמיתית" למה שקורה בישראל. היא מותח על שהישראלים אינם מבינים את הצורך הזה של יהודי אמריקה. במשרדו המרווח של סטיבן, הממוקם באיזור היוקרתי ביותר של השדרה החמישית, הוקצה חדר גדול לליליאן, ומשם היא מנהלת את ענייניה ביד רמה בעזרת שתי מזכירות, מכונית ונהג.

דירתם הניו־יורקית של בני הזוג שלום מצוייה בגוש השחקים הסמוך, שבנה אריסטוטל אונאסיס. קירות הזכוכית מעניקים מבט פאנורמי על נהר ההאדסון, ואוסף פסלים מודרניים של סטיבן משלים את התפאורה הפנימית. בצד איסוף תרומות, נאומים והופעות ציבוריות, עוסקת ליליאן בתחביב אישי ב"גמילות חסדים" פרטית לצעירים ממוצא מרוקני, המבקשים להשלים לימודים במיכללות יוקרתיות בארה"ב. הפעילות הציבורית של הזוג שלום אינה נעצרת בפוליטיקה היהודית. השניים מעורבים מאוד במערכת הפוליטית האמריקנית, ב־1984 אירחו בביתם את גאוי הארט, ואילו השנה הבטיחו את תמיכתם למייקל דוקאקיס, מושל מאסאצ'וסטס, שאשתו היהודית קטי היא ידידה ותיקה של ליליאן.

הוויכוח הגדול ביותר בחייהם היה בשנה הראשונה לנישואיהם. ליליאן מספרת שבליל הסדר הראשון שערכה הוא לא היה מרוצה מפני שבארוחה לא הוגש אורז, כפי שהורגל מבית הוריו. היא מחתה בתוקף, מפני שבמרוקו אורז נחשב חמץ. הרב המרוקני שהוזעק לעזרה אמר שמה שנכון במרוקו לא בהכרח נכון בדמשק, ולהפך. ליליאן ויתרה, כמובן. לא רק מפני שחובתה האשה ללכת בעקבות הבעל, אלא בגלל שכמרוקנית אמיתית, היא מאמינה בשלום בית.

מאת נילי פרידלנדר
צילמה שי גינות
בשיתוף רשות
שמורות הטבע

...(טרסות) של
...בסטף.

24. עשׂר דקות מירושלים

אחד הטיולים היפים לימים הארוכים של תחילת הקיץ: לבוא לסטף, במרחק עשר דקות מירושלים או ממחלף האל שעל הכביש המהיר ירושלים־ת"א. מי שמכיר מכיר, ומי שלא – צפוייה לו הפתעה. כפר משוקם של חקלאות הררית ומעיינות התנמים בסלע. מעיינות סטף הם אחת ממערכות המים הגדולות והיפות בהרי יהודה, ושימשו אלפי שנים להשקיית חלקות שלחין בין עצי הבוסתן.

עד למלחמת העצמאות היה כאן כפר ערבי שתושביו המשיכו לעבד את אדמתם בשיטות העתיקות. אחרי המלחמה התיישב כאן גרעין של יוצאי אחת המחתרות שלפני הקמת המדינה, לח"י – ארגון לוחמי ישראל. הגרעין החקלאי התפרק, והמקום שימש כבסיס לאנשי יחידה 101 הצנחנים, בפיקודו של אריק שרון. לאט לאט נהרסו תעלות המים, המעיינות נסתמו, הטראסות התמוטטו והבריכות – מרכז חיי הכפר – התמלאו בשפכי עפר.

ב־'86 החלו לשקם את המקום. מפעל של הקרן הקימת לישראל בשיתוף הסוכנות היהודית והמועצה המקומית הרי יהודה. שתי משפחות צעירות, צורף ובשן, באו לגור כאן, קיבלו את המקום הזה לעבדו ולשמרו והם עושים עבודה נהדרת. מנקים את המעיינות ותעלות ההשקייה, ובונים טראסות, ערוגות מדורגות, במורד ההר, בהן הם מגדלים ירקות עונתיים וצמחי תבלין. במדרגות ההר שוב צומחים כרמי זיתים וגפנים ללא השקייה. החקלאות המסורתית של הרי יהודה קמה לתחייה. בעתיד יקימו כאן בית־בד לאצירת שמן זית, וגת שבה ידרכו את הענבים ליין.

● אל הר איתן: לכפר סטף, במדרון הדרומי־מזרחי של הר איתן, מגיעים מירושלים דרך עין־כרם. בצומת כרם פונים ימינה לעבר סטף, צובא והר טייסים. שמאלה ממשיכים לעבר בר־גיורא והר יעלה (טיול מס. 18). מהכביש המהיר ירושלים־ת"א פונים ב"מחלף הראל" לכיוון מעוז־ציון, ואחרי־כן פונים שמאלה ויורדים בדרך עפר עד למגרש החנייה. אפשר גם להשאיר את המכונית בצומת, ולרדת בשביל לפי השילוט. לאוטובוסים ולטיוליות אין כניסה בדרך העפר לסטף, והמטיילים הולכים בשביל מסטף לחניון נחל שורק, על הכביש לבר גיורא, שם ממתין להם האוטובוס.

בתחבורה ציבורית: רק בימי חול יוצא אוטובוס 39 מבנייני האומה בירושלים לצומת סטף.

● אל המעיין: קל לטייל בכפר סטף. השבילים משולטים, ובכניסה יש תחנת מידע ליד המזנון. אם תביאו פנס תוכלו לשלב בטיול גם זחילה קצרה בתוך ניקבת המעיין. הילדים מאוד אוהבים את זה.

שני המעיינות הבולטים כאן הם עין סטף ועין ביכורה. כבר בימים קדומים בנו וחצבו האנשים שגרו כאן את המעיינות מעל לשכבת סלע אטומה, נושאת מים. הם נקראים מעיינות־ניקבה, כי חצבו להם מנהרת נביעה, והם נותנים כארבעה מטרים מעוקבים מים בשעה. המים נאגרים בבריכה חצובה בסלע וממנה משולחים אל הטראסות, שבבנייתן הושקעה עבודה רבה. חצבו אבנים לבניית הקירות או שהביאו אותן לכאן, ואחרי־כן מילאו באדמה ופילסו תעלות למים שנשלחו לערוגות, להשקות את הירקות. לכן קוראים להם שלחין.

● הטיול בסטף: הטיול הקצר שמתואר כאן כולל גם זחילה קצרה בניקבה, מה שמתאים לילדים ביום חם. להביא פנס.

ממגרש החניה הולכים בשביל העליון למערה גדולה בתחתית המצוק. במערה יש פתח, ובו יורדים בזהירות. כאן הוא עין סטף, המעיין שנקרא בערבית עין אל־בלד, מעיין הכפר. מימיו הישקו את הערוגות ושימשו לשתייה ולכביסה בבריכה. כאן ריכלו הנשים, צחקו ופיטפטו. הבריכה מקבלת את מימיה מהניקבה שבה זחלתם, ומעוד נביעה בחדר קטן בקיר הבריכה. כשהבריכה מלאה, היא מכילה כ־170 מ"ק מים היוצאים מתחתית הבריכה וזורמים לתעלות ההשקייה. לנקודת מוצא המים מגיעים ע"י ירידה בשביל מהבריכה, ופנייה שמאלה במידרג הראשון.

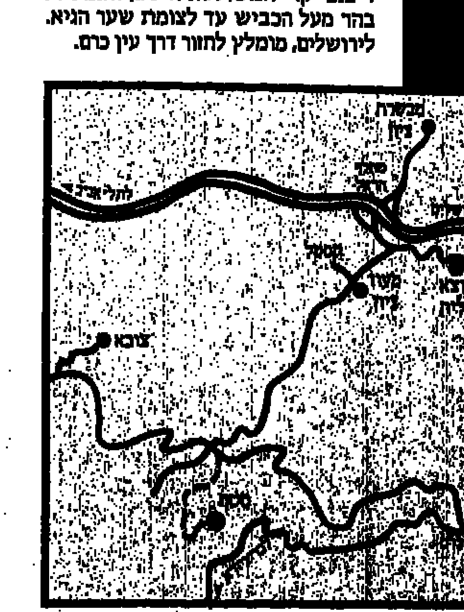
מכאן יורדים במדרגות הקבועות בקיר המידרג לזה הנמוך יותר. כאן רואים את הירקות וצמחי התבלין הגדלים לפי אותה שיטת חקלאות עתיקה הנהוגה בהרי יהודה אלפי שנים. הצמחים גדלים בתלמים או בערוגות שקועות. המים מועברים מתלם לתלם ע"י הזזת סוללות עפר קטנות בעזרת מעדר או בכף הרגל.

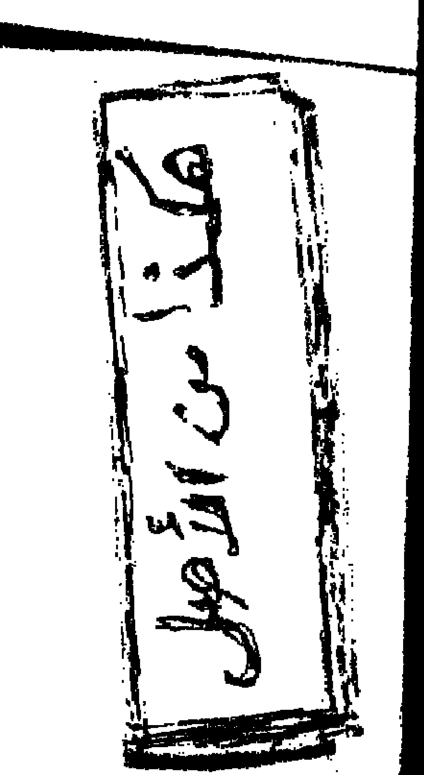
ממשיכים ללכת בשביל ומגיעים לבריכת עין ביכורה. שמה הערבי: עין אל שרקיה – המעיין המזרחי. כאן אפשר לרדת במדרגות לניקבה ולטייל בה עד מערת הנביעה שיש בה נטיפים וזקיפים.

כשיוצאים מהניקבה עולים בשביל, ורואים, מימין, כרם חדש שניטע כחלק משיחזור חקלאות הבעל, ללא השקייה. בהמשך רואים את כרמי הזיתים המשוקמים, ויש תצפית נהדרת על האיזור מ"יד קנדי" ועד שכונת עין כרם. ממול – מושב אבן ספיר, ותחתיו רואים את מנזר יוחנן המטביל. מימינו, מנזר לנשים ע"ש אלישבע, אמו של יוחנן.

● תודה וצמחי תבלין: תודה לחנוך ולגידי, תושבי סטף, שהדריכו אותנו – וגם על הירקות וצמחי התבלין שהם מגדלים כאן בחקלאות אורגנית, ללא שימוש בריסוסים ובזבלים כימיים. אפשר גם לקנות את תוצרתם ולהביא הביתה מזון טרי ורענן.

● ובחזרה הביתה: אם יש זמן, יוכלו התל־אביבים להאריך מעט את הטיול, בחזרה הביתה. פונים לכיוון צובא ונוסעים דרך הר טייסים לצומת שמשון, ומשם, פנייה ימינה לצומת שער הגיא, לכביש המהיר. אם לא – לחזור לכביש לת"א דרך מעוז־ציון. כדי להרוויח נסיעה בדרך נופית יפה אפשר לסטות מהכביש המהיר ימינה ליד אנדרטת פורצי הדרך, ולהמשיך ב"דרך דיפנבייקר" המשולטת היטב, והנמשכת בהר מעל הכביש עד לצומת שער הגיא. לירושלים, מומלץ לחזור דרך עין כרם.

אדיוס

גלאפאגוס

אלפי שנים לא דרכה בהם רגל אדם. איי גאלאפאגוס שבאוקינוס השקט נהפכו למעין "חממה" לצמחייה, ציפורים ובעלי־חיים ששרדו רק במקום קסום זה. לפני 150 שנה הגיע אליהם החוקר הדגול צ'ארלס דרווין, והם שנתנו לו השראה לתורת האבולוציה שלו, תורת הברירה הטבעית. מסע בעקבות עברו של המין האנושי.

מאת עמוס אטינגר

גאלאפאגוס. השם בלבד מעורר את הדימיון ומצייר עולם רחוק, קסום ובלתי־נודע. כאן, בתוך שרשרת איים זו שבאוקינוס השקט, על גבול קו־המשווה, מצויים בעלי חיים וציפורים נדירות, צמחייה שאין כמותה בשום מקום אחר בתבל ונופי הרי־געש כבויים ופעילים.

מן המעט שידעתי על איי גאלאפאגוס היתה העובדה כי החוקר צ'ארלס דרווין הגיע לכאן לפני כ־150 שנה. עולם החי הנדיר שמצא במקום נתן לו השראה לתורת האבולוציה שלו, תורת הברירה הטבעית, והתפתחות החיים מן האצות, לדגים, לזוחלים, לבעלי הכנף, ליונקים ולהולכים על שתיים. חשבתי לעצמי שאם דרווין עשה מאמץ כזה להגיע לכאן, הרי היום, בתנאי תחבורה משופרים משעמדו לרשותו, גם אני יכול להקדיש פרק ומן כדי לברר איך וכיצד הגענו לעולם.

"יהיה בסדר"

עוד בתחילה נאמר לי כי להגיע לאיי גאלאפאגוס ללא סידורים מוקדמים, חצי שנה מראש, ללא הכנת מקום על אחת הספינות המהלכות בין האיים, זה סיכון למטייל שעלול למצוא עצמו משלם הון תועפות מבלי לראות דבר. אלא שטיול מאורגן לאיי גאלאפאגוס מסתכם בסכומים אותם קשה לחסוך ממשכורת של עובד מדינה. מצד שני מסתבר שטיילים־נוודים ישראלים ברחבי היבשת הדרום־אמריקנית, שברגע זה אני נמנה עליהם, לוקחים את הסיכון ויוצאים לדרך ללא הכנה מראש, כשהם סומכים על האימרה הישראלית העתיקה ש"יהיה בסדר".

מקום היציאה היחיד לאיי גאלאפאגוס היא עיר הנמל האקוודוריאנית, גואייקיל, העיר בה נפגשו שני משחררי יבשת דרום־אמריקה מעול הספרדים, סאן־מרטין – שבא מן הדרום, וסימון בוליבר – שבא מן הצפון. מעיר זו יוצאות פעם בחודש לאיים שתי אוניות אספקה שבהן כמה תאים לתיירים, וכן מטוסים שמחיר הטיסה בהם הוא כ־400 דולר. לתושבי אקוודור בלבד מחיר הטיסה הוא 50 דולר, וזה כבר משנה את התמונה. לא אכנס לפרטים כיצד, לצורך העניין, נהפכתי לשבוע לתושב אקוודור, אבל אני יודע שאיני הישראלי היחיד שנטל לעצמו זהות שאולה למטרות חיסכון.

בברכת האפיפיור

טרם העליה למטוס היוצא לאיי גאלאפאגוס שמעתי מישהו קורא בעברית: "הי עמוס". בדרך כלל התרגלתי שלא לשים לב לקריאה זו, שהרי צליל השם – "עמוס" – דומה מאוד למלה הספרדית הנפוצה כל־כך, "וואמוס" שפירושה – נוז נזוז! יאללה! או – הולכים! הפעם לא היה מקום לטעות כי הקורא הוסיף לשמי גם את שם משפחתי. ליד מנוע המטוס, בבגדי עבודה של חברת התעופה האקוודוריאנית "סאן", עמד צעיר שהציג עצמו כשם ראובן פניאל מחולון, איש התעשייה האווירית הישראלית האחראי לתחזוקתם ותקינותם של מטוסי החברה. כאן, כמו במדינות אחרות בדרום אמריקה שרכשו בישראל מטוסים ושירותי תחזוקה, נשארו כמה נציגים ישראליים, ששמם, כבעלי מקצוע מעולים, נודע בעולם התעופה כזוהו, במקרה זה, ראובן פניאל. אמנם מצויים סביבו בעלי מקצוע מקומיים, אך הבעלים של חברת התעופה אינו מוכן לקחת סיכונים. שום מטוס אינו ממריא אלא לאחר שעבר בדיקה מדוקדקת תחת עינו הפקוחה של איש התעשיה האווירית הישראלית. צילומיו של ראובן מופיעים גם בסרטי התעמולה ופרסומי העיתונות של חברת "סאן" כערובה לבטיחות המטוסים.

כאשר שאלתי את ראובן אם אני באמת יכול להיות שקט בטיסה זו מעל פני האוקיאנוס, בחברה בלתי־מוכרת, אמר: "אתה יכול להיות שקט לא רק בגללי". הוא הצביע על לוחית מוכספת הנמצאת בפתח המטוס ועליה תבליט פני האפיפיור ותוכנ המסעות. ממש במטוס זה, לדברי ראובן, טס האפיפיור בביקורו באקוודור, ולפני הטיסה ברך את המטוס בכל הברכות המקובלות המופיעות על הלוח המוכסף הקבוע בפתח. מאז מעדיפים רבים לטוס אך ורק במטוס זה. ברגע זה, באמת הרגשתי שאני נמצא בידים בטוחות, ידים ישראליות וידי האפיפיור הפולני. "כשתגיע לאי סאן־קריסטובל – הוסיף ראובן – תמתין לך שם נציגת החברה, מריה־חווה מונטנגרו. היא מדברת אנגלית היטב, ותנחה אותך במסעך בין האיים. לא תוכל לטעות בה. היא הבלונדינית היחידה בשטח".

הגשם הרמאי

המיפגש הראשון עם גאלאפאגוס קצת מאכזב. בדימיוני ציירתי את המקום כאי פראי וכו שבטי אינדיאנים המהלכים עירומים, נושאים קשתות וחיצים ומוכנים להחליף פסלי אמנות מקומית ונתיכי זהב במחרוזות צבעוניות של זכוכית מערבית. להפתעתי, גיליתי עם הנחיתה שדה תעופה מסודר, כביש, בתי אבן, מלונות, משרדים, מסעדות קטנות, שלט של ריסקוטק ואת מריה־חווה, נציגת חברת התעופה "סאן".

מריה, שקיבלה בעוד מועד הודעה על בואי, שלחה אותי מיד בספינה לאי סנטה־קרוז. "שם", אמרה, "קל למצוא מקום פנוי בספינת תיירים המהלכת בין האיים".

את החום והיובש של קו המשווה שטף בבת־אחת גשם עז שטיפותיו כקוביות קרח. בספינה ההולכת לסנטה־קרוז יכולתי או להיחנק בחום – באולם הנוסעים שבתחתית הספינה – או להישטף בגשם העז על הסיפון העליון. ניסיתי את שתי האפשרויות ובחרתי באחרונה, להרטב בגשם שחדר עד לשד העצמות. אלא שתופעה זו אסור שתוליך אותך שולל. באיזור זה של העולם, כאשר לאחר שעה או שעתיים חוזרת השמש ומופיעה, היא חמה ולוהטת כל־כך שמשחת שיזוף, משקפי־שמש וכובע הם ציוד הכרחי למטייל.

במפרץ האי סנטה־קרוז ממתינות סירות הדיג הישנות שאולתרו להובלת מטיילים ותיירים, מספר היוצאים בספינה כזו אינו עולה על עשרה. בכל ספינה מטבחון קטן, כמה תאים למגורים, בית שימוש, קפיטן – שהוא בדרך כלל גם המדריך – ועוזר נוסף האחראי על הכנת הארוחות ותחזוקת הספינה. מי שיוצא לדרך בספינה ללא מקלחת מסתכן, וכאלה ישנן רבות. הזיעה עשויה למרר את חייך, ואפילו רחצה במי האוקיאנוס המלוחים אינה תרופה להרגשה המעיקה שמביא החום הכבד. במסעדת הדגים שעל החוף סובבים הקפיטנים ומוכנים לצרף לסירתם כל נוסע מקרי, במידה שיש בה מקום. כל דולר, במקרה זה, חשוב להם מאוד, ולמציאות האלה, למקומות פנויים אלה, מצפים טיילים כמוני שבאו לכאן ללא סידורים מוקדמים. לצורך זה אתה חייב להצטייד בהרבה סבלנות וזמן. לעיתים אתה עשוי להמתין למקום בספינה שבוע או שבועיים, ולעיתים יום אחד בלבד – כפי שקרה לי.

(המשך בעמוד הבא)

איי גלאפאגוס, גן־עדן לבעלי־חיים נדירים עם מפי בראשית.
בצילומים: איגואנה (ימין רחוק) וכלבי־ים (במרכז). סלעים וולקניים (מימין) והמחבר עם הצבים הענקיים שהאיים נקראים על שמם.
(צילומים: עמוס אטינגר).

(המשך מהעמוד הקודם)

ממשיכיו של צ'ארלס דרווין

ראובן פניאל מחולון, איש התעשייה האווירית הישראלית המטפל במטוסי חברת התעופה האקוודוריאנית "סאן" (ימין); במרכז – נציגות של עולם העופות העשיר של גלאפאגוס, ובצילום התחתון: מריה־חוזה מונטנגרו, המנהלת את בית המלון באי סאן־קריסטובל. (צילומים: עמוס אטינגר).

את היום שלפני ההפלגה בילית במכון דרווין הנמצא בעיירה ארויו שבאי סנטה־קרוז. הביולוג, רמון אנדרדה, יליד אקוודור, הינחה אותי בין סודותיהם ובעיותיהם של איי גאלאפאגוס. לדבריו, איים אלה הם שרידים מן השבר הפרה־היסטורי בין היבשות. חמשת הרי הגעש הפעילים עדיין, באי איזבלה, הינם סימן לכך שאנו יושבים כאן על קרום אדמה דק מאוד שמתחתיו רוחשת לבה לוהטת. זרמי המים החמים המקיפים את איי גאלאפאגוס וריחוקם מן היבשת ומימפגש עם האדם, איפשרו התפתחות ושימור בעלי־החיים, הציפורים והצמחייה הנדירה הנמצאת רק במקום זה על פני כדור הארץ. במשך אלפי שנים לא דרכה במקום כף רגל אדם. רק לפני כמאתיים שנה הגיעו לכאן שודדיים ופיראטים למיניהם שהפכו את האיים למחסני האוצרות השדודים. האדם הביא להרס אוכלוסיית החי המקומית בכך שעסק בציד ואכילת ביצי הציפורים הנדירות והצבים הענקיים.

אחרי השודדים והפיראטים הגיעו החוקרים, ואחריהם התיירים. אלה הביאו עימם מן היבשת מחלות ממחלות שונות, ועתה עוסקים כאן אנשי התחנה הבין־לאומית במכון דרווין לא רק בתצפיות ובמחקרים, אלא בשימור היש. ויכוחים ומלחמה מתמדת נערכים בין המכון הדואג לאוכלוסיית החי והצומח באיים לבין ממשלת אקוודור, המעוניינת בהגברת התיירות. רק שלושה מתוך האיים הרבים מיושבים, כך שהדרך להגיע אל שמורות כלבי־הים, הפינגווינים, האיגואנות והציפורים באיים האחרים היא בסירה בלבד, ועם מדריך מוסמך. חוק שמורות הטבע המקומי אינו מאפשר ליותר מ־90 איש לשהות באיים האחרים ליותר מפרקי זמן קצובים. כל זאת כדי לא להפריע למהלך חייהם של תושבי האי האמיתיים – בעלי החיים.

במכון דרווין, בנוסף לתחנת המחקר בה מצויים מרענים וחוקרים בני לאומים רבים, נבנה מוזיאון מיוחד בו ניתן לקבל תמונה ראשונית על מבנה האיים, תולדותיהם והחי והצומח המצויים בהם. את התמונה המפעימה, המרתקת, התיה לעיניך, זו המזכירה את מה שראה צ'ארלס דרווין בבואו לכאן, ניתן לראות רק בסיור באיים הבלתי־מיושבים, לשם יצאתי בספינה למחרת היום.

הספינה הקטנה, פלנביטה, והקפיטן פראנקלין, הסיעו אותנו אל האיים ברתולומי ונורט סימור, אל סנטה־פה וסאוס־פלזה, אל סאן־קריסטובל ואיספניולה. שמות האיים בלבד יש בהם גירוי רב לדימיונם של הרפתקנים ותובבי מסעות. הספינה בדרך־כלל עושה דרכה בלילה, והיום מוקדש לביקור באי זה או אחר. כאן, כמנעייר, אתה יכול לחזות באצות ההופכות לרגים, בלטאות האיגאונה הענקיות המהלכות על הסלעים, בכלביים השוחים לידך במים הכחולים, בציפורי האלבטרוס המקננות או מלמדות את גוזליהן שזה עתה בקעו לעיניך מן הביצים שיעור ראשון בתעופה. כאן מהלכים להם צבי הענק, המכונים בעגה המקומית "גאלאפאגוס", ועל שמם קרויים האיים.

רק חמישה שבועות שהה החוקר צ'ארלס דרווין באיי גאלאפאגוס ב־1835, ופרק זמן זה הספיק לו בכדי לבסס את תורת האבולוציה שלו. תורת התפתחות האדם מן החי. כשאתה עומד באי איספניולה שהוא המאוכלס ביותר בבעלי החי השונים, אתה רואה את תורתו של דרווין במבט אחד בלבד, תורה שבוודאי אינה מקובלת כל־כך על הרב פופיק ארנון המכיר היטב את מיסתרי הישיבה בירושלים אך לא את פלאי איי גאלאפאגוס.

בעוד אנו מסיירים באיים, מכין פרנקלין, הקפטן של הספינה פלנביטה, ארוחת צהרים מדגי ים שהעלה קודם לכן בחכתו. הוא מוביל אותנו אל אי "האריה הישן", שבו סלעים המתרוממים לגובה רב ומאוכלסים בעלי חיים וציפורים אדומות־חזה וכחולות־רגליים. בסיום ימי המסע הימי אנו שבים לאי סאן־קריסטובל, אל מריה־חוזה מונטנגרו הממתינה לנו בבית־המלון הקטן אותו היא מנהלת השייך לחברת התעופה "סאן".

קידמה שהיא עבדות

עד כמה שאני מגלה עניין בבעלי חיים נדירים וצמחייה, מעניינים אותי יותר תוצאותיה של תורת הברירה הטבעית של דרווין, כלומר האנשים החיים באיים אלה. מעסיקות אותי יותר השאלות מה מביא אנשים לעזוב את מה שאנו מכנים ציוויליזציה ולבוא לבנות את ביתם בקצה הזה של העולם ששמו גאלאפאגוס. מעניין אותי מה הוליך לכאן את מריה־חווה מונטנגרו, בעלה ארמנדו ושני ילדיהם.

מריה־חווה ובעלה די חדשים במקום. רק שנתיים וחצי, לפני בוא התושבים החדשים היתה באיים מושבת מסיונרים גרמנים, וכן חווה גדולה של אקוודוריאני עשיר בשם מנואל חוטה קובוס. זה הביא לכאן מן היבשת לפני כ־80 שנה אסירים ונשים חסרות־כל, והקים כפר בשם פרוגרסו, שפירושו קידמה. ביטוי לקידמה אצל אותו מנואל קובוס היה בפיתוח החקלאות, גידול קני סוכר, יצור סוכר והקמת מסילה מן החווה לרציף האי סאן־קריסטובל לצורך יצוא תוצרתו. אך את האסירים שהביא לכאן הפך לעבדים במלוא מובן המלה. מנואל קובוס לא רק שרדה בהם בעבודתם אלא גם היכה אותם, עינה אותם ואפילו תלה אותם חיים. את הנשים בדרך־כלל לקח לעצמו, וצאצאיו פזורים היום על פני האיים.

מצב זה נמשך תקופה ארוכה עד שיום אחד קמו עליו עבדיו והרגוהו במכות גרזן. מאז מותו של מנואל קובוס לא ידעו יותר איי גלאפאגוס אלימות, עריצות או מלחמה. החיים שבו להיות שקטים, נעימים וטבעיים כאשר מעט התושבים מוצאים פרנסתם בחקלאות, דיג ומאוחר יותר – תיירות. ואלה הם גם הדברים שהביאו לכאן את מריה־חווה ואמרנדו מונטנגרו, שגם סיפור הכרותם ונישואיהם שייך לאגדות האיים האלה.

בזכות האינדיאני

מריה־חווה, ילידת ספרד, אחות במקצועה, קיבלה יום אחד מכתב מקנדה, עליו היה חתום ארמנדו, שהציג עצמו כאינדיאני יליד אקוודור. שרא את תמונתה באחד השבועונים, התרשם מיופיה וביקש

(המשך בעמוד 41)

נדמה לי שלפני חצי שעה עבר פה דוד המלך

פרופסור יהושע פראוור: "ספרים יש בכל החדרים. הם מצטברים וקשה מאוד לדלל. ומי בכלל רוצה לדלל ספרים?"

ראי את תוה והגדרות הזו שעל הקיר. שערה משתלב יפה כל־כך בעלוות העצים. ראי באיזו תנועה חיננית היא תופסת את הפרי. זה צילום של תכליט מהטימפנון (המקום שבין הקשת למשקוף) של כנסיה ב־Auten, בורגונדיה, משנת 1123. המיוחד כזה שאנו יודעים מי האמן: נזיר בשם ז'יזלברט. והוא ידע לא מעט אנטומיה. אלוהים יודע איפה למד את זה. ופה, הפסל הזה, זו חוה מצפון צרפת, מ־1270. יפהפיה, אבל לא הייתי רוצה להיות בסביבתה; נראה שהטילה פחד על כל החברה. וזה לזרוס הקם לתחיה בעזרת ישו. עושה רושם תקין אחרי שלושה ימים בקבר. וברקע – ירושלים. זה חלק מהמשקוף של כנסיית הקבר (משנת 1140) הנמצא כיום במוזיאון רוקפלר בירושלים, צילום במעט תלת־מימדי שצילמה גברת אפוץ. וזה רישום של ירושלים, בטכניקה מיוחדת מאוד, של צייר גרמני החי ביפן. ארבעה מראות שכל אחד מהם נותן את ירושלים מזווית קצת שונה. הצייר מאוהב בירושלים, כמוני.

אני לא יכול לתאר את עצמי גר במקום אחר. איפה עוד אפשר להיות ישראלי המרצה בצרפתית על הצלבנים בביה"ס דומיניקני, ליד השוק המוסלמי, במקום שעל פי המסורת סקלו אבות־אבותינו את סטפן הקדוש? הקדוש? הנוראות מעל הר הזיתים והר הצופים? איפה יש עוד מראות כאלה?

עם כל הידידות שלי לצ'יץ', את תל־אביב עם האנס שלו אפשר, אולי, לראות בלילה. יש נשים שבלילה, עם איפור, איכשהו 'עוברות'. את רואה את האור כאן בשעה הזאת? רק בפלורנץ יש אור כזה, ואבן אדמדמת כזו יש רק בירושלים. היא באה מענתות.

ההתרגשות שלי מהעיר העתיקה חוזרת בכל יום שאני שם, ואני שם כל יום. לא הפסקתי בתקופת השוק – התבלינים, הפירות – זו ירושלים. אחרי מלחמת ששת הימים, הייתי בצוות הרדיו הראשון ששידר מירושלים העתיקה. אחרי היעדרות של עשרים שנה לא טעיתי באף סימטה, זכרתי בדיוק איפה יהיה מוכר הקפה הכא. התבלבלתי רק בכנסיית הקבר, ואז התברר שהם הורידו את החומה.

כשאני מטייל בעיר העתיקה, יש לי הרושם שלפני חצי שעה עבר פה דוד המלך, אולי הכהן הגדול של שלמה המלך. הזמן בינינו מתקצר. אם כי אני הסטוריון, יש לי גישה א־היסטורית מוחלטת לעיר העתיקה. זה חלק משלי, חלק ממהותי. כשהעיר העתיקה לא היתה בידינו, הייתי נוסע לעכו, בחינת מקדש־מעט. תיאורי החוף בספרי לקוחים מעכו או מיפו.

עם כל האהבה שלי לפאריס, לא הייתי מסוגל לגור בה. בשבילי – המזרח וזה האור, צורת הבניה, האבן, הצוק שאני מאוהב בו, הריחות, הקולות. בתוך זה אני מרגיש בבית, וזה חודר גם לספרי. אני לא יכול לראות עצמי בשום מסגרת אחרת, אנושית או תרבותית, מזו שיש לי פה. המרחב השמי אומר לי משהו. אף פעם לא הייתי כנעני, אבל הכרתי את החכורה, ובאספקטים מסויימים מצאתי אליהם קירבה. וישנה שורשיות עברית מסויימת. בשבילי, עברית אינה רק שפת קומוניקציה. זו שפה עם עבר, וכשבאה לי פראזה מקראית, אני מרגיש את האימפקט שלה, למרות שאין זו השפה הראשונה שלי. למדתי עברית מגיל חמש. פולנית היא השפה בה כתבתי שירים והתאהבתי. היום אינני מסוגל לכתוב פולנית. שפת הכתיבה שלי היום היא אנגלית, וכשחסרה לי מלה בעברית – אחפש אותה קודם באנגלית ואחר־כך בצרפתית.

בשבילי, אין ספריה כמו זו שבפאריס. כמעט

שטח פרטי

יהושע פראוור

פרופסור יהושע פראוור

הסטוריון

נולד בפולניה, 1917, עלה ארצה בגיל 19. בין השאר היה דיקן הפקולטה למדעי הרוח ופרו־רקטור באוניברסיטה העברית, יו"ר הועדה לרפורמה של מבנה החינוך וממייסדי אוניברסיטת חיפה. הוא חבר במוסדות אקדמיים באנגליה ובצרפת, סגן נשיא החברה הבינלאומית למסעי הצלב, חתן פרס ישראל במדעי הרוח (1969) ופרסים נוספים. עד היום הוציא קרוב למאה פרסומים, בהם 8 ספרים. עורך ראשי של האנציקלופדיה העברית (מכרך 18 עד 34). אלמן, אב לבן, סב לשני נכדים, גר בשכונת רחביה, ירושלים.

המאורעות ולא עכשיו, אחרי התנכלויות ליהודים. אם אין לי זמן, אני עובר אותה במכונית. בשבילי, לחיות בעיר העתיקה זה מקור להשראה, לחיים, זה חלק מהותיתי. אני הולך למצודת, עובר בשוק, רואה את ההמון, שומע את ריבוי השפות, קולט את ריחות

למי היית רוצה להחטיף סטירת לחי? *לעצמי, לפעמים.*

למי אתה בז? *למי שאינו מרגיש שבורותו היא פגם הניתן לתיקון, ועושה ממנה ערך.*

את מי אתה מכבד? *יש לי כבוד לאנשים שעושים. זה לא אומר שאני אוהב דווקא אפיקורסים.*

במה אתה גאה? *בבני. ואני גאה כשאני מסתכל מהר תבור לעמק, גאה בעובדה שדור רביעי של תלמידי נכנס עכשיו להוראה באוניברסיטה, בעובדה שאומה פצפונת כזאת מסוגלת להוציא אנציקלופדיה בעברית, וכשאני בחו"ל – אני גאה בכך שאנחנו דמוקרטיה.*

מה אתה שונא לעשות? *להיות בלחצים.*

מה מרגיע אותך? *שיחה עם חברים, תחושת ידידות, להרגיש שאני נמצא "עם".*

מה מעצבן אותך? *דמגוגיה שקופה, וזה – בזמן האחרון – מצרך מצוי.*

בחברת אילו אנשים אתה מרגיש נוח? *ידידים איתם אנחנו יחד למעלה מעשרים שנה, חמש־שש משפחות שנהפכו לחלק מהבית. אנשים שאתה בטוח לגמרי שהם כנים איתך, ושיש לך איתם קשרים ברמה אינטלקטואלית מסויימת.*

אילו אנשים אינך סובל? *אין לי חיבה רבה לאנשים המדברים בפראזות, ואצלנו מחליפים לפעמים פראזות בעברית תקינה. כשאנשים מתחילים להיות מאוד פומפוזיים – זה מפסיק להצחיק.*

יש לך שונאים? *אני מתאר לעצמי. עשיתי די הרבה דברים בחיי ואיני מסוגל ללכת בין הטיפות. ודאי עליתי על כמה יבלות.*

איך אתה מפנק את עצמך? *לוקח את המכונית, ונוסע.*

מה אתה אוהב לאכול? *אוכל טוב. צרפתי או איטלקי וגם מזרחי. לפעמים אוכל פולני־יהודי, אבל אני לא חושב שעוף זה הדליקטס הכי גדול בעולם.*

ממה אתה פוחד? *ממחלות ומבדידות. זה לא משמח לבוא לדירה ריקה.*

מה מביך אותך? *מצב של אי נוחות. כשבישיבה קולגה מתנפל באגרסיביות על קולגה אחר.*

על מה קשה לך לסלוח? *כשאני מרומה, או כשאנשים עושים לאחרים דברים מאחורי הגב.*

איזו תכונה מאפיינת אותך? *שקדנות, הומור.*

מה מפריע לך בארץ? *הקניבליות, שאנשים לא מפרגנים, ושיהיה ברור שאינני שייך למלאכים, אבל אפשר ליצור אווירה אחרת.*

איזו אישיות הסטורית אתה מעריץ? *אין לי נוסטלגיה לעבר. מי שחושב שבימי הביניים, למשל, היה טוב יותר, אינו יודע על מה הוא מדבר.*

איזה ספר אתה קורא עכשיו? *"אפיקורוס בעל כורחו" של בר־יוסף.*

אילו שחקניות קולנוע מוצאות חן בעיניך? *אני לא רוצה לענות על זה; עכשיו הן כולן קשישות, מה שנקרא בארכיאולוגיה 'בשימוש מישני'... אהבתי מאוד את וויויאן לי ואת שירלי מקליין.*

במה השתנית במשך השנים? *הטמפרמנט החסידי שלי קצת נהפך ל"מתנגד".*

איזה ספר אתה עוד רוצה לכתוב? *ספר שייקרא "ירושלים – בירת הצלבנים".*

מדי. בראיונות, הטלוויזיה שלנו לא חוקה: או שישנה אגרסיביות וולגרית – או שמתקפלים. עם הנכד אני מסתכל על ה"סופרמנים". הוא מסביר לי במה מדובר, אחרת אני הולך לאיבוד. יש לי הרבה רספקט וסקרנות לטכנולוגיה חדישה, אבל אני יודע על זה מעט מאוד. יש לי מעבד־תמלילים שאינני מסוגל לעבוד עליו. אני כותב ביד, בדיו, בפארקר שלי, על גליונות שלמים. לא מסוגל לכתוב על פתקים.

אני עוסק באלף דברים. זה מחזיק אותי בחיים. בין השאר אני כותב עכשיו את הפרוגרמה למוזיאון לתולדות ירושלים שיהיה במצודה. משהו על הקווים של בית התפוצות, שאני חסיד גדול שלו. ואני שמח שבעניין זה אני משדר בגל אחד עם טדי, אותו אני מעריץ, אם כי, כמו שאני מסביר לסטודנטים, השמועה הנפוצה שהוא בנה את חומות ירושלים, מוגזמת...

"הטלוויזיה שלנו די משעממת. לעתים קרובות אני משלם את האגרה למלך חוסיין: שם רוב הסרטים הם מתוצרת אנגליה, לא אמריקה, וזה סוג אחר של עבודה. בראיונות הטלוויזיה שלנו לא חוקה: או שישנה אגרסיביות וולגרית – או שמתקפלים".

כושר הריכוז שלי גבוה. הרעש לא מפריע לי. בחבתי חלק ניכר מעבודת הדוקטורט בבית־קפה ערבי, קרוב לשער יפו. כאורח מכובד, היו מושיבים אותי קרוב לרדיו, שהיה פתוח במלוא העוצמה. היום אני [illegible]

[illegible]

"אני לא יכול לתאר את עצמי גר במקום אחר לבד מירושלים. איפה עוד אפשר להיות ישראלי המרצה בצרפתית על הצלבנים בביה"ס דומיניקני, ליד השוק המוסלמי, במקום שעל פי המסורת סקלו אבות־אבותינו את סטפן הקדוש?"

ושלי. טוב לי, נאמר, עד טיפולו, אותו אני כבר לא אוהב, הוא כמו גוף של סוכה.

אינני מתיימר להיות מבין גדול באמנות. אני איש של חושים פתוחים. צבע, קומפוזיציה, טקסטורה, אלה דברים שאני קולט. כמובן, שברוב המקרים אני יודע מה הרקע האידאולוגי. כשאתה מתבונן ביצירה מימי הביניים, עליך לדעת שלכל דבר יש סימבוליקה משלו. אפשר להנות מבלי לדעת אותה, אבל כשאתה יודע, אתה נהנה ממנח במימד השלישי. הנה, פה תלוי ה"יוניקורן", סמל הטוהר. אפשר להנות מהתמונה הנפלאה הזאת גם מבלי להיות מודעים למשמעות [illegible]

בכל פעם אני עובר שם. אני אוהב ומכיר את העיר [illegible]

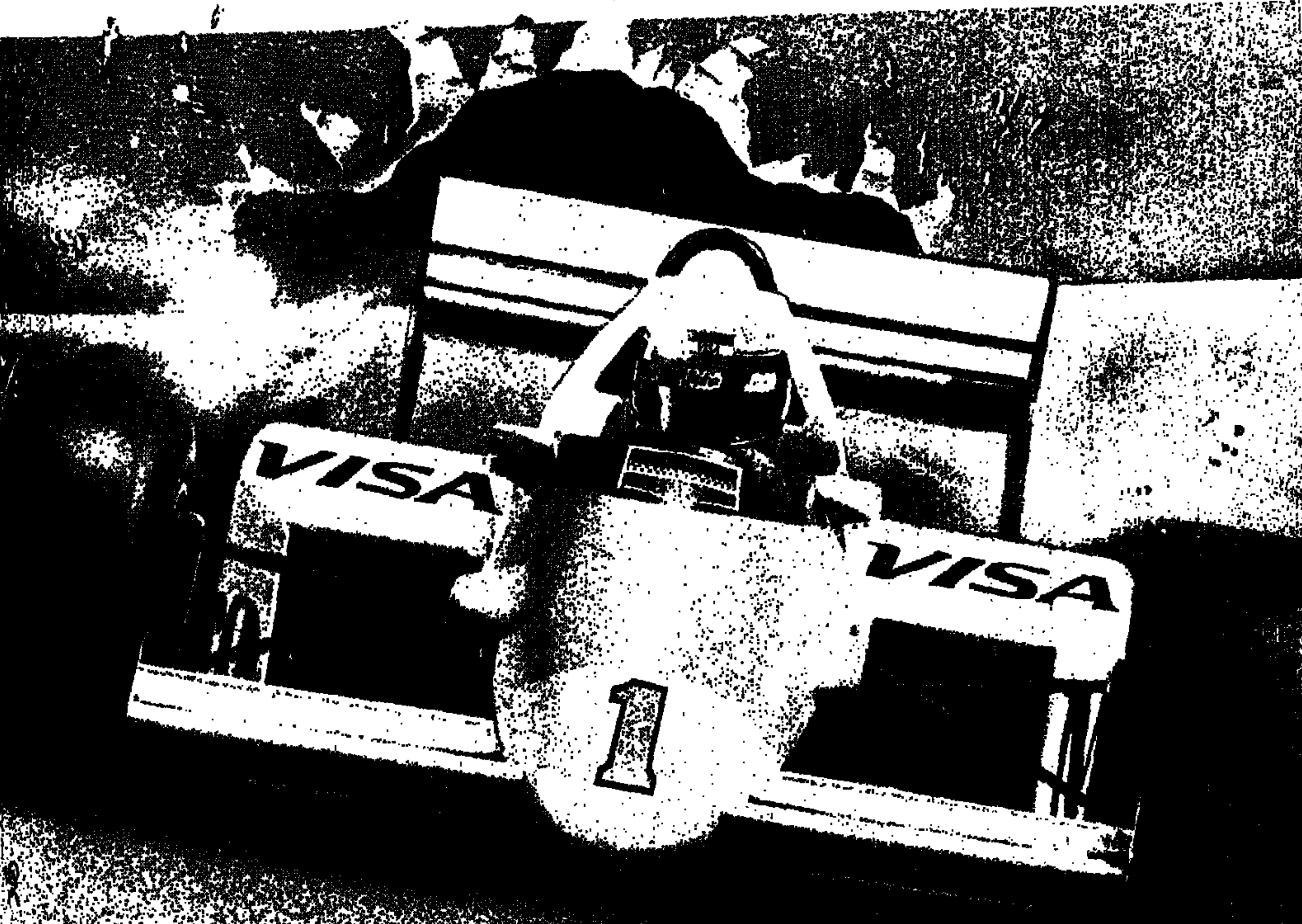
[illegible]

לעת: The Joys of Yiddish, לורנס, אבא קובנר, כלשים – אותם אני קורא בתקופות של עבודה קשה – ברברה טוכמן, בוסוול, עגנון, אותו אפשר לקרוא קטעים־קטעים. קראתי לא מכבר את "שם הורד". אולי מבחינה ספרותית זה לא טוב, אבל צריך לקרוא אותו פרק־פרק. כל פרק זה פנינה. יש בו ידענות שלא תתואר. ספרים יש בכל החדרים. הם מצטברים וקשה מאוד לדלל. ומי בכלל רוצה לדלל ספרים?

ראיינה: נורית ברצקי

צילום: יוסי זמיר ("סקופ 80")

שיכורים

משהו

חג הביכורים כל־כך מתאים לנו. רק יש כמה פירות ראשונים – וכבר רצים לעשות חגיגות.

מכתבים מרייגן לאבוחצירה

לאהרון שלום.
אינני רוצה להאיץ בך, אך אבקש מאוד לדעת מה בדעתך לעשות בעניין הוועידה הבינלאומית.
תכנון מעשי בשנה הבאה מתעכב כבר כמה שבועות, כי טרם הוברר סופית מה החלטתך. האם תלך עם הליכוד או עם המערך, ואם תלך, איך תצביע.
אודה לך מאוד אם תודיעני במהרה את צעדיך, כדי שאוכל גם אני לדעת את צעדי, ולהזמין מקום לחופשתי.
בידידות,
רוני רייגן

לחבר אבוחצירא שלום וברכה
ידוע לך שהתחלתי בביקורי [illegible]
ברחבי הרפובליקות הסובייטיות שבגלות.
הדבר מצריך עבודה רבה. [illegible]
שאינני יכול לקבוע את לוח הזמנים שלי
בטרם אדע [illegible] החלטת לגבי
הוועידה הבינלאומית אם לאו.
אנא, אחי, חשוב גם עלי.
בברכת [illegible]
גורבאצ'ב

עוד על הסטודנטים ששירתו בצבא

אין שום קשר בין מה שאומר עכשיו לבין יהודים וערבים. אני מבקש אפלייה בין יהודים ויהודים. אפלייה שקיימת בכל חברה בריאה, והיא – מי שלמד יותר ועשה יותר – מוערך יותר.

הצעתי היא: מי שמשרת בצבא ועושה מילואים, לא ישלם בכלל שכר לימוד באוניברסיטה.

אבל זה רק החלק הראשון, והטיפשי יותר, בהצעתי. יש לה גם חלק שני: מי ששירת בצבא, לא רק שלא ישלם באוניברסיטה, אלא גם יהיה פטור מחלק מן הלימודים, מחוגים מישניים ומהעשרות למיניהן. זאת אומרת שהשירות הצבאי יהיה שווה איזה שהן נקודות־זכות בלימודים האקדמיים.

זה בגלל שלמי שעשה צבא יש יותר מידע בראש. ולכן יש להפלות אותו לטובה, כמו שמפלים בין מי שיודע אנגלית לבין מי שלא.

קורס מ"כים יהיה שווה כך וכך נקודות, קורס מש"קיות ת"ש כך וכך, קורס קצינים יותר.

ואגב, המחזור המוצלח ביותר במינהל עסקים בהיסטוריה האמריקנית, שכל בוגריו הם היום מנהלי החברות הגדולות ביותר, הוא המחזור של מי שהשתתפו במלחמת העולם השניה.

ועוד בעניין מי שלא שירתו בצבא

אני מכיר יהודים שהיו מוכנים לשלם 500 דולר קנס מפלה לשנה במקום ללכת לצבא. עכשיו אני רוצה להכיר את הערבים שיהיו מוכנים לשרת את המדינה שלוש שנים.

פעם אמרתי את זה לידיד מזרמן ערבי: "לא לוקחים אתכם לצבא, אז למה אתם לא עושים צבא משלכם? חיל שלום. אני מלמד אותך עכשיו איך לדפוק אותנו. יש לכם שלוש שנים. למה שלא תקימו, בלי לחכות לאף אחד, צבא של חמישה עשר אלף צעירים מגיל 18 עד 20. גייסות שיקחו על עצמם משימות של קידום הארץ. צאו לעזור בעיירות פיתוח, בבתי־חולים, בנו את מסילת הברזל לאילת, שפצו את תל־אביב המקולפת, גננו את באר־שבע, הקימו ותחזקו בתי־אבות, אתה יודע מה? מרקו לתיפארה גם את אום־אל־פאחם. חסר מה לעשות למען ישראל? כמה שלא תעבדו, זה לא יהיה קשה כמו שירות צבאי, ואל תשכח אחרי־כן גם חודש מילואים כל שנה בחיל השלום, בחופשת השלום, בחופשת הקיץ מהאוניברסיטה".

הוא צחק, כי הוא חשב שזו עוד בדיחה, ובגלל שהוא שחקן הציע שנעשה תוכנית סאטירית ביחד.

חבל. תוכנית סאטירית בחומר שלי עם שחקן ערבי זה באמת היפוך אקסיומות כלבבי. אבל חיל שלום ערבי – עוד יותר.

פינת השלולית

נסיכה אחת, אבל נסיכה, היה לה חתול שקראו לו מיו.

הצפרדע היה בשלולית רחוקה, מקום שהכירכרות אליו וממנו נדירות מאוד, וטיפשי לצפות שם לנשיקות פלאים.

זו היא תחילתו של סיפור כל־כך מסובך שאני לא יודע איך להמשיך אותו, אם אתם יודעים, אנא, חישבו על מוצא.

כי זה הוא העניין בחיי השלולית. לעיתים קרובות, בלי לשים לב, נכנסים למצבים כאלה מבולגנים שאי־אפשר להבין אותם יותר.

מאיר עוזיאל

"נשבר לי מהעבודה הקשה"

(המשך מעמוד 13)
המשפטים המשמעתיים – "תיקים ירוקים" בעגה המשטרתית. "על כל שטות מעמידים אותך לדין משמעתי".

סגן־ניצב (מיל.) אמנון הלפר מתון יותר. הוא פרש במאי 1984. היה ראש מדור בילוש ביחידה המרכזית. לא עזב בטריקת דלת. פשוט יצא כדי להרויח יותר בשוק הפרטי, ואכן עשה זאת. היום הוא עוסק ביצוא ושיווק, ויש לו גם בית־קפה בתל־אביב. הוא לא חשב על קריירה משטרתית כאשר התגייס למשטרה, אך העניין היה כה רב, עד שהסיפור נמשך עשר שנים. היום הוא רואה חברים ובים הולכים בדרכו. פורשים. "למה? בגלל המשכורות. אפשר לגמור חודש, אבל רק חודש של שלושה שבועות. וישנם גם הרבה פיתויים. מהבוקר עד הערב. לשמחתי, מספר השוטרים שכשלו בטל בשישים. למרות הפרישה, נראה לי שעדיין יש לנו משטרה טובה. אבל אני חושש שבעוד זמן קצר מאד נראה את תוצאות הפרישה. האזרח לא יקבל את השרות ותחגוה. בתוך שנה, למשטרה לא יהיו די שוטרים לביצוע המשימות שלה".

אמנון הלפר חושב שיש לבטל כמה שירותים שהמשטרה אינה צריכה לתת: הוצאה למועל, טיפול בפריצות, ("שהביטוח יעשה את זה. המשטרה בין כה וכה אינה מסוגלת לאתר את הרכוש"), גניבות רכב ("בלאו הכי חברות פרטיות מחפשות רכב גנוב"). הוא חושב שהמשטרה צריכה להתרכז באיכות החיים, ברחוב, במקומות ציבוריים, באכיפת חוקי תנועה.

אמנון הלפר מכיר לפחות עשרה קצינים בדרגתו וברמתו שפרשו מאז פרש הוא עצמו. אחד מהם הוא איתן צ'תנובר. היום קצין הבטחון של הסינרמה בתל־אביב. לראיין אותו שם זה כמו לפרוץ ליעד מבוצר. מצלמות במעגל סגור, שומרים חמושים, מוקד בסטייל משטרתי בפנים, דלתות אלקטרוניות. עד לפני שבעה חודשים היה פקד ביחידה המרכזית. כינו אותו שם "קוז'אק". חי ונושם בטחון. מתמצא במכשירי קשר. גם היום, כשהוא רואה ניידת עם בלשים חשה לארוע, הוא מסובב את הרכב ודולק אחריהם. חסר לו ה"אקשן". את המרץ הוא מכניס בבטחון הסינרמה. 45 מאבטחים. "עשיתי כאן מה שרציתי לעשות במשטרה", הוא אומר. "אני משתדל להחזיק את זה כמו משטרה, עם פיקוד, תקנות, סדר ומשמעת. אנשים מגיעים מגולחים לעבודה, לבושים טיפ־טופ, עניבה, כובע. אחרי כל ארוע ומופע, וזהו המקום הגדול מסוגו בארץ ומהגדולים באירופה, יש הפקת לקחים ומסקנות".

אז אם אתה כל־כך מתגעגע למשטרה, מדוע פרשת?

איתן: "קיבלתי הצעה שקשה היה לסרב לה. המשכורת במשטרה היתה נמוכה מדי. חוץ מזה, ראיתי עוולות שנעשות שם לאנשים, ולא היה בידי לתקן".

עוולות?

"כן. התיקים הירוקים. אם השוטר שנפתח לו תיק ירוק נמצא לבסוף זכאי, הוא נענש רק פעמיים. אם יצא אשם – הוא נענש ארבע פעמים. כיצד? בבקשה: מוגשת נגדך תלונה – מיד נפתח לך תיק. דרגתך מעוכבת אוטומטית. כך גם קידומך. כלומר, כבר

אמנון הלפר (מימין) ואיתן צ'תנובר: "ראיתי עוולות שנעשו לאנשים ולא היה בידי לתקנן".

נענשת פעמיים. יצאת אשם – נקנסת, ודרגתך מעוכבת לעוד חצי שנה. כלומר – נענשת ארבע פעמים".

איתן צ'תנובר יודע. הוא היה בחצנה הזאת. יש לו תיק שנסחב כבר שמונה שנים. היו לו גם כמה וכמה תלונות שמרובן, הוא אומר, יצא זכאי.

במסיבות, עם חבריו האזרחים, שמע בדיחות חבוטות על השוטרים, וחרק שיניים. לעיתים זה היה בתום יום ארוך שגם במהלכו שמע גידופים מעבריינים וגם מפי סתם אזרחים שומרי חוק אך לא לשון. הסטטוס של השוטר נמצא בשפל המדרגה. "תמיד הייתי בחברה במצב של התגוננות", הוא מספר.

היום רווח לו, לפחות כלכלית. עד כה הוא "סחב" שבעה אנשים מהמשטרה, והם עובדים עימו בסינרמה. ובכל זאת הגעגועים אוכלים אותו. "משטרה", הוא אומר, "זו דרך חיים. זה היה לי בדם".

כה קשור היה לעבודתו במשטרה, עד כי בעודו בשרות הלך ורכש בכספו מכשירי קשר משוכללים יותר לאנשיו, כי לא יכול לשאת את הציוד המיושן שהמשטרה נתנה להם. צ'תנובר בא ממשפחה מבוססת. למשרדו היה בא במכוניתו הפרטית, היקרה. אבל למשימות, הוא מספר, הם נאלצו לצאת ברגל ובאוטובוסים, כי למשטרה לא היה רכב. ואם היה – הוא הותנע רק בדחיפה.

★

ראש אגף כוח־אדם במשטרה, ניצב יעקב טרנר, אומר שבשנה האחרונה חל שיפור רב הן בתנאי השירות והן בציוד המשטרתי. אך הוא מאשר כי לעומת 1,600 פורשים בשנה שעברה (וגם זה לא מעט), פרשו השנה 1,750. יעקב טרנר, תת־אלוף (מיל.), טייס קרבי. הקים את מוזיאון חיל־האויר, כשגעון כמעט פרטי. גבר איכפתניק שהגיע למשטרה ב־1985, שבוע אחרי שיחרורו. חברים שאלו אותו: "השתגעת? משטרה"? והוא ענה להם: "גם אני הופתעתי לגלות כל־כך הרבה אנשים טובים במשטרה, וגם התחומים הנמצאים בשליטתי, שניתן עוד לפתח. אני עסוק ועובד, ודברים מתקדמים".

כראש אגף כוח־אדם הוא גילה, אחרי חיל־האויר, חייל גדול מאד במשטרה. 18 אלף איש. "יחסית לגודל האוכלוסיה", הוא אומר, "היינו צריכים להיות גדולים פי שניים. מה גם שצרכינו כה שונים וכה רבים ממשטרות אחרות בעולם".

לכן העזיבה כואבת לו יותר ויותר. מספר המתגייסים – 1,500 – זהה לזה של שנים עברו. אבל השנה פרשו יותר, וזה חסר תקדים. מדוע פרשו? הוא בדק זאת. העביר שאלונים בין הפורשים. מצא כי השכר הוא גורם מוביל וכן תיסכול על אי השוואת התנאים לצה"ל. היום כבר אין למשטרה טענות רבות בתחום זה. המשכורות די דומות. נותרו הוויכוחים עם האוצר על פרשנויות למיניהן. הוקמה ועדה (אלא מה?) שתעקוב ותפרש. "זה לא קל", אומר טרנר. "לכל החלטה ישנה משמעות כספית, והאוצר שומר על הקופה". ניצב טרנר משתדל להשאיר את השוטרים בתמונה. לכל תלוש משכורת הוא מצרף דף לשוטר, ומעדכן את האנשים.

סיבה נוספת לפרישה – יש אלטרנטיבות. אנשים אינם פורשים בלי שתהיה להם אלטרנטיבה. הוא מצא ש־40 אלף איש עוסקים היום במדינת ישראל בשמירה ואבטחה וחקירות פרטיות (כן, ארבעים אלף איש!). ובחוץ משלמים טוב יותר. אמנם בטווח הארוך המשטרה עדיפה, בעיקר בגלל זכויות הפנסיה שלה, אך הפורשים הצעירים אינם חושבים על הפנסיה. "השנה, 68 אחוזים עזבו בגלל שכר נמוך, לעומת 57 אחוזים בשנה שעברה", שולף יעקב טרנר נתונים. הוא יזם ראיון עם כל מתפטר שהוגדר כבעל רמה גבוהה. מדי שבוע ישב עם 10־15 אנשים, באוירה נינוחה, על כוס קפה ועוגה, בלי כעס ומרירות, ושמע מהם את סיבותיהם לעזיבה. הופתע להווכח בצערם. "הכסף הבריע אותם", הוא מודה. "מה אגיד לשוטר שעוזב כי אינו יכול להרשות לבתו ללמוד לנגן על פסנתר? אני מבקש מהם להתאזר בסבלנות. אנחנו מתקדמים. הנה, בקרוב נודיע על ריפוי שיניים חינם לכל השוטרים. בני משפחותיהם יקבלו הנחה גדולה".

ניצב טרנר בנה מודל של עוזב ממוצע: 8־6 שנות שירות, 2.5 ילדים, אשה שאינה עובדת והתחייבויות של בעל משפחה בהקמה. לפני כשבועיים שלח מכתבים ל־700 פורשים וביקש מהם לשוב הביתה. כמו שעשו ליורדים. "בוא הביתה", כתב, "המשטרה זקוקה לך".

היום יש במשטרת ישראל 900 תקנים לא־מאויישים, כולל אלה שמוקפאים בגלל קיצוצים. עיקר המחסור – באנשים בשטח. וזה משפיע, הוא מסכים, על כולנו. פחות ניידות, פחות אנשים בתוך הניידות. השוטרים אינם מגיעים מהר כשזקוקים להם. חוקי תנועה נאכפים פחות. "זו המשמעות של משטרה קטנה וחסרה", נאנח יעקב טרנר. לא, אין הוא מודאג עדיין. המשטרה אמנם עניה, מחשבת כל גרוש. אך ישנן תחנות משטרה מטופחות להפליא, עם חדרי מנוחה. הוא מסתובב הרבה בשטח, מקשיב לטענות, משתדל לשפר. אבל השוק הפרטי קורץ ומפתה. למשטרה עניה שמחשבת כל גרוש, קשה להתמודד עימו.

תיקים ירוקים? יעקב טרנר מסכים ש"העניין נסחב, שזה לוקח יותר מדי זמן. לפעמים שלוש שנים. לא, אין דבר כזה, עכוב אוטומאטי בדרגות. וגם אין דבר כזה ששוטר נענש פעמיים גם כשהוא יוצא זכאי. הוא יקבל את דרגתו רטרואקטיבית". מישל חדד? "עד כמה שידוע לי, הוא פרש בגלל בעיות בריאות".

נוצר, איפוא, מעגל קסמים: משטרה חלשה ועניה יוצרת אי שקט אצל האזרחים. הם רוצים יותר בטחון. קמות חברות שמספקות את הבטחון הזה באופן פרטי. הן רוצות להיות טובות, אז הן מפתות שוטרים טובים לפרוש ולהצטרף אליהן. המשטרה נחלשת עוד יותר, האזרחים חשים אי שקט גובר וחוזר חלילה.

יעקב טרנר מנסה לשבור את מעגל הקסמים הזה. אם לא יצליח, לא 40 אלף בלשים פרטיים יסתובבו ברחובותינו, אלא 400 אלף. כל פורש – בולש.

עמוס לבב

ניצב יעקב טורנר: "עד כמה שידוע לי, חדד פרש בגלל בעיות בריאות". (צילום: שחר מלמד)

שמורת ז'בוטינסקי הקטנה

"הדר" זו עדיין מלת־המפתח במושב נחלת ז'בוטינסקי. רחוב אחד שקט בשולי המושבה בנימינה. שמורת טבע אידאולוגית. שנאות ישנות. צלקות של אפלייה. הוותיקים סוגדים לאב הרוחני. הצעירים עוזבים. אין התלהבות מהיורשים ב"חרות" שרבים על כסא, לא על התורה.

מאת אבי מורגנשטרן

צילומים: שמואל רחמני

לפני כשבועיים, בל"ג בעומר, כמו בכל שנה, לקחו האבות המייסדים של נחלת ז'בוטינסקי את הנכדים וחלק מהבנים, ונסעו לטייל. הפעם הם בחרו במערות בר־כוכבא, גיבור ביתי"ר הקדמונית, שבהבל אמציה. כבר קרוב לארבעים שנה הם שומרים על המסורת הזאת של טיול בארץ בל"ג בעומר. להרגיש יחד, כמו בימים ההם כשעלו לכבוש את ההר. להגשים עוד משפט מהמנון בית"ר.

מושב נחלת ז'בוטינסקי, ב־1987, זה רחוב אחד טובל בשקט פסטורלי. יצור מוזר. שוכן בשולי המושבה בנימינה, במבט ראשון חלק בלתי־נפרד ממנה, אך בפועל בעל ישות נפרדת ועצמאית. רחוב ממוצע. הרבה ירק. בתים כפריים. הקירות מתקלפים מבחוץ. צבע הרעפים דהה. מאחורי הבתים הצנועים של דור המייסדים, ניצבת ככר שורת הבתים של דור ההמשך. סגנון אחר קימה. בתים דו־קומתיים, גינה מטופחת, גג רעפים אדום, בוהק, למרות שהאדום עדיין מעורר בהם הרגשה לא נוחה. הם לא אוהבים את הצבע המסמל את תנועת העבודה, היריבה משכבר הימים, ווה בלשון המעטה. בנחלה מתהלך סיפור שאנשים סירבו פעם לשתות המיצת סלק בגלל צבעה האדום, ואותם זה בכלל לא מצחיק. האדום תמיד היה מוקצה מחמת מיאוס. לילדים שלהם הם לא התירו לשחק בקבוצות הפועל. ב־1 במאי הכריחו אותם ללכת לבית־הספר.

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)

עכשיו, כשהנכדים שוברים את החרם, הם חונקים כאב ומבליגים. מבחינתם, הזמן עצר מלכת. מה שהיה צריך לתפוס גם היום. ז'בוטינסקי מעל הכל.

חורה להם שהלהט הבית"רי המקורי הולך ונמוג. וזה לא הלהט העכשווי של בית"ר ירושלים, אלא מין תערובת נדירה של אהבת העם והארץ והקנאות למורשת העברית, ציונות במובן המעשי של הרעיון, כבוד הדדי עם הרבה הרבה הדר אישי. הדר, זו עדיין מלת המפתח שלהם. וכמובן זה הם שמורת טבע אידאולוגית, כמעט חמישים שנה, שמצידם יכולה להימשך עד מאה ועשרים. "לתת את הכל למען ארץ־ישראל, זה מה שהינחה אותנו", הם אומרים, "בשבילנו להקים מדינה היה חלום שהתגשם. הילדים כבר באו אל המוכן, ולכן ההבדל הגדול". ויש עוד נקודה חשובה שמבדילה אותם. היחס לערבים. לא שנאה. לא התנשאות. רק תחושה שחייבים להיות חזקים מולם. לצבור כוח. לא להתכופף. ז'בוטינסקי קרא לזה "קיר הברזל".

לזכרונות יש טעם מר. כיוון שבבית־הספר התרכזו בעיקר בתרומת ה"הגנה" לשחרור הארץ משלטון הבריטים, הם דאגו למלא את החסר וסיפרו לילדים את עלילות האצ"ל. הכי כואב להם, ועדיין רודף אותם, דור המפא"יניקים. אלה שמנעו מהם עבודה, בהגיעם לארץ, הכל בגלל שלא היו במחנה הנכון; אלה שלדבריהם סילפו את ההיסטוריה, אלה שמנעו ועדיין מונעים מהם הקצבות. אבל הם לא מאלה שיעשו מהומות, אלא יתכנסו בחלקת אלוהים הקטנה שלהם, ויבליגו בשקט. לא יכתימו את ההדר, כאילו ביקשו לחיות ללא נקיפות מצפון בצל תמונת ז'בוטינסקי התלוייה כמעט בכל בית. הם עדיין מדברים בהתלהבות עליו ועל בגין תלמידו. פחות מתלהבים מיורשיהם. שם המושב אומר הכל. המייסדים נהנים לספר על הימים הראשונים והקשים במקום. הם מעולם לא התכופפו. קיר הברזל, זוכרים?

בשבילם, הערצת ז'בוטינסקי היא כמו סם חיים. אגדה חיה. "הוא היה אבא של כולנו", אומר שלום ורד, בן 74. הוא עלה מפולין בגיל 15, מדבר לאט ובנועם. עדיין מקפיד על נימוסים קלאסיים. "היתה לי הזכות לשבת ליד ראש בית"ר ממש כפי שאני יושב מולך. יום אחד הוא התגורר במלון ושמרו על חדרו שני בית"רים. הוא יצא וביקש מהם תפוז. מיד רצו שניהם והביאו לו. הוא חתך את התפוז והגיש להם פלחים על מפית. הבחור שמר אותה בכיסו ימים רבים ובגאווה היה מוציא אותה ואומר: במפית הזאת ראש בית"ר נתן לי תפוז. היינו פשוט מסנוורים ממנו. עד עכשיו עוברת בי צמרמורת כשאני נזכר בו. סגדנו לו כאילו היה על־אנוש". ורד מדבר וקולו רועד מהתרגשות. הוא לא קורא לז'בוטינסקי בשם המפורש, אלא ראש בית"ר. בגין קרא לו "אבינו שבשמיים". "כשהגיעה הידיעה על מותו", זוכר ורד את הרגע כאילו ארע אתמול, "התגוררנו אז בתנאים לא תנאים בגבעת תל־צור. לא יכולנו להוציא הגה מהפה. ישבנו שבעה, ובמשך שבוע קראנו מכתביו. הילדים הבינו שיש משהו באוויר ושרו כדי לעודד אותנו 'ז'בוטינסקי ראש בית"ר חי חי וקיים'". אחרי מות המנהיג נקראו על שמו שמונה ילדים בישוב, זאב או זאבה. גם בתו של ורד נקראת זאבה.

כשהליכוד עלה לשלטון לפני עשר שנים, הם הרגישו שמתגשם חלום. לפחות כך האמינו. אבל המציאות טפחה על פניהם. הם לא מרגישים שהתקרבו לצלחת. לא מפי כולם נשמעות תלונות שהקיפוח נמשך. זה כוחו של הרגל אחרי שנים של התעלמות מוחלטת מהמתנה שלהם. "היינו המומים מהמהפך, כי המנהיגים שלנו רצו להיות טובים לכל העם, בניגוד למערכניקים שהיטיבו תמיד רק עם אנשי שלומם. הרצון הזה שלא ליצור אפליה היה מוגזם", הם אומרים. היום, אחרי מה שהתרחש בוועידות "חרות", נחרדים כאן מההשמצות ומהמכות, אבל רק ממלמלים בינם לבין עצמם "אוי ויי", ורוטנים שדוד לוי ואריק שרון בכלל לא ז'בוטינסקאים. חורות להם מלחמות הגנרלים על הכסאות. איפה ההדר, איפה?

פנקסי הטלפונים שלהם מכילים את שמותיהם של כל וותיקי בית"ר שנמצאים היום בפוליטיקה, ודרכם הם מנסים להשפיע לשימור המורשת. אבל ההרגשה היא שהם מנהלים קרב מאסף. הכי כואב להם שתורת ז'בוטינסקי נזנחת. והלא גם הם היו קיצוניים וקנאים מאוד לדעותיהם. אבל איך אפשר להשוות את המטרות, והעיקר את הסגנון של אז ועכשיו. ורד: "אנחנו היינו דור איראליסטי. הדור החדש הוא פרגמטי. והכוונה ברורה. כסא. זה בעיקר מה שחורה לנו. אין אידאולוגיה. אנחנו שמחים שהם בשלטון, אבל יש הבדל גדול. אנחנו בית"רים לפני שאנחנו חרותניקים. הם חושבים רק איך להגיע למושב הכנסת.

בנחלה מתהלך סיפור שאנשים סירבו פעם לשתות חמיצת סלק בגלל צבעה. את הוותיקים זה לא מצחיק. האדום תמיד היה מוקצה מחמת מיאוס. לילדים לא התירו לשחק ב"הפועל", וב־1 במאי הכריחו אותם ללכת לבית־הספר.

בשביל זה לא צריך להיות בית"רי. אפשר להיות בכל מפלגה. הוותיקים עוד משתדלים שלא לבייש את הפירמה. אולי הנכדים ישנו דברים".

ת נועת החרות הנמצאת במיעוט על מפת ההתיישבות, תמיד ראתה בנחלת ז'בוטינסקי, המושב, את המעוז הכי חזק שלה. אבל היום זה כבר לא מוקד לעלייה לרגל. הדור החדש ב"חרות" לא רואה בנחלה נקודה היסטורית בדרך לקידום הפוליטי. יותר חשוב, ובעיקר משתלם, לעשות רעש עם ישוב חדש ביהודה ושומרון. רוב חברי הנחלה הם צירים בוועידת התנועה. הוותיקים כבר פאסיבים, כנראה לא רק מכורח הגיל.

הגרעין שלהם התגבש מיוצאי פלוגות בית"ר שעלו ארצה בתקופות שונות. הוא התגלגל מראש פינה לנהריה ומשם לתל־צור, ישוב הקבע הראשוני שבין בנימינה לזכרון־יעקב, שעלה על הקרקע ביוני 1939. מאוחר יותר הצטרפו אליהם שרידי גרעין שניסה להתיישב במשמר הירדן והתפרק בעקבות מעצר חברים בידי הבריטים. חלק מהחבורה דילגה למבצר שוני העתיק הנמצא לא הרחק, אחרי שהיה צפוף להם על התל. ב־1946 התלכדו שתי הקבוצות ונצמדו לבנימינה, מקומה הנוכחי של ה"נחלה". מלכתחילה התייחסו אל תל־צור ושוני כמחנה מעבר. כוונתם היתה להקים את יישוב הקבע בקרבת "גן הנדיב" של ימינה. פיק"א סרבה להחכיר להם את הקרקע ולחצה שיתגברו את בנימינה. היה ויכוח סוער והצבעה שבסופה נמצאה פשרה: ישבו כבנימינה, אבל כמושב ולא כחלק מהמושבה.

אסתר ברונשטיין שעלתה מפולין לפני 54 שנים, אומרת: "רעיון ההתיישבות לא היה מקובל בתנועה הרביזיוניסטית. זה איפיין יותר את תנועת העבודה. היינו ילדים חורגים, גם בתנועה שלנו וכמובן מול תנועת העבודה. חיינו ללא תמיכה. חלמנו על חקלאות, על ישוב הארץ, למרות שזה היה רעיון קצת סוציאליסטי". יחיאל (צינק) גבעוני, בן 76, יליד לאטוויה שחוייב כמו כל בית"רי לשרת שנתיים בפלוגות הגיוס באמצע שנות השלושים, מוסיף: "אז מה אם היינו חבר'ה מאוד מגובשים, עם רעיונות של חיים משותפים? העיקר שכולנו היינו בית"רים, וזה מה שאיחד אותנו".

שמוליק קרושינבסקי, בן 68, היה משרידי הגרעין של משמר הירדן. "עבדנו בחקלאות בתנאים כמו של ערבים. העיקר לעבוד. רצינו להשאר במשמר הירדן כי השקענו שם את כל מה שהיה לנו. נתנו לנו חלקה, כדי שנוציא אותה מידי הערבים. אחרי שנה החליטו לקחת מאתנו את האדמות. הכושי עשה את שלו. ב־39' תפסו אותי בקורס של אצ"ל שהתאמן במשמר הירדן. קיבלתי חמש־עשרה שנה. משה דיין ישב איתנו בכלא עכו. אבל הוא וחבריו (מ"ג חניכי קורס מפקדי ה"הגנה" שנתפסו ליד יכנאל) היו עצורים במחנה מיוחד מחוץ לחומות הכלא, ואילו אנחנו ישבנו בפנים, בגלל שאנחנו מהאצ"ל". הוא לא שוכח ולא סולח. מאז הוא גם לא אוהב מערכניקים.

קרושינבסקי שוחרר כעבור שלוש שנים והצטרף לגרעין בתל־צור שנאחז שם סמוך למאסרו, בליל חג השבועות. ישוב בית"רי יחיד בשרשרת "חומה ומגדל". 32 צעירים ששרידיהם זוכרים איך קראו למקום "קיר המוות". כנופיות ערבים היו מחכות להם מאחורי השיחים בעיקולי הדרך, ויורות. גם הבריטים ניסו להתנכל ובאו בלילה להוריד אותם. "סינוורנו אותם עם פרוז'קטור גדול והם פשוט לא יכלו לעלות להר",

מוסיף שייקה מחנאי, היום בן 77. אבל למחרת, באו ונים לשוד ולברך. היה יום חמסין. מישהו זרק בדל סיגריה והתלקחה אש שהחלה לכלות את המקום. "נתתי פקודה לרדת מההר", אומר מחנאי שנבחר למוכתר הישוב, "אבל אז קרה נס משמיים, הרוח שינתה כיוון והלכה להרים".

"גרנו על הר, ללא מים, ללא עזרה משום מוסד. היינו פשוט על סף הרעב", נזכר יחיאל גבעוני. "עשרה ילדים היו מתחלקים בליטר חלב ביום. אבל ככה רצינו לחיות ואהבנו את מה שעשינו", ממשיכה אסתר ברונשטיין, למרות שחיו רחוקים מאד מהסוציאליזם, ואפילו מתעבים אותו קצת, החיים שלהם בראשית הדרך היו ממש כמו בקיבוץ.

שלום ורד: "אנחנו בית"רים לפני שאנחנו חרותניקים. נציגי המפלגה של היום חושבים רק איך להגיע למושב בכנסת. בשביל זה לא צריך להיות בית"רי. אפשר להיות בכל מפלגה".

הבריטים עצרו ארבעה מחברי הגרעין בתקופת ה"סזון", ב־44, והגלו אותם לאפריקה. שלום ורד היה ביניהם, וגם שמואל תמיר, לימים עורך־דין ושר בישראל. ורד נעצר בשוני שהיה אתר אימונים של האצ"ל, עם כמויות נשק לא מבוטלות, חבויות ב"סליקים". הנשק לא נחשף, רק את האנשים עצרו. גם את קרושינבסקי עצרו, אבל מאוחר יותר, בתל־אביב, לאחר מבצע פריצת כלא עכו ערב הקמת המדינה. הם זוכרים שלפני שנשלחו לגלות באריתריאה, מילאו את כיסיהם בעפר הארץ, סגולה לכל מקרה. הם היו בטוחים שלא יראו שנית את ארץ־ישראל. גם אלמלא נמצאו בגלות לא היו יכולים להשפיע על יחסי הכוחות בעת ההצבעה הגורלית, כשברוב גדול הוחלט להקים את "נחלת ז'בוטינסקי" בשולי בנימינה, בלית ברירה. כמושב, שהוא אגודה שיתופית, מתגוררות היום 37 משפחות. רוב החברים הם כורמים המגדלים ענבי יין.

ה יום, כארבעים שנה אחרי, שוב נסתיימה תקופה לגביהם. אחרי לכתו של מנחם בגין, שום דבר שהיה כבר לא יהיה. הוא היה המנהיג, ושמיר או כל אחד מהמתמודדים על מנהיגות התנועה, קטנים מלהיכנס בנעליו. בגין, הם זוכרים בגעגועים, היה מבקר אותם בכל אירוע שהיה קשור לנחלה. את ספרו "המרד" הוא כתב לסירוגין בבתיהם של ורד וקרושינבסקי. ברונשטיין: "לולא בגין, בתקופת הסזון היתה פורצת מלחמת אחים. גם אחרי 'אלטלנה' הוא אמר שאסור בשום אופן להרים יד על יהודי. בניגוד לבן־גוריון, בגין התאפק". קרושינבסקי בטוח עד היום שבגין הוא האיש שהקים את המדינה, לא בן־גוריון. לפני תשע שנים, כשבא לברכם בתגיגות ה־40 להקמת המושב, נישק בגין את ידי הנשים והן מילמלו בהתרגשות: "המפקד".

שלומיק גרבץ: "יום יבוא ואעבור ליהודה ושומרון. על זכות לא מוותרים. אני עוד מאמין בארץ ישראל על שתי גדות הירדן. אולי תנועת החרות ויתרה על עבר הירדן, לא תנועת בית"ר".

אבל קרושינבסקי היה בין המתנגדים להחזרת סיני, למרות שבגין חתם. האחרים בלעו את הגלולה המרה, הודות לבגין. כולם יודעים שאילו המערך היה מחזיר שטחים, הם היו כועסים. מאוד. כמו שהם כועסים היום על פרס בגלל הוועידה הבינלאומית. לפרס קוראים כאן "בוגד שרוצה למכור את המדינה". בלי טיפה של הדר. יחיאל גבעוני אומר שבלי חברון הם לא יכולים לחיות.

בינתיים, דור הבנים יכול לחיות בלי נחלת ז'בוטינסקי. רבים עזבו ויצאו לחפש קריירה. ויתרו על חלום ההורים של ציונות מגשימה בחקלאות. גאוות ההורים מסתיימת בכך שמרבית הבנים שרתו ביחידות קרביות, כמו שלימדו אותם בבית, וקצת נחמה יש מהעובדה שהבנים נשארו בית"רים, לפחות ברוח. בנחלת ז'בוטינסקי נושבת רוח פוליטית חזקה. חלק פנה לעסקנות, אבל לא כולם. ח"כ אהוד אולמרט, בן הנחלה. כמה מדור הבנים של הנחלה נמנים על חצר ה"נסיכים" בתנועת החרות. הם גדלו על כתבי ז'בוטינסקי ובגין ועלילות אצ"ל כמו שבתל־אביב בלעו את "חסמבה". גם הם חיים בתחושה מסויימת של רדיפה. חלקם מדברים על אפלייה.

נמרוד ("מלשון מרד, לא הגיבור התנ"כי") גבעוני, בן 48, הילד הראשון שנולד בתל־צור, הוא היום סוכן ביטוח מצליח בחברת "הסנה". חברה הסתדרותית. אביו לא אומר מלה. "אבא שלי פנאטי. אני קצת פחות. השנים והזמן מיתנו אותי. פעם הייתי כמוהם. אבל למערך לא אצביע לעולם. מה שלא יהיה. גדלתי באווירה של רביזיונסטים. היו לי לבטים אם לעבוד בחברה שקשורה להסתדרות (במשרדו תלויות תמונות של ז'בוטינסקי ובגין, א"מ). הבן שלי משחק בהפועל חדרה. אבא שלי בחיים לא היה מרשה לי לשחק ב'הפועל' וללבוש בגד אדום. אבל אני לא שונא מערכניקים. ערבים אני שונא".

מוטי קירמאייר, שנולד בנחלה, הוא היום ראש המועצה המקומית בנימינה. "כילדים היינו חבורה סגורה", הוא זוכר, "היתה תחושה של גורל משותף. השנאה כלפינו ליכדה אותנו. לא רצו שנצליח, אבל קרה בדיוק ההיפך". לאחר שנבחר לראשות המועצה ניסה קירמאייר להקים קואליציה עם המערך, וקומם עליו רבים בנחלת ז'בוטינסקי. אחד מהם הוא שלומיק גרבץ, יו"ר בית"ר העולמי, קנאי קיצוני. בשיחה לעתון הוא משתדל להיות מתון. "כילד היפלו אותי בכיתה. המורים אף פעם לא אהבו את הילדים שהגיעו מהנחלה, היו מתנכלים לנו בציונים, ובשיעורי חברה, וכל זה על רקע פוליטי". שריה ורד, בנו של שלום, מספר על מכות בין הילדים, על קנאה מפני ש"תמיד היינו הכי טובים בכיתה, העלית האינטלקטואלית". לו ולשמוליק מחנאי, אחיינו של ישעיהו מחנאי, יש תיק במשטרה אחרי שב־1 במאי הורידו דגלים אדומים מבניין המועצה. את משרדו של ראש המועצה מוטי קירמאייר מקשטות היום תמונות של ז'בוטינסקי, הרצל ובן־גוריון. שלומיק גרבץ מנסה לשכנע אותו שיוריד את תמונתו של בן־גוריון, כי "אין בכלל מה להשוות בינו לבין ז'בוטינסקי".

ע ל ההורים הם מדברים ביראת כבוד. דור נפילים, הם קוראים להם, אנשים גדולים, ענקים. גרבץ: "הם חינכו אותנו על אהבת הארץ, והודות להם אני קשור אליה בקשר דם. הילדים שלי כבר לא עוברים אותו התהליך, וזה מפחיד אותי. החינוך היום לא מתרכז באהבת הארץ, וזה מסוכן מאוד. זה בנפשנו ובדמנו". הוא מצטער אך לא מסביר מדוע לא נקט בשיטות של הוריו. שוקי קרושינבסקי, בנו של שמוליק, היום מזכיר המושב, מדבר כמו אביו, בתוכן, אבל בטון שקט. היפוכה של סערת הרגשות בה נתון האב. "בבית לא חינכו אותנו לשנוא כמו שהשמאל שנא אותנו. אצלנו לא היתה שטיפת מוח".

בשבוע בו החליטה הממשלה על הנחה בשכר לימוד לסטודנטים יוצאי צבא, שלומיק גרבץ לא התייחס להחלטה כאל אפלייה לרעת הערבים. "כבית"רי חונכתי שכל אדם הוא שווה ואסור להפלות את הערבים. אצלנו בתנועה אסור לנצל את הערבים ולהתייחס אליהם כאל 'נייטיבס' כפי שעושים אנשי העבודה המזוייפים. מצד שני אני מבין את הצורך לתת הטבות ליוצאי צבא. לכן היחס שלי אמביוולנטי". כעבור יומיים היה החלטי יותר. "תשכח מה שאמרתי לך לגבי האמביוולנטיות. מי שלא קם ב'התקווה' – לא מגיע לו כלום. והם עוד צועקים פלשתין. טוב שעשו את ההפרדה בשכר הלימוד". שמוליק מחנאי, היום

נמרוד גבעוני: "אבא שלי פנאטי. אני קצת פחות, אבל למערך לא אצביע לעולם. היו לי לבטים אם לעבוד בחברה שקשורה להסתדרות. הבן שלי משחק ב'הפועל חדרה'. אבא שלי בחיים לא היה מרשה לי ללבוש בגד אדום".

ראש מחלקת הנח"ל של בית"ר, אומר ש"לא היו צריכים לעשות זאת בראש חוצות, למרות שאני שונא ערבים". בנחלת ז'בוטינסקי, לפחות כלפי חוץ, משתדלים למתן תגובות. לא אוהבים שרואים בהם קן של קנאים. כשטענו כלפיהם על שאינם קונים במרכול של "קו־אופ" שנמצא בקרבתם מכיוון שהוא קואופרטיב הסתדרותי, הם אמרו "שטויות", ומישהו מציין את העובדה ששלומיק גרבץ וחבריו עשו ביטוח חיים ב"הסנה" ההסתדרותית. רק מהזז את התשלומים מעבירים ישירות לסוכן, הלא הוא בן נחלתם נמרוד גבעוני.

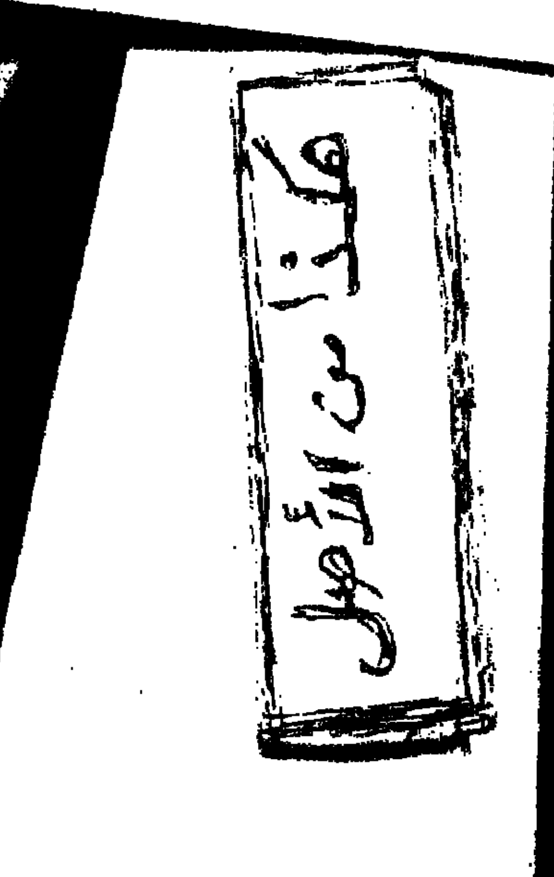
כמובן שהם בעד ארץ־ישראל השלמה, אבל האם חשב מישהו מהם להגשים את האידאולוגיה ולהתיישב ביהודה ושומרון?

שוקי: "זה עקב אכילס שלנו. כולם רצו, אבל לצערי זה לא יצא".

שמוליק: "לצערי אני לא יכול לעזוב כאן משפחה. אמי נמצאת לבד, אני בן ממשיך".

מוטי: "אני לא רואה הבדל בין בנימינה ליהודה ושומרון".

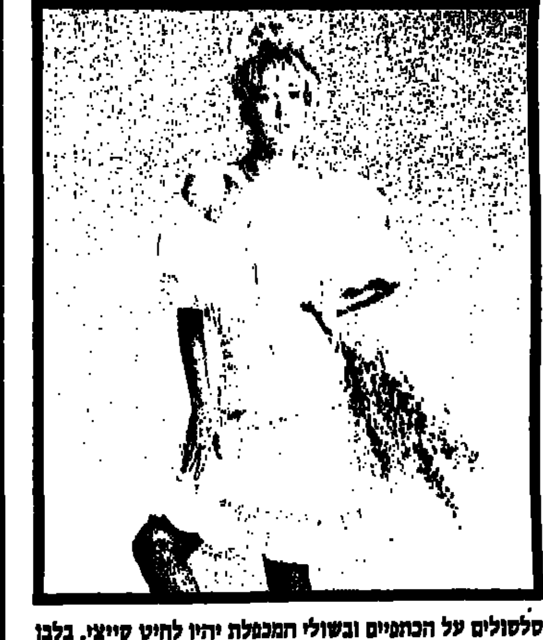
שלומיק: "יש לי יסורי מצפון לא קטנים. אני בטוח שיום יבוא ואעבור לשם. אני בדילמה קשה, אבל עדיין לא ויתרתי על הרעיון. על זכות לא מוותרים. אני עוד מאמין בארץ ישראל על שתי גדות הירדן. אולי תנועת החרות ויתרה על עבר הירדן, לא תנועת בית"ר".

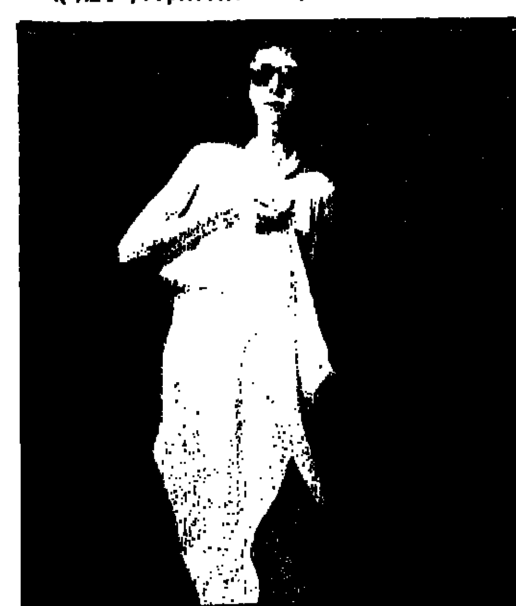
יהודית חנוך

האשה בלבן

פעם היו בגדים לבנים סמלי מעמד. בעלי הממון והפנאי לבשו אותם בשעות של התרגעות ניגוחה בחיק הטבע, בשעות נמרצות יותר שהוקדשו לסוגי ספורט "אריסטוקרטיים" דאז, ולנשפים. היום הלבן בהישג־יד וכיס, תמיד אופנתי, תמיד רענן, חסר גיל ומחמיא ביוחד בקיץ ישראלי.

סלסולים על הכתפיים ובשולי המכפלת יהיו לחיט קייצי. בלבן הם עושים בגד רומנטי גם מ"מיני" חושפני. חגורת אבנט רכה מוסיפה צבעוניות פסטלית. (עיצוב: רחל אלקלעי, "ניבה").

שמלה מכותנה לבנה היא רקע טוב לשחק בו ולהוסיף לו אבזרים ועדיים צבעוניים, גרביים לבנים או כהים, נעלי ספורט או נעלי עקב. (עיצוב: ג'די מליק, "משכית").

בגדי מלחים – קלסיקה אופנתית שהיא גם "קלאסה". מכנסיים רחבים, מקטורן קצר, חצאית. אם מוסיפים להם חולצת פסים וכובע מלחים – עושים מהם בגד שובב וצעיר. (עיצוב: רז קרן).

בצילום השמאלי: לבן יכול להיות בתולי או דרמטי וגם ציזוף של השניים, כמו חליפת כותנה בסגנון של פעם שעודכנה במכנסי־גרב צמודים. (עיצוב: אורנה אלעמי, "מודאדא").

לבן זה צבע של עשירים. הוא מעלה אסוציאציות של חיים בסגנון נינוח של פעם ומביא לראש תמונות יפות מספרים וסרטים על תקופות אחרות ("גטסבי הג' דול", "המעבר להודו"), עם גברים ונשים לבושי לבן מכף רגל ועד ראש מתרווחים על יאכטות במרינה בריוויירה, משחקים קריקט או כדורת על כרי דשא רחבים, מתרוצצים על מגרש הטניס, לוגמים תה על המרפסת במועדון פרטי בהודו הקולוניאלית.

או זה באמת היה בגד רק של עשירים. עכשיו גם תפרנים יכולים לפרגן לעצמם את המותרות שבלבוש הלבן. בגד מכותנה לבנה הוא בגד בלי תווית מחיר. קשה לנחש איפה קניתם אותו וכמה שילמתם בעבורו. ללבן יש תדמית צעירה, אבל הוא מחניף מאוד גם לאנשים זקנים. יש לו הרבה יתרונות, ורק חסרון אחד קטן: כדי ליהנות ממנו צריך מכונת כביסה צמודה. בעידן של כבס ולבש ומיבחר של אבקות פלא לכביסה – זה לא נורא. אפשר להסתדר עם זה.

בגדים לבנים – בתנאי שהם שמורים ומטופלים כהלכה – אינם מסגירים את תאריך ייצורם. אף אחד לא יגלה או יזכור כמה זמן הבגד הזה כבר תלוי אצלכם בארון. הפסטלים הרכים, הוורודים, הצהובים והתכולים יבלו ויתיישנו מהר הרבה יותר, כמעט כמו פרחי־האביב שבשדות. לבן יפה לנצח.

בשבועות, לפי המסורת, לובשים לבן, אולי כתזכורת לבגדי הכוהנים. הכהנים היו אנשים חכמים שידעו כי אין כמו לבן לעשות הופעה ולהרשים את העם. לבן של שבועות טוב גם כסמל להתחלה חדשה, פתיחה רשמית של קיץ. עדיין הבגד הכי יפה לעבור איתו ימים חמים. גם האנשים שעושים אופנה אוהבים אותו.

הלבן של קיץ '87 הוא גם רקע שעליו בונים מראות שונים. רומנטי, ימי, סקסי, דרמטי. אתם תחליטו. בעמודים אלה כמה דוגמאות מהשטח. בבוטיקים יש עכשיו הרבה בגדים לבנים, וקל לקנות אותם.

הנוקמים

(המשך מעמוד 6)
תקופה, החלטנו לסלק את האנשים האלה בלי משפט. ידענו שאם נקים בית־דין־שדה ונמסור אותם לבריטים, העסק יתפספס. אנחנו בדקנו והצלבנו עדויות, כדי שלא נוציא להורג אנשים תפים מפשע".

"במשך מחצית השנה שהיינו בטרביזיו הספקנו לחסל מאות גרמנים. אמינות המידע שהשתמשנו בו היתה כל כך גבוהה שיום אחד ביקשו המפקדים הבריטים, שנהנו מהפירורים שלנו, להכיר את המקור הגרמני שלנו. החלטנו שאין ברירה וצריך למהר לחסל אותו ואת אשתו, שגם היא היתה פעילה נאצית. בדרך כלל היינו מטילים את העבודה על חוליות חיילים. הפעם ביצענו את העבודה בעצמנו – זרו, חיים ואני. לקחנו אותם להרים, נכנסנו לתוך מערה הטמונה בצלע ההר והרגנו אותם בירייה. הריגתם לא פגעה בהמשך הפעילות שלנו, כי בינתיים נוספה די אינפורמציה גם ממקורות אחרים שהמשיכו לספק רשימות. לפעמים חיסלנו 30 גרמנים בלילה", סיפר כרמי.

בפתח הצטרפה לטרביזיו המחלקה הגרמנית של הפלמ"ח. זו היתה יחידה מעולה של ישראלים דוברי גרמנית, בלונדים תכולי־עיניים שהתאמנו לפעול ולהתחפש כגרמנים. יצחק שדה הקים את היחידה כאשר רומל התקדם לעבר מצריים והיה חשש שהגרמנים יכבשו גם את ארץ־ישראל. המחלקה הגרמנית נועדה לפעול בעורף הגרמנים, לבצע מעשי חבלה והסחה ולזרוע בקרבם מבוכה. רומל הובס בשערי מצריים, נהדף לאחור, והמחלקה הגרמנית המשובחת נותרה ללא תעסוקה. לקראת סוף המלחמה סופחה המחלקה לבריגדה ונשלחה לאירופה. באופן טבעי השתלבו כמה מחבריה בפעולות החיסול של "נקם". כרמי מאשר: "היינו צריכים שם חבר'ה דוברי גרמנית עם מראה גרמני, כאלה שיוכלו להסתובב בגרמניה ולהתמצא. התקשר אלינו מונדק (אלוף משנה בר־תקוה) והחלטנו לשתף אותו ואת חבריו. הם עזרו לנו".

מבצע "נקם" לא היה הדבר היחיד שהעסיק את החברים. כשחברו אליהם פליטים יהודים, הם יצאו לסייע בחילוצם והברחתם לארץ. רבבות יהודים מולטו בעזרת כרמי וחבריו. הוא שלט במשאיות. מרדכי סורקיס ואחרים עסקו בעלייה. כשהיתה בעייה – כרמי היה הכתובת.

פתאום נתקלתי בדבר מדהים. פגשנו שלושה שליחים של אבא קובנר, ונודע לנו שגם במזרח אירופה רקמו תוכניות נקם. אבא קובנר היה האידאולוג שלהם. הם החדירו יהודים למחנות שבויים של אנשי אס.אס. כדי לבצע בקרבם הרעלה המונית. כשהועברנו מטרביזיו, השארתי להם איש שלנו, יחזקאל רבינוביץ (בר־אבן), איש קשר, עם רכב צבאי, כסף וכל מה שצריך. הם רצו להעביר משאות רעל באירופה, ועשו את זה ברכב שלו".

אנשיו של קובנר אכן חדרו למחנה שבו רוכזו 36 אלף שבויים מאנשי האס.אס. והחדירו רעל ללחם – אך התוצאה היתה מאכזבת. לפי פירסומים שונים מתו רק אלף מהגרמנים. אולם הערכות אחרות דיברו על הרבה פחות. כרמי מעריך כי אלף גרמנים אכן הורעלו והועברו לבתי־חולים, אך ספק אם מישהו מהם מת.

כרמי: "כשהגיעו ידיעות על יהודים שיצאו חיים מהמחנות, עזבתי את 'נקם' לאחרים, יצאתי עם יהודה אריאל (כצה"ל הגיע לדרגת אל"מ) למחנות ואירגנו שיירה לפינוי אלף ילדים יהודים. זרו וחיים לסקוב המשיכו את הלוחמ. פתחנו מחנה מעבר להוצאת רבבות יהודים ממזרח אירופה".

בתקופה זו הוביל כרמי שיירות של עשרות משאיות של הצבא הבריטי בכבישי אירופה, כשהוא מבריח באמצעותן נועזים פליטים יהודים ממזרח אירופה. חיילי הבריגדה הפכו את פונטבה למחנה מעבר לפליטים יהודים והחלו לסייע במילוטם ארצה. על המחנה היה אחראי מרדכי סורקיס, ממנהיגי ה"בריחה" מאירופה.

סורקיס: "כשהיה צריך לבצע דבר רציני קראנו לישראל כרמי. הוא כראגה לאספקה ותעורות־מעבר ליהודים שהאיטלקים הסתירו בהרים, וכלה בדברים אסורים יותר. כרמי הוציא בלוק שלם של אישורים, ואני חתמתי. הוא הוביל הרבה שיירות עם פליטים. עשה הרבה עבודה. איש אמיץ־לב, פייטר גדול. היה מופיע אצלנו כשצריך, ביום ובלילה".

ובאמת כשהיה צריך עזרה – פנו לכרמי. הוא מספר: "יום אחד הודיע לי מרדכי סורקיס שיש חשד שמישהי הסתננה כפליטה למחנה המעבר בפונטבה שלושה ק"מ מטרביזיו. לקחנו אותה לחקירה והתברר שהיא לא יהודיה. שבדקנו יותר, התברר לנו שהיא היתה קצינה באס.אס., ולמחנה חדרה בניסיון להציל את עורה. היו הרבה גרמנים שניסו להציל את עצמם באופן דומה. הבלגן היה גדול. היא התחננה על חייה, אמרה שהיא מוכנה לעשות כל דבר, אפילו להתמסר. חיסלנו אותה". מישהו מהחברים חנק אותה למוות. כרמי, לפי העדויות, ירה בה ליתר בטחון.

נקם" פעלה במשך כחצי שנה, מתחילת מאי 1945. יתכן שהיתה מרחיבה פעילותה אלמלא גילו הבריטים שהאנשים הללו עוסקים בהברחת יהודים לארץ ישראל. הבריטים העבירו את היחידה להולנד ובלגיה, שם המשיכו יוצאי "נקם" להבריח יהודים ולהתאמן ולהכשיר כוח לוחם לקראת החזרה ארצה, למלחמת העצמאות.

כרמי: "כשהגענו להולנד, חזרתי ארצה כדי לשכנע את ראשי ההגנה שמוניה מרדור ייצא אתי ויקבל סמכויות לעסוק ברכש נשק. בתוך כך דיווחתי לצמרת ההגנה על מה שעשינו. למבצע שלנו היה מעין אישור לא־רשמי של צמרת ההגנה".

ביקורו בארץ נועד כדי להגניב לאירופה את מוניה מרדור שפעל עמו בנושא הרכש. קטע אחד מתיאוריו של מרדור בספרו "שליחות עלומה": "למזלי ולשמחתי הגיע באותו פרק־זמן ישראל כרמי מבלגיה. האמנתי בו, בכושרו, בהתמצאותו, בעוז רוחו ובנסיונו. היתה לי הרגשת בטחון שאיתו אצליח להגיע לאירופה ביתר קלות".

כך נהפכו אנשי "נקם" לזרוע מבצעית של מרדור להעברת נשק חיוני ארצה. ישראל כרמי גייס את תושייתו להובלת משאיות תחמושת בכבישי אירופה לנמל מרסיי, ומשם ארצה. עוד פרק הירואי שלו ושל חבריו. פרק ידוע ומפורסם. יהודים הסתובבו באירופה כבודדים וקבוצות ועדיין ניסו לנקום, לרוב ניסיונות כושלים. פה רצח, שם אונס. מטבע הדברים, סיפורים שלא פורסמו ברבים.

גם מפקדי "נקם" שתקו. כרמי: "לאור היחסים המתפתחים בין ישראל לגרמניה היתה הנחייה לא לדבר. אני לא התראיינתי. מעולם לא דיברנו על העסק הזה. מיכאל בר־זוהר מצא בזמנו מישהו שהשתתף באחת החוליות והסכים לדבר. המפקדים לא דיברו. כשהוא פירסם את ספרו בסוף שנות השישים על כל מיני בודדים וקבוצות שביקשו לנקום בנאצים, הוא הזכיר גם את 'נקם'. ואחרי שבר־זוהר פירסם קצת על הפרשה, הגרמנים פנו רשמית ודרשו להעמיד אותנו לדין. אתה מבין שחסרו אנשים במשפחות גרמניות, והתחילו להגיע תלונות. מדובר בכמה מאות שחיסלנו. לא ניהלנו פנקסים, אנחנו לא מכירים את השמות. בעיתונות הגרמנית קמה צעקה שהגרמנים מחפשים אנשים שנלקחו לחקירה ולא חזרו. בעקבות הפרסום ההוא הגרמנים התחילו לקשור את החוטים".

בתחילת 1969 הגיש גרהארד פריי, המו"ל של "דויטשה נאציונל צייטונג" הנאו־נאצי, תביעה נגד 18 אזרחים ישראלים וביניהם חיים לסקוב וישראל כרמי, בטענה כי רצחו גרמנים לאחר מלחמת העולם השנייה. התביעה היתה מבוססת על ספרו של בר־זוהר "הנוקמים".

כעבור שמונה חודשים הפסיק משרד התביעה של מינכן את החקירה שערך בנושא. הנימוק הרשמי: תביעתו של פריי מייחסת לישראלים עבירות בתקופה שבה סמכות השיפוט בגרמניה היתה נתונה בידי בעלות הברית. כרמי וחבריו לא אישרו, לא הכחישו. "כמובן שזה לא הפריע לי לחזור לגרמניה הן במדי צה"ל – כחבר במשלחת רשמית – והן לבקר בה כאזרח פרטי", הוא אומר. עכשיו לא אכפת לו לדבר – ולאשר.

יצחק בן־חורין

אדיוס גלאפאגוס

(המשך מעמוד 26)
ליצור עמה קשר. מריה־חווה – שהמיסתורין במכתב והאקזוטיות האינדריאנית הדליקו את דמיונה – יצאה לאחר פרק זמן מספרד לקנדה לפגוש באינדיאני המיסתורי. "כמה התאכזבתי", אומרת מריה "כשגיליתי כי לפני לא אינדריאני ולא בן אינדיאני, אלא בחור אקוודוריאני המתגורר בקנדה שניסה להקסים אותי בסיפור הבדים שלו. אבל לאחר שבועיים נישאנו... שני בנינו נולדו בקנדה אל תוך העשן והרעש העירוניים, לקצב הרצחני של הרדיפה אחרי הממון, רחוק מן החלומות שלי על עולם שקט ורגוע, אותו עולם שמצאנו באיי גאלאפאגוס כשהחלטנו לבוא לכאן.

"כשהגענו, עדיין לא ידענו בדיוק מה נעשה. בעלי הביא עמו כמה מכונות כביסה וייבוש בתקווה לפתוח מכבסה, אך העונה היתה יבשה מאוד והמכונות נותרו ללא שימוש, לכן פתח חנות לספרים ומכשירי כתיבה. במקצוע האחות לא יכולתי לעסוק, כי באיים שקטים ונקיים מזוהמה אלה אנשים אינם ממהרים לחלות. ילדינו אמנם לא זוכים כאן למשחקים אלקטרוניים וחשמליים, כמו בערים הגדולות, אך הם ממציאים את משחקיהם ושעשועיהם בעצמם. כדורגל וכדור־עף הם מן השעשועים החביבים על תושבי המקום, וכן רחצה בים. הטלוויזיה לא חסרה לנו".

"בינתיים אנו צופים בסרטי ווידאו ובשעה וחצי של שידור מהתחנה המקומית המנוהלת על ידי הכנסיה. אפילו טלפון אין לנו, והקשר בין האיים לבין היבשת והסירות המהלכות ביניהם, נעשה באמצעות מכשירי אלחוט. יש רבים שנולדו באיים שטרם היו ביבשת. אחרים פשוט פותרים לנסוע מאחר שאינם יודעים מהו טלפון, מהי מעלית ומהו דמזור. העולם החיצון רחוק מאיתנו ואינו חסר לנו. טעמנו אותו, ואנו מעדיפים לחיות את חיינו כאן. המגע עם העולם הגדול נעשה בדרך כלל באמצעות התיירים הפוקדים את האיים. אלה לרוב אנשים מעניינים שלא באים לכאן לחפש קוינו, הימורים או בילויים, אלא את השקט, השלווה והיופי שמקנים איים אלה למבקר בהם".

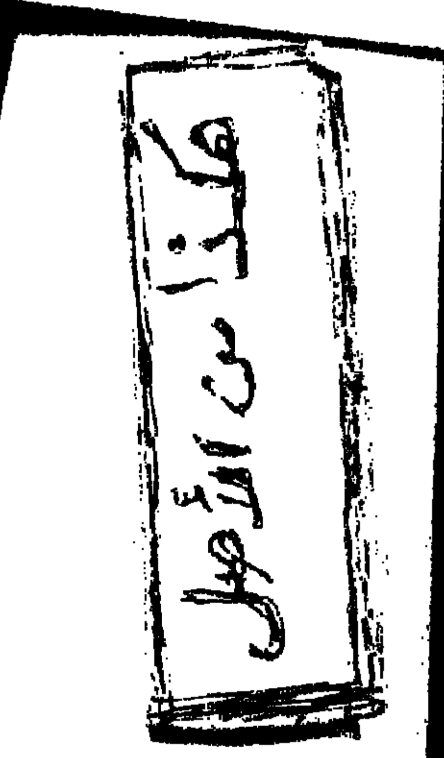
כאן דואגת מריה־חווה לציין שדווקא המטיילים הישראלים הם הסימפאטיים ביותר. הם יודעים מה לשאול, יודעים מה הם רוצים לראות, אינם מתלוננים אל אי־נוחות ויודעים להנות ממה שמציעים איי גאלאפאגוס. ברור לה, למריה־חווה, שבבואה לכאן התגשם חלום חייה גם בזכות המקום וגם בזכות בעלה ארמנדו שיש לו ידי זהב והוא מצוי בכל מלאכה. ללא ידיים שכאלה, בוודאי היה להם קשה מאוד להסתדר במקום הלוקה בחסר בכל השירותים האלמנטריים. יכולנו לשבת עם מריה־חווה עד השעות הקטנות של הלילה, אלא שבחצות, כמו בכל לילה, כבה הגנרטור המספק את החשמל לאי.

מאה שנות אושר

סיפורה של מריה־חווה מונטנגרו הוא רק אחד מאותם סיפורים של אנשים שבאו לפיסת עולם זו לבקש חיים חדשים או למצוא מיסתור לקופות השרצים שהם נושאים על גבם, וגם כאלה, מתברר, אפשר למצוא פה. למראה שמחת החיים של מריה ברור לה ולי שאין היא באה הנה למאה שנות בדידות, כבסיפורו של גבריאל מארקס, אלא להרבה שנים של אושר ובריאות בחיק הטבע.

אינני יודע אם מישהו, חוץ מבני, היה מצליח לסחוב אותי לפארק הלאומי ברמת־גן או לגן החיות של לונדון, שם יש הרבה יותר בעלי חיים מאשר באיים אלה. אבל השם בלבד, גאלאפאגוס, יש בו כדי להצית את הדימיון ולגרום לך לעשות הכל בכדי להגיע לכאן. רגע הפרידה מאיי גאלאפאגוס הוא רגע של פרידה מעולם אחר.

עמוס אטינגר

חיים ואוהבים

סקס וכוס תה

ב עקבות מכתב שקבלתי מד"ר שרגיל, רופא מומחה לרפואה פנימית ומחלות אנדוקריניות, כתגובה על הקטע "יועץ נאמן" ב"חיים ואוהבים" ("סופשבוע", 10.4.87) – אני מרגישה חובה לעצמי למחות את האבק מעל בדיחה שסיפר לי פעם רופא־גינקולוג:

פציינטית מתייעצת עם רופא כדבר שיטה יעילה להימנע מהריון. הוא מציע שיטה בטוחה: "את משתמשת בטבעת דיאפרגמה, אותה את מושחת תחילה בחומר קוטל־זרע, ובנזוגך משתמש בו־זמנית בקונדום".

הפציינטית: "וזה בטוח מאה אחוז?"

הרופא: "השיטה הבטוחה יותר היא כוס תה".

– ?

– "לא עושים סקס. שותים תה, במקום".

וה פחות או יותר, מה שמציע הירחון הרפואי הבריטי "לנצט" (7 בפברואר עמ' 323). ד"ר שרגיל טרח על תרגום הקטע שאני מביאה ממנו שורות נבחרות:

"אזהרות בקשר לקונדומים במונעי איידס":

"מחקרים מעבדתיים הראו שנגיף האיידס אינו עובר את הקרום הבלתי־פגום של קונדומים מאיכות מעולה. אולם לקונדומים יש גם שכיחות כשלון ניכרת. 13%–15% מהנשים שבני־זוגן הזכרים משתמשים בקונדומים כאמצעי העיקרי למניעת הריון – נכנסות להריון בתוך שנה אחת, וקונדומים נחשבים בדרך־כלל כבלתי אמינים. מתברר שכישלון הקונדומים נובע בגלל קרעים או בגלל שימוש לא נכון. שיעור הכשלון עלול להיות אף גבוה יותר בזמן פעילות מינית בין זכרים הומוסקסואליים.

בערים אמריקניות רבות, שכיחות הזיהום בנגיף האיידס בין זכרים המקיימים פעילות מינית הומוסקסואלית – נעה בין 20% ל־50%, והסבירות שבן־זוג הומוסקסואלי יהיה נגוע בנגיף האיידס היא גבוהה למדי. אם ניקח בחשבון רק את שכיחות כשלון הקונדומים בתכנון המשפחה, הרי שהומוסקסואלים המקיימים ביניהם פעילות מינית בפי־הטבעת, ימשיכו להיות בסיכון של חשיפה לנגיף האיידס גם אם ישתמשו בקונדומים.

השימוש בקונדומים בזמן הזדווגות של הומוסקסואלים, או הזדווגות בין בני־זוג הטרוסקסואליים, אם אחד מהם שייך לקבוצת סיכון של איידס – עשוי להוריד את שכיחות ההדבקה בנגיף האיידס, וזאת רק בתנאי שקרום הכובעון היה ונשאר שלם. התוצאות האפשריות של כשלון בשימוש בקונדום, כשאחד מבני־הזוג מזוהם בנגיף האיידס, הן רציניות דיין כדי לא לתאר את השמוש בקונדום כ"מין בטוח" לגבי קבוצות הסיכון.

עידוד פעילות מינית בלתי־חודרת – שאינה פותחת פתח לחדירת נגיף האיידס למחזור הדם – קשה יותר מסתם המלצה על שימוש בקונדומים. בכל־זאת, החומרה של משבר האיידס היא כזו, שיש לשדל האנשים מקבוצות סיכון לאיידס, והעוסקים בפעילות מינית, שימנעו מהזדווגות ממש, ובייחוד מהזדווגות בפי־הטבעת, עם או בלי קונדומים.

ועל החתום באים ה"ה: ג'. א. קלי, ג'. ס. סט־לאורנס, מן המרכז הרפואי של אוניברסיטת מיסיסיפי, ארה"ב.

אז מה נותר להציע? רק חיבה והרבה תשומת־לב, ורצוי עם כוס תה.

תיבת דואר / בשמו של להקורביזיה

ש לום רב,

הקטע האחרון שלך ב"סופשבוע" מיום 1.5, "מפגשים מן הסוג האורבני", היה ממש משובח (הכותרת – מצחה). אני אפילו סולח לך בשמו של להקורביזיה (La Corbusier) שהחלפת בקוניאק משובח מסוג Corboisier. הקטע בהחלט גזור מן החיים, ואני בקלות יכול לשבץ בו כמה וכמה שמות. נהניתי לקרוא, ואני מחכה לנוספים.

דן בן ישי
תל־אביב

אינטרמצו

ה ן ישבו על המדרגות הספרדיות ברומא. כמה נשים בשרניות, רגלים נפוחות קרסולים, ריברו ביניהן רוסית וליקקו מקופסת ריבה זעירה שהעבירו ביניהן, קופסה מן הסוג שמחלקים בטיסות ובמסעדות. מאחר שגם רגלי היו כבר נפוחות, התיישבתי על המדרגות בסמוך להן. ראיתי כיצד הגברתנית שבהן מוציאה עוד קופסה ועוד קופסה מנרתיקה ומחלקת בין החברות.

מישהי שלפה משקית־הניילון שלה כיכר לחם עגולה וסכין, בצעה את הכיכר – והנה כך ראיתי לנגד עיני, בלב רומא, סעודה רוסית של חברות משלחת כלשהי, לבושות בבגדי היום־טוב שלהן, חוסכות מטבע זר לארצן ומולדתן.

אילו היינו מתיידדות לשעה קלה הייתי מזמינה את כולן לפיצה, אבל מאחר שלא היתה לי עילה להתקרב אליהן – קמתי והלכתי לאכול את הפיצה לבד. הפיצה, אגב, בבירת ממלכת הפיצות, היתה כל־כך מאכזבת עד שעוררה בי געגועים אל הפיצה של רמת־אביב, או שאולי פשוט התגעגעתי הביתה...

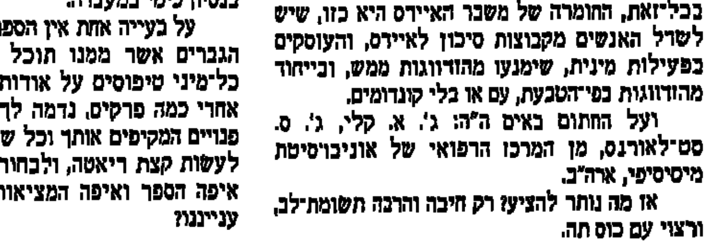
ציד גברים

ד "ר טרייסי קאבוט, הגברת האמריקנית שכתבה את הספר "איך לגרום לגבר להתאהב בך" (הוצאת כנה), היתה רווקה עד גיל 40, כך שהיתה חייבת לעבור הרבה אהבות לא נכונות עד שהגיעה לכתיבת ספר מתכונות־אושר זה.

טרייסי קאבוט היא פסיכולוגית ומפרסמת רשימותיה ב"קוסמופוליטן", הירחון לרווקות מנהטן, שגם העורכת שלו, הלן גירלי בראון, היתה רווקה משופשפת וותיקה כאשר כתבה את רב־המכר שלה "סקס והנערה הרווקה", גם הוא מורה־דרך לנבוכות בדרכי גילוי הגבר הנכון של החיים. ספר מתאים כמתנה (22 שקל) למי שמתאוששת משברון לב ו/או למי שיש מאחוריה כבר כמה טעויות רציניות בבחירת בני זוג. המחברת כה משוכנעת שהתוכנית שהיא מציעה בספרה אכן עוזרת למצוא גבר, עד שהיא מצרפת אזהרה:

"הטכניקות הן כה יעילות שכדאי שתהיי בטוחה איזה גבר את בוחרת לפני שתתחילי לנסותן, אחרת תמצאי עצמך עם הגבר הלא מתאים". כאילו מדובר בנסיון כימי במעבדה.

על בעייה אחת אין הספר משיב: היכן קיים מאגר הגברים אשר ממנו תוכל האשה הרווקה לשלוף כל־מיני טיפוסים על אודותיהם היא קוראת בספר? אחרי כמה פרקים, נדמה לך שמדובר בעדרי גברים פנויים המקיפים אותך וכל שעליך לעשות זה לסווגם, לעשות קצת ריאטה, ולבחור את הגבר המתאים לך. איפה הספר ואיפה המציאות – הישראלית, לצורך עניננו?

תמר אידר

הורוסקופ

תחזית לשבוע שבין 29 במאי ל־4 ביוני

תאומים
(21 במאי עד 20 ביוני)
חבך לעבודה יוסה להתחרות אתכם, והיות שבימים אלה קיים גורם של מירמה ועדמומיות בענייני שותפויות, כדאי להיזהר ולהגן על האינטרסים. התמונה הפיננסית נראית בסדר, ופרוזיקט בתחום הקריירה מתקרב לסיומו.

סרטן
(21 ביוני עד 22 ביולי)
זה זמן מצוין לארח ולהתארח. פנויים ופנויות עשויים לפגוש השבוע אנשים חדשים ומעניינים ולהתחיל קשרים רומנטיים. יש לכם רעיונות טובים, וכדאי עכשיו לנסות להגשים אותם.

אריה
(... עד 22 באוגוסט)
... עסוקים אך יצרניים, ותוכלו לסיים הרבה דברים שהתחלתם. בתחום החברתי; יש לכם עכשיו רגשות ... הקליירה תסתייע עתה בגורם מבחוץ. זה זמן ... במחקר לצורך פרוייקט.

בתולה
(... באוגוסט עד 22 בספטמבר)
... עכשיו עסוקים מדי ובלתי מסוגלים לארח ... אך תקבלו הזמנות לבילויים, ולא כדאי ... זה זמן טוב לעידוד עסקים עם חיי חברה ... על קשר עם מכרים רחוקים.

מאזניים
(... בספטמבר עד 22 באוקטובר)
... הקריירה מסתדרים היטב בימים אלה, ואין מקום ... זה הזמן לפעול במהירות, כספים שמגיעים ... יתקבלו השבוע. אפשר לערב עסקים עם בילויים. ... ההוצאות, חישבו פעמיים.

עקרב
(... באוקטובר עד 21 בנובמבר)
... מן העין כרוכים בהצעה עסקית כלשהי. ... בלתי־מוכרים צריכים להיות במוקד התעניינות ... השבוע. זה זמן טוב להשמיע דעות שאתם מאמינים ... לשותפים צפויה עכשיו הצלחה.

קשת
(... בנובמבר עד 21 בדצמבר)
... את עסוקים בכמה נושאים פיננסיים. זה זמן טוב ... להשיג אשראי נוסף או כספים לשימוש שוטף. ... להיווצר עכשיו מתיחות מסויימת ביחסים עם ... הצעה עסקית טעונה בדיקה.

גדי
(22 בדצמבר עד 19 בינואר)
יתכן שתתקשו השבוע להתרכז בעבודה היום־יומית ובנושאים שיגרתיים. התפתחויות מסעירות מתרחשות בתחום היחסים האישיים. אם תהיו רגועים, תוכלו לבלות יפה. זה זמן טוב לחתום על חוזים.

דלי
(20 בינואר עד 18 בפברואר)
בתחום הרומנטיקה לא הכל ברור. הדגש השבוע צריך להיות על העבודה, ובתחום הזה תשיגו את ההתקדמות הטובה ביותר. בימים אלה אתם יוצרים קשרי־עסקים חשובים. כדאי לכבד התחייבות חברתית.

דגים
(19 בפברואר עד 20 במארס)
בעיות קטנות בבית עלולות להפריע לכם לארח אנשים, אך כדאי לצאת ולבלות. היצירתיות שלכם במיטבה, ורצוי לנצל אותה, אך לאו־דווקא במקום העבודה. בתחום הרומנטי, זה הזמן להביע רגשות.

טלה
(21 במארס עד 19 באפריל)
בימים אלה תצטרכו להיות זהירים בתחום העסקים ולדעת לקרוא בין השורות. זה זמן טוב להתחיל פרוזיקט הקשור בבית, אך אל תרגישו שאתם מוכרחים לסיימו מיד. אין לכם עכשיו סבלנות לאורחים.

שור
(20 באפריל עד 20 במאי)
אנשים עלולים לנסות לנצל אתכם בעסקות כספיות. אתם מיטיבים השבוע להציג את דעותיכם, וזה זמן מצוין לעריכת שיחות טלפון חשובות. הקשם שלכם יעזור. טיולים קצרים יסבו לכם הנאה.

פנטהאוז

יואל לב

המפלצת

ה יה או חופש פסח, ולגליה נדמה היה שהשיעמום מתחיל ליצור דמיון מוזר בין בתה, רינה, לבין כלב המשפחה, בוני. רינה קמה בבוקר לראות טלוויזיה, מסתובבת ממקום למקום, מנסה להרוג את הזמן. בוני יושב על השטיח, ראשו בין כפותיו והוא עצל עד כדי כך שוויתר אפילו על המשחק האהוב עליו, ציד זבובים.

השיעמום הפך את בוני למלנכולי. עיניו החומות התבוננו בגליה במין עצבות, כשואלות מדוע בכלל יש לו כלב הגון לחיות בעולם משעמם שכזה. ורינה התבוננה בגליה בעיניה הבהירות, וגליה נדהמה מחוסר הטעם הצפון בהן, עיניים משועממות של נערה שנמצאת המיטלטלת בין מצבי רוח סוערים לאפתיה דביקה, שנושכת לפרקים שאין לה בשביל מה לחיות, שאין בחייה שום עניין. השיעמום הפך את הנערה והכלב לדומים.

גליה, בנסיון להגיע באופן עקיף אל בעיותיה של הבת, החלה לשוחח עמה על עולם הכלבים, מספרת לה על מחקר שנערך בארה"ב וקבע כי רוב כלבי־הבית באמריקה פשוט... משועממים עד מוות. ל־95 אחוזים מהם אין מטרות בחיים, גורסת הגברת ברברה בוצ'י, בעלת מרכז לאילוף כלבים בברמינגהם שבמישיגן. המומחית קבעה: "אין לכלבים תעסוקה. שוב אין הם שומרים על עדרי הצאן, אין הם מושכים מיגררות. בקיצור – הם מובטלים. כלב שאין לו מה לעשות 24 שעות ביממה מנסה להתגבר על השיעמום בנביחות סתמיות, נשיכות או תעלולים דומים". הפסיכולוגית המתמחה בכלבים מייעצת ללמד אותם להתיישב, לקום, להלך לצד הבעלים לפי פקודה, להביא עתון או נעלי בית, להחזיר כדורים ויוצא באלה פעולות. תהליך הלמידה והציות מקנה להם מטרות ומחזיר אותם לעבודה.

גליה ריכרה על בוני והתכוונה לרינה. בתקופות קדומות נשאו גם בני גילה בעול פרנסת המשפחה, עזרו להגן על הבית. היום הכל שונה, והילדות מתמשכת לאורך שנים. נערים ונערות ממשיכים להתגורר בבית ההורים ועל חשבונם עד מעבר לשנת העשרים לחייהם, נשארים ילדותיים, חסרי בגרות ועצמאות, ונחשפים לשיעמום ולתוצאות הלוואי שלו. החברה המודרנית פתרה את הבעיות הכלכליות של צעיריה והשאירה אותם להשתעשע כבעיות מדומות.

לגליה היתה הרגשה שבתה עורמת אירועים כדרך שאדם עורם ארגזים, לטפס עליהם ולגעת בתיקרה של היום, אינה דורשת מעצמה דבר שיכריח אותה להתאמץ, להשקיע. כאילו פסעה על פני מים רדודים, מדלגת מאבן לאבן כדי לעבור את הנחל ולהישאר יבשה. אבל גליה לא הבינה מדוע נערה צעירה צריכה לעבור את היום ולהישאר יבשה.

לקחה אותה לדיזנגוף סנטר. ביום אביב חם זה חלל ענק מקורר שנעים לשבת בו וללגום משקה צונן. האווירה בבית־הקפה היתה שקטה, עד שחבורת צעירים ניגשה לשולחן סמוך לדבר עם ידידים, השקט הופר ונהפך לגל גואה של רעש מסתער. פתאום החלו גם כל האחרים בסביבה לדבר בקול רם. גברים מנומסים שקודם־לכן שוחחו בשקט עם ידידיהם הרימו קולם. נשים שריכלו להן בנחת מצאו עצמן שואגות זו באוזניה של זו. כל זה התרחש מבלי שמי מיושבי הקפה היה יכול להסביר מדוע בעצם החל לפתע לצעוק. ואז פרשה חבורת הצעירים לדרכה, והשקט חזר והשתרר.

גליה חייכה לעצמה. אנחנו אפילו לא מסוגלים להרגיש מתי ולמה אנחנו מתחילים לצעוק כדי להתגבר על קולם של אחרים. אדם מאבד כך את כל כללי הנימוס והתרבות שלו מבלי לחוש שהוא מתחיל להשתלב באווירה הפרועה והרעשנית של הכלל. וכשגורם הרעש מסתלק, הוא חוזר לאורח הדיבור השלו והתרבותי מבלי לשים לב לשינוי ולסיבותיו.

חייכה אל בתה. לרגע עבר ביניהן איזה ברק של הבנה. וגליה אמרה: "את רואה, כך בדיוק קורה לך לא פעם. את כל־כך רוצה לדמות לכל החברות שלך, עד שאינך מרגישה מתי את עוברת את הגבול. רק כשאת לבדך את יכולה לחזור ולהבין שחצית את הקו הדק של הטעם הטוב".

ואז משכה את תשומת לבה של גליה צעירה בת גילה של בתה שהתקרבה לעברן. בפניה היה משהו דוחה, כמו גם בדרך שבה פסעה. כשהתקרבה עוד יותר, התבהרה התמונה: מעל למכנסי ג'ינס הדוקים, דהויים, מתוצרת "דה בסט" עם רוכסנים בקצות המכנס, וחולצת ג'ינס דהוייה אף היא, נישאו אל גליה פנים מעוותים ולשון משורבבת.

הנערה הצולעת הושיטה לעברה פיסת נייר שעליה כתוב, בכתב ילדותי ובאותיות מרוסקות: "אבא תולה לב. אמא שיכורה... נדבה...". הצעירה לא ריברה. לגליה היה ברור שהלשון המשורבבת שהפכה את פניה למיפלצתיות אינה מאפשרת לה להגות את מלות התחינה, ולכן היא משתמשת בנייר הכתוב. גליה הושיטה לעברה עשרה שקלים.

לרגע התבוננה כבתה. פתאום חשבה שהתרומה הזו באה משום שלרינה היה מזל והיא נולדה בריאה, בת למשפחה מסודרת, אמידה, מה שנקרא "בית טוב". שהתרומה הזו היא מעין מס, כפרה לאל הגורל.

רינה לא הגידה עפעף. גליה תהתה האם הבת שגדלה בחברת שפע, שיש לה הכל, איבדה את הרגישות עד כדי כך שאינה מסוגלת להשתתף בגורלה הקשה של צעירה בת גילה. התיזכורת היתה גלויה וחריפה, אך רינה נשארה שלווה, אדישה, אפילו כועסת. פניה לבשו הבעה זועמת, קצרת־רוח, והיא אמרה לרינה: "אמא, בואי נלך מפה. המקום הזה מגעיל אותי", והתעטפה בשתיקה שנמשכה כל הדרך הביתה.

בערב, על המרפסת, נסבה השיחה על השעמום ועל הרחמים. גליה הביאה כדוגמה את התנהגותה של רינה בדיזנגוף סנטר. רינה זעמה: "את לא מבינה, אמא, שבגלל הרחמים המכריניים שלך הפסדתי...".

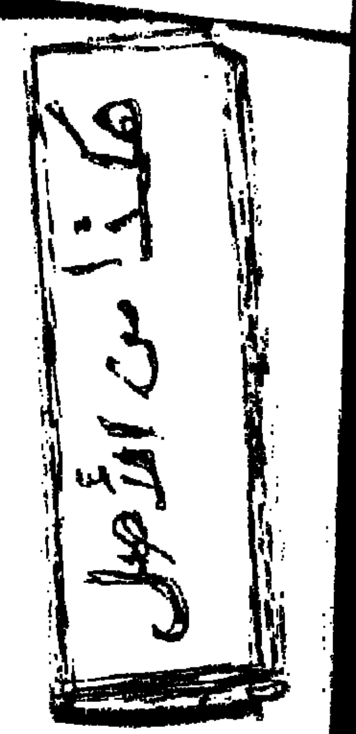
ואז נשמע צלצול דלת הכניסה. רינה פתחה את הדלת וחזרה למרפסת עם צעירה חייכנית בת גילה.

לגליה נדמה היה שכבר ראתה אותה באיזה מקום. אבל איפה, ומתי? ניסתה להבין את המשפט שאמרה רינה: "את רואה, אמא, בגלל הרחמנות שלך אני צריכה להזמין את כל החברות שלי לקולנוע". עיניה של גליה נאחזו במכנסי הג'ינס ההדוקים לגופה של הצעירה, מכנסי ג'ינס דהויים מתוצרת "דה בסט" עם רוכסנים בקצה.

ורינה אמרה, הודפת את חברתה לפניה: "היא הבריות שהיא יכולה לטמטם כל אחד אם רק תעמיד פני מסכנה. אני אמרתי שצעירה כמוה, לבושה כמוה, לא תצליח אף פעם לעורר רחמים... אז התערבנו".

וכבר הצעירה מושיטה לעברה של גליה את עשרת שקלים שקיבלה ממנה.

שעשועי אביב של צעירים משועממים.

בעמוד זה מבחר מהידיעות
והמודעות שפורסמו ב"מעריב"
בשבוע שבין 22.5.52 — 29.5.52.
הנוסח המקורי נשמר.
ליקט: גבריאל שטרסמן.

מעריב

השבוע לפני 35 שנה

אלוף א. בן־ארצי שיצא לחופשה ללא תשלום וחוזר „לחיים אזרחיים"

מהצפון למרכז נדד האלוף י. אבידר, עקיה ראש אגף האפסנאות לפני א. בן־ארצי

חילופי גברי במטה צה"ל

אמש נתפרסמו השינויים במטה צ.ה.ל. שנעשו הכרחיים עם פרישתו של אלוף אפרים בן־ארצי, מנהל אגף האפסנאות, שקיבל לפי בקשתו חופשה ללא תשלום.

במקומו נתמנה כראש אגף אפסנאות האלוף צבי אילון, שקימש עד כה אלוף פיקוד המרכז.

האלוף יוסף אבידר נתמנה כראש פיקוד המרכז ובמקומו הועבר כראש פיקוד הצפון – האלוף משה דיין, שסיים מסע השתלמות בחו"ל אחרי שרתו בראש פיקוד דרום.

כן מסר הרמטכ"ל באותה הזדמנות, כי האלוף מרדכי מקלף, סגן הרמטכ"ל, יקרים שובו מהשתלמותו בחו"ל וייכנס למילוי תפקידו בסוף יולי ש.ז.

עורך ה„פרבדה" לועג: יהודי רוסיה אינם רוצים לעלות

משה זילברמן, קומוניסט אמריקאי, שהיה חבר במשלחת פועלי ארה"ב שביקרה ברוסיה, נגע בשיחה עם דוד זסלבסקי, יהודי, מעורכי ה„פרבדה", בשאלה היהודית: בדבר התבוללותם של יהודי רוסיה ובדבר תביעת המנהיגים הציוניים לעליית יהודי ברית המועצות לישראל.

דוד זסלבסקי השיב, שאין מאלצים את היהודים ברוסיה להתבולל וכי אין הם רוצים לעלות לישראל.

האלוף משה דיין חוזר ל... איזור הגלבוע והגליל

שליש בלוק קרח — לכל משפחה

מכסות חלוקה של שליש בלוק קרח לבית־אב בעונת הקיץ, מסר היום הממונה על המזונות במחוז ת"א מר א. בלקינר.

לפי שעה אין צורך בקיצוב אולם לכל מקרה חולקו פנקסי תלושים. אם תקרה איזו תקלה תופעל שיטת הקיצוב מיד.

מ. קעלר, שקים שובו מחו"ל ... למילוי תפקידו

מבקשים מקפלן שיחזור מהתפטרותו

התפתחות חדשה חלה אתמול ב„חזית קפלן", החוגים הדתיים בקואליציה (הפועל המזרחי ופואג"י) החליטו לדרוש מאת הממשלה שלא לקבל את התפטרותו של שר האוצר ורק לתת לו חופשת־ריפוי של כמה חדשים.

לפי הצעתם יש למנות סגן לשר האוצר וראשי מחלקות שינהלו את העבודה בהעדרו של קפלן וגם יקלו על המעמסה של שר האוצר עם שובו מן ההבראה.

גם כמפא"י ישנם חוגים מסויימים – מתומכיו המושבעים של קפלן – אשר סומכים ידם על פעולה זו של הדתיים, מתוך תקווה שהיא תצליח.

מפ"ם — למלחמה פעילה בדת

קבוצת אנשי מפ"ם ובראשה ד"ר מ. סנה, חבר הכנסת, פתחו במלחמה בדת בישראל, כדוגמת מלחמת ה„מבזבוזניקים" ברוסיה בראשית המשטר הסוביטי.

ד"ר מ. סנה אמר באסיפה של המועדון לתרבות מתקדמת בירושלים, כי יש לעקור משורש ללא רחמים את הרגש הדתי מקרב שורות האוואנגארד המתקדמי בישראל. ד"ר סנה הודיע, כי „ספרית הפועלים" תוציא ספר היסטוריה יהודית מפרי עטו של ד"ר מאלר, אשר יאיר זו הפעם הראשונה את תולדות העם היהודי מנקודת מבט אתאיסטית־מטריאליסטית.

יו"ר החברה לתרבות מתקדמת, מאוליתה אפנשלאק, קידמה בברכה את העבודה, שהפעילות האתאיסטית יוצאת מירושלים, „עיר הדתות".

חן חן למצטיינת

הבת צוקר, שהצטיינה בקורס קצינות, זכתה גם לנשיקה מהקרוב

גבולות ירושלים יורחבו הערב

ישיבה מיוחדת של מועצת עיריית ירושלים, שבה עומד הממונה על המחוז הד"ר אמרהם בירן להודיע על הרחבת גבולותיה של עיר הבירה – תיערך הערב בשעה שש.

בראשית הישיבה ימסור הממונה על המחוז, כי כאישורו של שר הפנים מר מ. שפירא, הורחבו גבולותיה של ירושלים ונוספו אליה עין־כרם, מלחה, בית מזמיל בדרום ומצד מערב סופח אליה השטח עד גשר מוצא. תושבי שטחים אלה, שעד היום לא היה להם דואג מבחינה מוניציפאלית, ייכנסו לתחום פעילותה של העיריה.

בית־כנסת בגבול מצרים

כניצנה של ... הישראלי־מצרי – היא עוג' אל־חפיר, משטח המפורז ... משמש מקום מושב ועדת שביתת הנשק הישראלית־מצרית, נפתח אמש בית־כנסת בטכס חגיגי.

אלוף־משנה ש. גורן ... הצבאי של צ.ה.ל., מסר ספר תורה לבית הכנסת החדש ואמר: ... ישראל קיבל את התורה מסיני ועתה הוא מחזיר אותה לסיני.

בטכס השתתף גם הרב הצבאי של פיקוד הדרום. תזמורת צבאית ניגנה. בתום הטכס נערכה מסיבה לציון המאורע שאליה הוזמנו והשתתפו הקצינים ... הים החונים במקום, חברי ועדת שביתת הנשק הישראלית־מצרית.

שביתה באוניברסיטה

למעלה ממאה מדריכים ואסיסטנטים של האוניברסיטה העברית הכריזו שביתת אזהרה לעשרים וארבע שעות.

השובתים טוענים, כי ... לפני כמה חדשים הגישו תביעות להעלאת שכרם ... תביעתם היא ... אקדמית.

